

**X Residential Satisfaction
X in de Jacques Veltmanbuurt
X Amsterdam**

**Richard Hartkamp
22 mei 2012**

Residential satisfaction In de Jacques Veltmanbuurt Amsterdam

**Richard Hartkamp
3487784
22 mei 2012
Master Stadsgeografie
Universiteit Utrecht**

**Begeleider:
Kees Dignum
Dienst Wonen, Zorg en Samenleven
Gemeente Amsterdam**

Voorwoord

Voorliggend onderzoek heeft plaatsgevonden in het kader van de afronding van de Master-opleiding Stadsgeografie en is uitgevoerd in de periode februari 2011 tot en met mei 2012. Deze lange periode van onderzoek kan deels worden verklaard doordat ik in eerste instantie een ander onderzoek voor ogen had waardoor het huidige onderzoek pas enkele maanden na het begin van de thesisperiode vorm begon te krijgen.

Ik wil op deze plek dan ook graag Kees Dignum bedanken voor zijn voortdurende begeleiding, zelfs nadat de gebruikelijke periode die staat voor het schrijven van een Masterthesis ruimschoots voorbij was. Daarnaast ben ik hem zeer dankbaar voor de duidelijke aanwijzingen die hij mij heeft gegeven bij het werken met de omvangrijke WiA en O+S databestanden, zonder deze aanwijzingen was ik zeker verzand in de hoeveelheid data die daarin te vinden is!

Als laatste kan ik hier melden dat ik een deel van de data voor dit onderzoek te danken heb aan de zeer selecte groep bewoners van de Jacques Veltmanbuurt die wensten mee te werken. Zonder de hulp van deze welwillende respondenten was het niet mogelijk geweest het onderzoek in deze vorm aan u te presenteren.

Hopende dat u veel leesplezier zult beleven,

Richard Hartkamp

Utrecht, 22 mei 2012

Inhoudsopgave:

	Voorwoord	2
1	Effect van verandering in omgevingsdeterminanten op residentiele tevredenheid	5
1.1	Inleiding	5
1.2	Onderzoeksvragen	7
1.3	Determinanten van invloed op residentiele tevredenheid	8
1.4	Leeswijzer	9
2	Huishoudensdeterminanten en residential satisfaction	11
2.1	Inleiding	11
2.2	Huishoudensdeterminanten in het mobiliteitsproces	11
	2.2.1 Life-cycle	11
	2.2.2 Wooncarriere	12
	2.2.3 Mobiliteitspotentieel	13
	2.2.4 Sociale en economische verbanden	13
	2.2.5 Ruimtebehoefte	14
	2.2.6 Woningtype	14
	2.2.7 Achtergrondfactoren	15
2.3	Residential satisfaction in het mobiliteitsproces	15
	2.3.1 Het ontstaan van het residential satisfaction concept	15
	2.3.2 De werking van residential satisfaction in het beslissingsproces tot verhuizen	16
2.4	Conclusie	18
3	Omgevingsdeterminanten en residential satisfaction	20
3.1	Inleiding	20
3.2	Het belang van de buurt	20
3.2.1	Het definiëren en begrenzen van 'de buurt'	20
3.2.2	De rol van de buurt in het mobiliteitsproces	22
3.3	Omgevingsdeterminanten van invloed op residentiele tevredenheid	23
3.3.1	De locationele dimensies van omgevingsdeterminanten	23
3.3.2	De fysieke dimensies van omgevingsdeterminanten	23
3.3.3	De sociale dimensies van omgevingsdeterminanten	24
3.4	Verandering in omgevingsdeterminanten en de invloed op het mobiliteitsproces	26
3.5	De beoordeling van omgevingsdeterminanten door verschillende groepen	29
3.6	Conclusie	33
4	Methoden van onderzoek	36
4.1	Inleiding	36
4.2	Data	36
4.3	Methodiek	37
5	Ontwikkelingen Jacques Veltmanbuurt	38
5.1	Inleiding	38
5.2	Ontwikkelingen Slotervaart	38
5.3	Woningkenmerken	40
	5.3.1 Eigendomsverhouding	40
	5.3.2 Woningtypologie	40
	5.3.3 woningwaardering	44
5.4	Huishoudenskenmerken	44
	5.4.1 Leeftijdsopbouw	44
	5.4.2 huishoudenssamenstelling	45
	5.4.3 Verhuisgeneigdheid	46

5.5	Woonomgevingsaspecten	46
	5.5.1 De locationele dimensies van omgevingsdeterminanten	46
	5.5.2 De fysieke dimensies van omgevingsdeterminanten	47
	5.5.3 De sociale dimensies van omgevingsdeterminanten	49
5.6	Conclusie	54
6	Residential satisfaction in de Jacques Veltmanbuurt	56
6.1	Inleiding	56
6.2	Deelgebied 1: <i>'Meergezinswoningen Noord'</i>	56
	6.2.1 Huishoudenskenmerken	56
	6.2.2 Woningkenmerken	57
	6.2.3 Woonomgevingsaspecten	57
6.3	Deelgebied 2: <i>'Nieuwbouw'</i>	60
	6.3.1 Huishoudenskenmerken	60
	6.3.2 Woningkenmerken	60
	6.3.3 Woonomgevingsaspecten	61
6.4	Deelgebied 3: <i>'Meergezinswoningen Midden'</i>	64
	6.4.1 Huishoudenskenmerken	64
	6.4.2 Woningkenmerken	64
	6.4.3 Woonomgevingsaspecten	64
6.5	Deelgebied 4: <i>'Eengezinswoningen'</i>	67
	6.5.1 Huishoudenskenmerken	67
	6.5.2 Woningkenmerken	68
	6.5.3 Woonomgevingsaspecten	68
6.6	Deelgebied 5: <i>'Seniorenwoningen'</i>	70
	6.6.1 Huishoudenskenmerken	70
	6.6.2 Woningkenmerken	70
	6.6.3 Woonomgevingsaspecten	70
6.5	Conclusie	73
7	Discussie	77
7.1	Discussie individuele en huishoudensdeterminanten van Residentiele tevredenheid	77
7.2	Discussie omgevingsdeterminanten van Residentiele tevredenheid	78
8	Conclusie	81
8.1	Beantwoording van de deelvragen	81
8.2	Beantwoording van de hoofdvraag	83
8.3	Aanbevelingen vervolgonderzoek	84
8.4	Aanbevelingen praktijk	84
	Literatuurlijst	86
	Databestanden	89
	Bijlage I	90

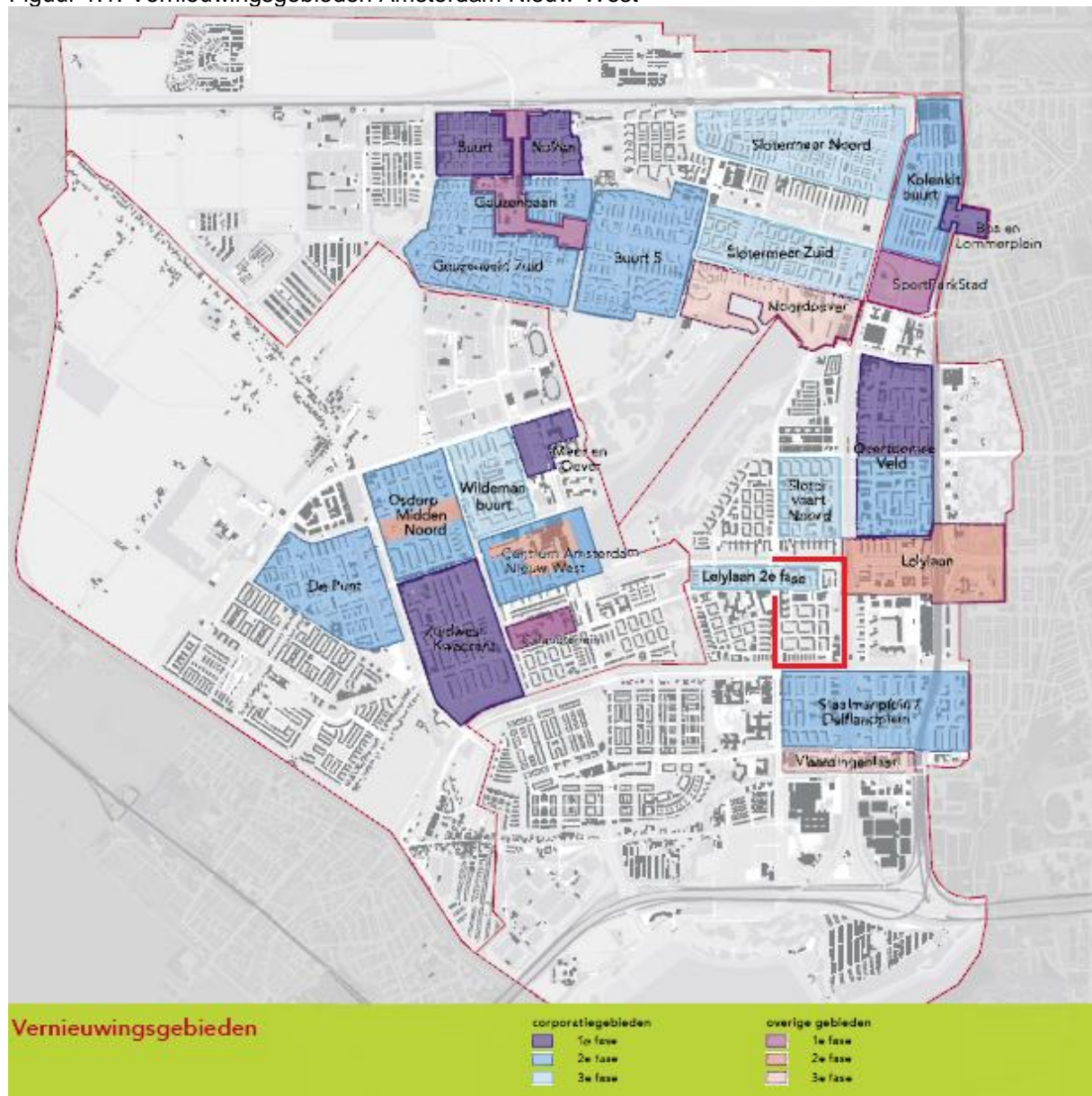
Inleiding: Het effect van verandering in omgevingsdeterminanten op residentiele tevredenheid

1.1 Inleiding

Amsterdam is binnen Nederland de stad geweest waar stadsvernieuwing (jaren 1980) en later stedelijke vernieuwing (vanaf de jaren 1990) als eerste heeft plaats gevonden. Zo is de aanpak zoals deze in de Bijlmer, stadsdeel Zuid-Oost is toegepast wel als voorloper van het Nederlandse Grote Steden Beleid (GSB) te zien. De eerste vernieuwingsfase startte hier reeds in 1992 en rond 2010 was de fysieke vernieuwing in het stadsdeel nagenoeg afgerond. (KEI, 2012).

In 2001 is naast het stadsdeel Zuid-Oost tevens begonnen met stedelijke vernieuwing in Stadsdeel Nieuw-West. Hiervoor werd een ontwikkelingsplan voor de vernieuwing van Amsterdam Nieuw-West opgesteld genaamd *Richting Parkstad 2015*. Als voorlopers op dit plan werden al in 1993 een drietal voorbeeldprojecten gestart. Naar aanleiding van deze voorbeeldprojecten groeide de wens bij betrokken partijen om een aanpak te realiseren op het niveau van geheel Nieuw-West. Door een versnippering op het gebied van eigendom, beheer en bestuur leidde dit echter pas in 2001 tot een vastgesteld plan (Parkstad Amsterdam, 2004).

Figuur 1.1: Vernieuwingsgebieden Amsterdam Nieuw-West

Bron: Parkstad Nieuw-West, p. 58, 2004)

Getuige figuur 1.1 waren er in 2004 plannen om grote delen van stadsdeel Nieuw-West te vernieuwen (Parkstad, 2004). Indien gekeken wordt naar recent materiaal blijken er echter slechts delen van dit plan in uitvoering te zijn gebracht. Gelet op het voormalige Stadsdeel Slotervaart kan worden geconstateerd dat de vernieuwing in gebieden als het Overtoomse Veld en de Staalmanplein/Delflandplein grotendeels is uitgevoerd. De aanpak in andere gebieden heeft onder invloed van de huidige economische crisis echter vertraging opgelopen of is geheel afgesteld. Zo heeft het gebied Lelylaan ernstige vertraging opgelopen door het niet nakomen van afspraken door betrokken partijen, is de aanpak van het gebied Lelylaan 2^e fase geschrapt en de aanpak van het gebied Slotervaart Noord (de Jacob Geelbuurt) slechts ten dele uitgevoerd (Nieuw-West, 2012). Uit het meest Recente Wonen in Amsterdam (WiA) onderzoek uit 2011, welke voor het overige deel van dit onderzoek helaas niet mee kon worden genomen, blijkt echter dat de stedelijke vernieuwing in Nieuw-West dat wel is uitgevoerd, positieve effecten met zich mee heeft gebracht. Zo blijkt de tevredenheid met de buurt in stadsdeel Nieuw-West als geheel te zijn gestegen van 6,6 naar 6,8, terwijl in Amsterdam als geheel er een stagnatie is opgetreden in de ontwikkeling van buurttevredenheid (Nul20, 2012).

De vraag die echter centraal staat in dit onderzoek is hoe de tevredenheid in een buurt zich ontwikkeld die geen onderwerp is van stedelijke vernieuwing maar die hier wel aan grenst. Om deze reden is gekozen voor de Jacques Veltmanbuurt in het voormalige Stadsdeel Slotervaart, welke in figuur 1.1 rood begrensd is aangegeven. Vooruitlopend op de resultaten van dit onderzoek kan een aanvullende reden worden gegeven waarom voor deze buurt gekozen is. Uit de jaargangen 2005, 2007 en 2009 van het WiA-onderzoek blijkt namelijk dat de tevredenheid met deze buurt van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam aanmerkelijk is gedaald tot een negatief significant verschil in beoordeling van de tevredenheid met de buurt ten opzichte van Amsterdam als geheel. Het tevredenheidscijfer met de Jacques Veltmanbuurt daalde tussen de jaren 2005 en 2009 van een 7,5 tot een 6,6 (WZS, 2005, 2007, 2009).

In dit voorliggende onderzoek zal tevredenheid met de buurt worden vertaald als residentiele tevredenheid. Door het ondervragen van buurtbewoners zal boven tafel worden gehaald welke omgevingsdeterminanten van tevredenheid er te vinden zijn, welke van het grootste belang worden geacht en of er verschillen zijn aan te geven tussen bevolkingsgroepen. Een verdere toelichting hierop zal worden behandeld bij de presentatie van de hoofd- en deelvragen, op deze plek zal eerst aandacht worden gegeven aan de vertaling van buurttevredenheid naar residentiele tevredenheid.

Er is voornamelijk in de Amerikaanse Literatuur, maar ook in de Nederlandse, veel aandacht besteedt aan residentiele stress genaamd. Een toenemende mate van residentiele stress zou uiteindelijk leiden tot residentiele mobiliteit. Om de negatieve connotatie behorende bij het begrip residentiele stress te vermijden wordt er hier echter voor gekozen om te werken met de term residentiele tevredenheid. De determinanten die door onderstaande auteurs worden bestempeld als 'mobiliteitsdeterminanten' kunnen echter worden vertaald naar determinanten van tevredenheid. Ontevredenheid met bepaalde determinanten kunnen namelijk leiden tot mobiliteit maar tevredenheid met deze determinanten kan mobiliteit juist voorkomen, hierover later meer.

Van oudsher werd onderzoek naar mobiliteit voornamelijk gericht op determinanten als huishoudenskenmerken en woningkenmerken (Rossi, 1955; Sabagh *et al.*, 1969). In de loop van de jaren '70 van de vorige eeuw werd hierin verandering gebracht door Speare *et al.* (1970, 1974, 1975), die omgevingskenmerken als mobiliteitsdeterminant in hun onderzoek meenamen. Daarnaast introduceerden zij het begrip Residential satisfaction. Zij zagen dit als interveniërende variabele in het mobiliteitsproces. Wanneer er gesproken wordt over mobiliteitsdeterminanten kunnen dit tevens als determinanten van residentiele tevredenheid worden gezien.

Wat alle onderzoeken tot nu toe genoemd gemeen hebben is dat zij werken met statische en objectief meetbare mobiliteitsdeterminanten. Dit houdt in dat een component als verandering in mobiliteitsdeterminanten in voorgaande onderzoeken niet werd meegenomen, waarbij tevens de perceptie van bewoners niet aan bod kwam.

Dit gebeurde pas in 1994 met het onderzoek van Lee *et al.* naar de context van de buurt en residentiele mobiliteit. Zij brachten voor het eerst in mobiliteitsonderzoek een temporele dimensie naar voren, waardoor het ook mogelijk was om de effecten van verandering in mobiliteitsdeterminanten te doorgronden. Verder concludeerden zij dat de (subjectief) ervaren kenmerken van de buurt een rol spelen in het willen blijven in, of het willen vertrekken uit, een buurt. Van Ham en Feijten (2008) en Feijten en van Ham (2009) hebben in hun onderzoeken deze ervaren kenmerken en de verandering in deze kenmerken verder uitgewerkt. Hiervoor onderzochten zij respectievelijk het effect van het verschillen van een individu van de buurtpopulatie op verhuiscriteria en de vraag of verandering van de buurt een reden is om deze te verlaten.

Wat al deze voorgaande onderzoeken gemeen hebben is dat zij grootschalig zijn wat betreft aantallen en geografisch gebied (Speare *et al.*, 1975; van Ham en Feijten, 2008; Clark *et al.*, 2006). Hierdoor lag in onderzoek voor de jaren 1990 het accent zoals gezegd op kwantificeerbare mobiliteitsdeterminanten die statisch waren en objectief meetbaar werden geacht. De laatste twee decennia is echter gebleken dat verandering in kenmerken en het oordeel van bewoners hierover tevens een belangrijke bijdrage kunnen leveren in het begrijpen van de effecten van mobiliteitsdeterminanten.

Voor het voorliggende onderzoek is daarom gekozen voor een aanpak op een veel lager schaalniveau, namelijk de buurt zelf. Hierdoor verschilt de methode van onderzoek ook, er kunnen namelijk niet de aantallen worden gehaald die in voorgaande onderzoeken gebruikelijk waren. Door dit onderzoek uit te voeren op buurtniveau is het mogelijk om kwalitatief onderzoek te doen naar de perceptie van bewoners en dan met name op de vraag welke buurtkenmerken zij van belang achten in hun woontevredenheid. Het doel van het onderzoek is dan ook om juist die veranderingen, op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten, in kaart te brengen die volgens de bewoners zelf van invloed zijn op hun woontevredenheid en waarbij tevens wordt aangegeven hoe zij die veranderingen beoordelen en of hierbij verschillen zijn aan te geven tussen bevolkingsgroepen.

1.2 Onderzoeksvragen

De centrale vraag die in dit onderzoek beantwoordt dient te worden luidt als volgt:

Welke veranderingen in de Jacques Veltmanbuurt op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten zijn volgens bewoners van invloed op hun woontevredenheid, hoe beoordelen zij deze veranderingen, en welke verschillen zijn hierbij aan te geven tussen bevolkingsgroepen?

Om een antwoord te kunnen geven op deze centrale vraag zijn een aantal deelonderzoeksvragen opgesteld:

1. *Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?*

Deze eerste onderzoeksvraag is bedoeld om bestaande statistische gegevens te presenteren die betrekking hebben op de verandering van de buurt sinds 2005. Hiervoor zal gebruik worden gemaakt van cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Dit in tegenstelling tot de overige deelonderzoeksvragen, die worden beantwoordt aan de hand van door bewoners ingevulde vragenlijsten.

2. *Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en omgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 volgens bewoners voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?*

De tweede onderzoeksvraag geeft al een eerste beeld van veranderingen die door bewoners worden opgemerkt in hun buurt. Het biedt daarmee ook de eerste mogelijkheid om gegevens uit dit onderzoek naast bestaande gegevens te kunnen leggen.

3. *Welke van deze genoemde veranderingen en eventueel welke andere veranderingen zijn volgens bewoners van invloed op hun woontevredenheid?*

Door deze vraag te beantwoorden kan inzichtelijk worden gemaakt welke veranderingen in hun buurt voor bewoners van belang zijn. Veel veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en omgevingsaspecten zijn in de loop der jaren natuurlijk al benoemd in de sociaalwetenschappelijke literatuur. De insteek van dit onderzoek is echter om door middel van een bottom-up aanpak aanvullende veranderingen te vinden die van invloed kunnen zijn op residentiele tevredenheid en mobiliteit.

4. *Welke verschillende bevolkingsgroepen zijn er te vinden in de Jacques Veltmanbuurt?*

De term bevolkingsgroepen zal in dit onderzoek breder worden geïnterpreteerd dan gebruikelijk. Ten eerste wordt hierbij natuurlijk gekeken welke verschillende bevolkingsgroepen in de Jacques

Veltmanbuurt te onderscheiden zijn op het gebied van etniciteit. Daarnaast zullen er onderscheiden worden gemaakt tussen de 'bevolkingsgroepen' huurders en kopers, oude en nieuwe bewoners en als laatste jonge en oude bewoners.

5. *Welke verschillen in beoordeling van veranderingen zijn er aan te geven tussen de verschillende bevolkingsgroepen?*

Onderzoek door Schelling (1969, 1971) heeft laten zien dat mensen een voorkeur hebben wat betreft de menging van de bevolking in de buurt. Het mobiliteitsgedrag van een persoon wordt hierdoor niet alleen beïnvloedt door de karakteristieken van de buurtpopulatie, maar ook door de interactie tussen de karakteristieken van de persoon in kwestie én de karakteristieken van de buurtpopulatie. Ook onderzoek van Van Ham en Feijten (2008) heeft aangetoond dat wanneer iemands eigen karakteristieken overeenkomen met die van de buurt, die persoon minder geneigd is om de buurt te verlaten. De karakteristieken die werden onderzocht waren inkomen, etniciteit en eigendomsverhouding. Speare *et al.* lieten verder in de jaren '70 al zien dat de relatieve tevredenheid met de residentiële locatie afhangt van karakteristieken en aspiraties van het huishouden. Voorliggend onderzoek zal daarom proberen uit te wijzen hoe de verschillende groepen diverse aspecten van verandering beoordelen en hoe dit hun relatieve tevredenheid met de buurt beïnvloedt.

1.3 Determinanten van invloed op residentiële tevredenheid

Het initiëren van het beslissingsproces van verhuizen is volgens Speare *et al.* een reactie op een toegenomen ontevredenheid voorbij een treshold of het tolerantieniveau van een persoon. Er kan dan ook wel van een dissatisfaction-treshold model worden gesproken.

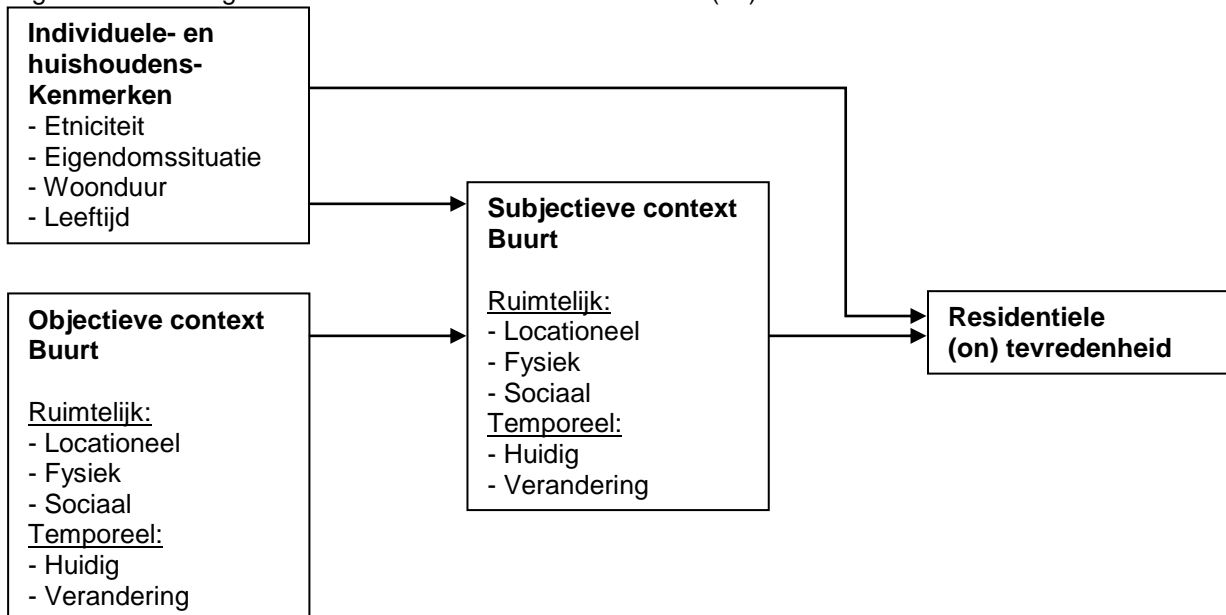
De determinanten van mobiliteit zoals deze genoemd worden kunnen dus wel als de factoren worden gezien waar tevredenheid dan wel ontevredenheid over is en waardoor al dan niet voorbij de treshold van een persoon wordt gegaan. De relaties tussen en de combinaties van determinanten en het relatieve gewicht dat er aan wordt toegekend door een persoon bepalen of er voorbij een tolerantieniveau wordt gegaan. Determinanten die bepalen of er mobiliteit volgt bepalen andersom dus tevens de factoren die relatieve tevredenheid vormen. Een verdere uitleg van dit principe volgt in de bespreking van de werking van het residential satisfaction concept in het volgende hoofdstuk. Hoewel de determinanten dus zowel wat over tevredenheid dan wel ontevredenheid zeggen koppelen de meeste besproken auteurs het echter aan de wens om te verhuizen of daadwerkelijke mobiliteit. Volgens Speare *et al.* (1975, p. 95) zijn er twee verschillende soorten determinanten voor residentiële mobiliteit. Dit zijn de zogenaamde *areal determinants* en *individual and household determinants*, oftewel omgevingsdeterminanten en individuele en huishoudensdeterminanten voor mobiliteit. Zowel binnen de omgevingsdeterminanten als de huishoudensdeterminanten is er een onderverdeling te maken in thema's. Zo zijn er binnen de individuele en huishoudensdeterminanten de thema's etniciteit, eigendomssituatie, woonduur en leeftijd te onderscheiden. Binnen de omgevingsdeterminanten kan worden gesproken over de thema's locationeel, fysiek en sociaal. Deze thema's kunnen wederom verder worden opgedeeld in een aantal onderdelen, voor een verdere bespreking hiervan wordt echter verwezen naar Hoofdstuk 3.

Zoals reeds besproken zijn dit allen determinanten die invloed hebben op residentiële mobiliteit, maar hebben zij hun werking via de tussenliggende variabele genaamd residentiële tevredenheid. Aangezien de focus van dit onderzoek ligt op het geven van een verklaring welke determinanten voor bewoners van belang zijn in hun woontevredenheid wordt de stap naar mobiliteit hier niet verder uitgewerkt. In figuur 1.2 wordt een conceptueel model gepresenteerd waarin deze vervolgstap om deze reden niet is opgenomen. Wat wel is opgenomen zijn de individuele- en huishoudensdeterminanten en omgevingsdeterminanten.

Hierbij wordt deze laatste categorie opgesplitst in een objectieve en subjectieve context van de buurt. Bij beide wordt de context bepaald door een ruimtelijke dimensie waarin de thema's locationeel, fysiek en sociaal hun plek vinden. De subjectieve context van de buurt wordt volgens het model beïnvloed door twee factoren: ten eerste de objectieve context van de buurt zoals die terug te vinden is in het cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Er wordt hiermee verondersteld dat de ervaring van bewoners van hun buurt in ieder geval zijn basis heeft in een objectief waar te nemen realiteit. Ten tweede wordt de subjectieve context van de buurt bepaald door de Individuele- en huishoudenskenmerken, deze kenmerken hebben via deze weg een indirecte invloed op residentiële tevredenheid. Daarnaast blijkt ook uit het model dat er een directe invloed is.

Niet toevallig zijn de huishoudenskenmerken zodanig ingedeeld dat zij tevens de verschillende 'bevolkingsgroepen' representeren die in deelonderzoeksvraag 4 centraal staan en waarbij vervolgens onderzocht zal worden of er tussen de groepen een verschil in beoordeling zit van veranderingen die de buurt heeft doorgemaakt. Deze verandering is het laatste aspect welke in het model te vinden is. Bij zowel de objectieve als de subjectieve context van de buurt is daarom tevens een temporele dimensie opgenomen, hierin wordt de huidige stand van zaken van de buurt behandeld, evenals de verandering die de buurt heeft doorgemaakt.

Figuur 1.2: werking determinanten in relatie tot residentiele (on)tevredenheid

1.4 Leeswijzer

In deze inleiding zijn de grondbeginselen gelegd voor dit onderzoek. Ten eerste is uit de doeken gedaan hoe het onderzoek naar residentiele mobiliteit zich in de afgelopen decennia heeft ontwikkeld. Vervolgens is de insteek van dit komende onderzoek uiteengezet waarbij tevens de centrale vraag en deelonderzoeksvragen zijn gepresenteerd. Daarna is bij de behandeling van de determinanten van invloed op residentiele tevredenheid een conceptueel model opgesteld dat leidend zal zijn voor dit onderzoek. Het laatste onderdeel van deze inleiding is de leeswijzer, hierin wordt kort uiteengezet welke onderwerpen aan bod zullen komen in de komende hoofdstukken.

Hoofdstukken 2 en 3 zullen zorgdragen voor een theoretische inkadering van dit onderzoek. In hoofdstuk 2 zal worden begonnen met het uiteenzetten van mobiliteitsdeterminanten op individueel- en huishoudensniveau. Hiervoor is gekozen omdat deze determinanten de basis vormden voor residentieel mobiliteitsonderzoek. In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk zal het ontstaan en de werking van het concept residential satisfaction worden uitgelegd. De reden hiervoor is dat met het ontstaan van dit concept de omgevingsdeterminanten van mobiliteit tevens meer aandacht kregen. Deze omgevingsdeterminanten zijn namelijk een van de hoofdonderwerpen van hoofdstuk 3. Voordat hiermee begonnen wordt zal eerst echter worden aangegeven wat het belang en de rol van de buurt is in het mobiliteitsproces. Vervolgens komen de omgevingsdeterminanten van mobiliteit aan bod, waarna een verhandeling volgt over de invloed van verandering van deze determinanten. Het laatste hoofdonderwerp van hoofdstuk 3 zal het verschil in beoordeling van (verandering in) omgevingsdeterminanten door verschillende groepen, zijn.

In beide hoofdstukken van de theoretische inkadering zal worden afgesloten met een tabel waarin alle besproken determinanten nogmaals op overzichtelijke wijze bij elkaar zijn gebracht.

De titel van Hoofdstuk 4: Methoden van onderzoek zegt eigenlijk al genoeg. In dit hoofdstuk zal worden aangegeven wat voor soort data voor dit onderzoek is gebruikt en op welke wijze deze is vergaard.

In hoofdstuk 5 zal de eerste deelonderzoeksvraag centraal staan. Resumerend houdt deze vraag in welke veranderingen er hebben plaatsgevonden in de Jacques Veltmanbuurt op het gebied van huishoudenskenmerken, woningkenmerken en woonomgevingsaspecten. De beantwoording van deze eerste deelvraag zal gebeuren op basis van cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Tevens

wordt in dit hoofdstuk een indeling in deelgebieden gepresenteerd, aangezien er binnen de Jacques Veltmanbuurt een aantal duidelijk te onderscheiden gebieden te vinden zijn. Vervolgens worden in hoofdstuk 6 de resultaten van de vragenlijsten gepresenteerd. Het oordeel van bewoners met betrekking tot de verschillende determinanten van residentiele tevredenheid zal per deelgebied worden besproken. Hierbij zullen aan het eind van het hoofdstuk de verschillen in beoordeling tussen deze deelgebieden en tussen de verschillende 'bevolkingsgroepen' aan bod komen, waarmee antwoorden kunnen worden gegeven op de overige deelonderzoeksvragen. Het een na laatste onderdeel van dit onderzoek is de Discussie. Hierin zullen de resultaten uit de hoofdstukken 5 en 6 worden gekoppeld aan de sociaalwetenschappelijke discussies die in hoofdstukken 2 en 3 naar voren zijn gekomen. Door deze koppeling is het mogelijk om overeenkomsten en opvallende verschillen tussen empirie en theorie aan bod te laten komen, welke de basis vormen waarop aanwijzingen voor vervolgonderzoek kunnen worden gedaan. In het laatste onderdeel van dit onderzoek, de Conclusie, zullen eerst de deelonderzoeksvragen nogmaals beknopt worden beantwoord. Vervolgens zal de hoofdonderzoeksvraag aan bod komen. Afsluitend zullen er tevens aanbevelingen worden gedaan op twee gebieden: Ten eerste kunnen er aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot vervolgonderzoek op basis van de Discussie. Ten tweede kunnen er aanbevelingen worden gedaan aan de gemeente Amsterdam/de Dienst Wonen, Zorg en Samenleven met betrekking tot welke determinanten zullen moeten worden aangepakt om de residentiele tevredenheid in de Jacques Veltmanbuurt te vergroten.

Hoofdstuk 2: Huishoudensdeterminanten en residential satisfaction

2.1 Inleiding

Dit eerste hoofdstuk gaat in op de huishoudensdeterminanten van mobiliteit. Hiervoor wordt in paragraaf 1.2 eerst de benadering van de *family life-cycle* uiteengezet, waarna ook andere huishoudensdeterminanten de revue zullen passeren. Vervolgens zal in paragraaf 1.3 het ontstaan en de werking van het concept *residential satisfaction* worden toegelicht. Ten slotte zullen de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk op een rijtje worden gezet in paragraaf 1.4.

2.2 Huishoudensdeterminanten in het mobiliteitsproces

Volgens Speare *et al.* (1975, p. 95) zijn er twee verschillende soorten determinanten voor residentiele mobiliteit. Dit zijn de zogenaamde *areal determinants* en *individual and household determinants*, oftewel omgevingsdeterminanten en individuele en huishoudensdeterminanten. Deze huishoudensdeterminanten zullen hierna uiteen worden gezet. In hoofdstuk 3 zullen vervolgens de omgevingsdeterminanten worden besproken.

De huishoudensdeterminanten van mobiliteit worden door Speare *et al.* in een aantal verschillende thema's ingedeeld. Dit zijn *life-cycle*, *mobilitieitspotentieel*, *sociale en economische verbanden*, *ruimtebehoefte*, *woningtype* en de *achtergrondfactoren*. Al deze thema's zullen hieronder besproken worden.

2.2.1 Life-cycle

Residentiele mobiliteit wordt in literatuur uit de Verenigde Staten voor een groot deel verklaard door familieformatie, groei en ontbinding. Hierdoor wordt wel gesproken over de familie *life-cycle* benadering, waarbinnen verschillende stappen kunnen worden onderscheiden. Deze stappen zijn:

1. Marriage (Familieformatie)
2. Pre-child (constante omvang familie)
3. Child-bearing (groei)
4. Child-rearing (constante omvang)
5. Child-launching (afname omvang)
6. Post-child (constante omvang)
7. Widowhood (familieontbinding)

Hierbij kan de kanttekening worden gemaakt dat dit model alleen van toepassing is op 'normale' families. Kinderloze koppels of nooit getrouwde personen vallen bijvoorbeeld niet binnen de typering van de familie *life-cycle* benadering. Desondanks biedt de benadering handvatten voor veranderingen in mobiliteits-denken voor families. Zo kan worden gesteld dat de mobiliteitsbehoeften van families het grootst zal zijn tijdens de fasen van familieformatie, child-bearing en child-launching. Andersom geldt dat de neiging tot mobiliteit het kleinst zal zijn in de child-rearing fase, met name als de kinderen nog naar school gaan.

Het omzetten van mobiliteitsaspiraties tot het daadwerkelijk verhuizen hangt binnen de familie *life-cycle* benadering af van een aantal factoren. De eerste is de grootte en de aanpasbaarheid van de woning, daarnaast speelt de eigendomsverhouding (huur of koop) een rol. De derde factor is de manier waarop veranderingen in familiestructuur worden geëvalueerd in relatie tot de woningbehoeften. En als laatste is de beschikbaarheid van woningen die vallen binnen de financiële middelen van de familie van belang (Sabagh *et al.*, 1969).

Speare *et al.* (1975, p. 128) onderscheiden binnen hun bespreking van de *life-cycle* vier factoren die van belang zijn. Dit zijn leeftijd, de *life-cycle* fase zelf, huwelijke staat en veranderingen in de samenstelling van de familie.

1. Volgens Speare *et al.* heeft eerder onderzoek aangetoond dat er bovenmatig veel adolescenten en jong volwassenen onder migranten te vinden zijn, terwijl er in het algemeen vrij weinig migratie is te vinden onder de rest van de populatie. Ook Rossi stelde in 1955 al dat met name leeftijd een van de belangrijkste indicatoren van residentiele mobiliteit is. Leeftijd is hiermee een van de eerste generalisaties die werden gemaakt en zij is een blijvende factor geworden in migratie en geografisch mobiliteitsonderzoek. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de studie van Lee *et al.* (1994) die de *life-cycle*, met daarin leeftijd, als belangrijk element zien van individuele status met een directe invloed op mobiliteitswensen.
2. Leeftijd in zichzelf is echter geen echte verklaring voor mobiliteit. Om de relatie tussen leeftijd en mobiliteit te onderzoeken is het vereist dat er naar gerelateerde sociale fenomenen wordt gekeken. De *life-cycle* benadering geeft hiervoor een kader. Volgens Speare *et al.* (1975, p. 128) is de hoofdconclusie die Rossi maakte in 1955 dat residentiele mobiliteit een reactie is op

veranderende woningbehoeften als gevolg van een veranderende huishoudenssamenstelling (oftewel een verandering van fase in de life-cycle). Ondanks eerder genoemde uitzonderingen (kinderloze koppels, nooit getrouwde personen) zou de benadering dus een groot deel van de variatie in de mate van mobiliteit verklaren. Speare *et al.* (1975, p. 128) zien hierbij ook mobiliteitseffecten van de life-cycle fase zelf. In de eerste drie fases van de life-cycle wordt mobiliteit bijvoorbeeld verklaard door de vorming van een huishouden en de aanpassing aan kinderen. De child-rearingfase wordt juist gekenmerkt door een relatieve stabiliteit. De fases van child-launching en post-child kunnen weer aanzetten tot meer mobiliteit door veranderingen in levensstijl en uiteindelijk onderbezetting doordat de kinderen het huis hebben verlaten. Ondanks dat de life-cycle benadering een groot deel van de variatie in mobiliteit verklaard die nog wel eens aan leeftijd werd toegekend, kan leeftijd een aanvullende verklaring leveren voor variatie in mobiliteit.

3. Ook de huwelijke staat van individuen geeft een verklaring voor mobiliteit. Zo kan worden gesteld dat in de subgroep 'net getrouwd' mobiliteit in het eerste jaar na het huwelijk wel als een norm kan worden gezien. Daarnaast is een onderscheid te maken tussen mensen die nooit getrouwd zijn en mensen die wel getrouwd zijn. Beide groepen representeren namelijk ook verschillende soorten levensstijlen die invloed hebben op mobiliteit. Verder is gebleken dat gescheiden mensen hogere mobiliteitswaarden hebben dan normaal en dat beide personen van het beëindigde huwelijk vaker verhuizen dan weduwen en weduwnaars. In alle gevallen geldt echter dat deze groepen een hogere mobiliteit hebben dan alleenstaanden en getrouwde mensen.
4. Als laatste factor van belang in de life-cycle werd een verandering in de huishoudenssamenstelling genoemd. Zoals reeds besproken zag Rossi een verandering in huishoudenssamenstelling gelijk aan een verandering in life-cycle fase. Speare *et al.* (1975, p. 130) stellen echter dat hoe meer kinderen er worden geboren, des te hoger de mobiliteitswaarden voor dat gezin zullen zijn. Zij meten voor hun onderzoek de duur sinds de eerste geboorte en de duur sinds de meest recente geboorte. Ook meten zij de duur sinds het huwelijk waarmee zij een verandering in huishoudenssamenstelling als iets dynamisch zien en de life-cycle fase zelf en de huwelijke staat als iets statisch. Volgens de auteurs geven de verschillende factoren daardoor een aanvullende verklaring voor mobiliteit.

2.2.2 Wooncarrière

Zoals uit de vorige paragraaf is gebleken kunnen veranderingen in de life-cycle een bepaalde mate van residentiële mobiliteit verklaren. De verhuizingen die huishoudens maken staan centraal in het concept van de wooncarrière (Kendig, 1984). Zowel in Bolt & Van Kempen (2002) als Özüekren & Van Kempen (2002) wordt de wooncarrière gedefinieerd als: *de opeenvolging van woningen welke een huishouden bewoont in haar historie.*

In het algemeen kan worden gesteld dat er sprake is van een woninghiërarchie. Hierom wordt vaak wel gesproken over de 'housing ladder'. Onderaan deze ladder zijn woningen te vinden die gemakkelijk toegankelijk zijn en van relatief slechte kwaliteit, terwijl woningen die moeilijk toegankelijk en van betere kwaliteit zijn, aan de bovenkant van deze ladder te vinden zijn. Een hiërarchische ontwikkeling is vrij normaal in de meeste wooncarrières: mensen beginnen op een relatief lage trede van de ladder en verhuizen achtereenvolgens naar woningen die aantrekkelijker en minder toegankelijk zijn (Bolt & Van Kempen, 2002).

De gebruikte definitie impliceert echter dat een wooncarrière niet automatisch gebonden is aan een hiërarchische ontwikkeling maar slechts wijst op een serie woningen die een huishouden bewoont gedurende haar levensloop (of de zogenaamde 'life course') (Özüekren & Van Kempen, 2002). Bolt & Van Kempen (2002) zetten dan ook uiteen dat niet alle verhuizingen er toe leiden dat er wordt gestegen op de 'woningladder'. Huishoudens kunnen hierop stijgen, maar zij kunnen ook zijwaarts bewegen of zelfs dalen. Verhuizingen naar beneden op de 'woningladder' komen bijvoorbeeld relatief vaak voor in de latere stages van de life-cycle. Mensen verhuizen dan bijvoorbeeld naar een woning die lager in de woninghiërarchie staat als gevolg van lagere aspiraties, afnemende huishoudensgrootte of gezondheidsproblemen vanwege ouderdom van een van de bewoners. Andere zaken die voor een daling op de 'woningladder' kunnen zorgen zijn een echtscheiding of financiële problemen van het huishouden.

Hierbij kan worden aangetekend dat bewoners die aan de top van hun wooncarrière zitten de woning in kwestie voor lange tijd bewonen. Redenen hiervoor zijn dat zij de woning aantrekkelijk vinden, geen kansen zien in het verkrijgen van iets beters of een combinatie van beide. Natuurlijk kunnen de karakteristieken van woningen aan de top zeer verschillend zijn voor verschillende huishoudens, afhankelijk de voorkeuren en middelen van deze huishoudens.

Kendig (1984) besteed in zijn (Australische) studie bijvoorbeeld veel aandacht aan welke mensen uiteindelijk in het bezit komen van een koopwoning (gepositioneerd op de hoogste treden van de woningladder). Volgens hem worden verhuizingen van huurwoningen naar koopwoningen, bij een voortschrijdende life-cycle, verklaard door financiële vooruitgang van het huishouden en niet zozeer door een verandering in voorkeur. Deze voorkeur blijft namelijk tamelijk constant uitgaan naar een koopwoning. Het kunnen kopen van een eigen woning wordt gebruikelijk bereikt door huishoudens welke twee inkomens kunnen combineren en die geld opzij kunnen zetten voordat zij een gezin stichten. Gedurende de zogenaamde 'child-rearing' fase van de life-cycle beginnen woningcarrières te divergeren in twee aparte stromen van permanente huurders en kopers. Uit Kendig's studie blijkt dat als mensen ooit kopers worden zij dit bijna zonder uitzondering bereiken in hun vroeg volwassen jaren. Slechts zeer weinig mensen die nog niet een eigen woning hebben kunnen aanschaffen voor hun 35e zullen dit hierna nog bereiken. Na verloop van tijd is het zelfs zo dat huiseigenaren een toenemend voordeel hebben door een toenemende waarde van de woning en afnemende kosten (Kendig, 1984).

De Nederlandse studie naar wooncarrières van Feijten & Mulder (2002) blijkt belangrijke verschillen en overeenkomsten te kennen met Kendig's studie. De belangrijkste overeenkomst die kan worden gevonden is dat alleenstaanden bijna nooit huiseigenaar worden. Verder blijkt echter dat mensen op steeds jongere leeftijd in staat zijn een eigen woning aan te schaffen maar ook dat de aanschaf van de eerste eigen woning door blijft gaan na het 35^e levensjaar. Deze ontwikkelingen hebben een aantal oorzaken. Ten eerste heeft een afnemende leeftijd van huizenkopers ermee te maken dat het besteedbare inkomen, het aantal tweeverdieners en het aanbod koopwoningen is gestegen, waardoor koopwoningen beter bereikbaar zijn geworden. Ten tweede trouwen mensen later en krijgen zij kinderen op een hogere leeftijd, waardoor meer geld opzij gezet kan worden en een eigen woning ruim voor de komst van kinderen kan worden aangeschaft. Ten derde kan een toenemend aandeel kopers na het 35^e levensjaar worden verklaard door een toenemend aandeel samenwonenden die niet trouwen en geen kinderen krijgen. Samenwonenden zouden hierbij individualistischer zijn en zichzelf minder geschikt achten tot het maken van een lange-termijn verbinding in de relatie. Daardoor zullen zij aarzelen om een huis te kopen en pas als zij voldoende zeker zijn dat zij bij hun partner blijven overgaan tot de aanschaf van een eigen woning (Feijten & Mulder, 2002).

Daarnaast maken Feijten & Mulder (2002) een onderscheid in woningen geschikt voor langer verblijf (long-stay housing) en woningen geschikt voor korter verblijf (short-stay housing). Woningen bedoeld voor langer verblijf zijn eengezinswoningen (tegenover meergezinswoningen) en koopwoningen (tegenover huurwoningen).

Samenvattend kan worden gesteld dat het benaderen van de top van de woningmarkt leidt tot een grotere residentiele tevredenheid met de huidige woonsituatie en dat dit in de afgelopen decennia in Nederland voor steeds meer mensen is weggelegd. Belangrijke kanttekening hierbij is echter dat die niet voor alle bevolkingsgroepen geldt en dan met name voor allochtone huishoudens (Bolt & Van Kempen, 2002).

2.2.2 Mobiliteitspotentieel

Resultaten van meerdere onderzoeken wijzen erop dat een groot aandeel in hoge waarden van mobiliteit wordt verklaard door de aanwezigheid van zogenaamde *repeat movers*, personen die jaar na jaar verhuizen. Aan zulke verhuizers kan het attribuut *mobility potential* worden toegeschreven aangezien zij vaker dan gemiddeld zullen blijven verhuizen. Aldus Speare *et al.* is er weinig bekend met betrekking tot de sociaal demografische kenmerken van *repeat movers* of wat betreft de motivatie voor dergelijke verhuizers. Enerzijds wijst onderzoek bijvoorbeeld uit dat *repeat movers* zowel lager- als hogeropgeleiden kunnen zijn, anderzijds stelt ander onderzoek dat hoger opgeleiden tweemaal vaker de neiging hebben tot herhaalde verhuizingen dan lager opgeleiden.

Er kan wel worden gesteld dat herhaalde verhuizers een realistischer beeld hebben op mogelijkheden en belemmeringen met betrekking tot verhuizingen, zijn ze beter in staat tot het plannen en verwezenlijken van een verhuizing en hebben ze meer motivatie om te verhuizen. De drempel om te verhuizen is voor personen die dit vaker hebben gedaan, dus lager. Wanneer gekeken wordt naar de *repeat mover* in de context van zijn onmiddellijke sociale omgeving kan hij gekarakteriseerd worden als iemand die geen deel wordt van de lokale gemeenschap, waardoor diegene geen sociale banden vormt die hem in dezelfde plek zouden kunnen houden.

2.2.3 Sociale en economische verbanden

De mate van mobiliteit kan, zoals hierboven gesteld, worden verklaard door de sociale en economische verbanden die een bewoner aangaat in zijn onmiddellijke sociale omgeving. Sociale verbanden hierin ontstaan echter niet direct bij het binnentreden van een gemeenschap maar zijn het

resultaat van een gradueel assimilatieproces. Tussen sociale en economische verbanden en mobiliteit kan een omgekeerde relatie worden gezien. Hoe meer sociale en economische verbanden een persoon heeft in een gebied, des te lager zal de mobiliteit van deze persoon zijn. Er kunnen hierbij vier verschillende soorten verbanden worden onderscheiden:

1. Woonduur in huidige woning: Aangezien de genoemde verbanden een assimilatiecomponent in zich hebben kan de woonduur in de huidige woning worden gezien als een indicator van assimilatie. Hoewel woonduur en assimilatie geen een op een relatie hebben kan er wel worden gesteld dat hoe langer de woonduur des te hoger de mate van assimilatie. Meerdere studies hebben aangetoond dat er een omgekeerde relatie is tussen woonduur en migratie. Ook lee *et al.* (1994) bestempelen woonduur als een van de belangrijkste individuele determinanten met een directe invloed op mobiliteitswensen.
2. Eigenwoningbezit: De eigendomssituatie in een huishouden heeft bewezen een goede indicator te zijn voor toekomstige mobiliteit. In bijna elk onderzoek is aangetoond dat huiseigenaren minder geneigd zijn om te verhuizen dan huurders. Hiervoor kunnen een viertal redenen worden aangedragen. Eigenwoningbezit is ten eerste niet alleen een eigendomssituatie maar ook een houding. Voor velen staat dit namelijk ook voor sociale en psychologische zekerheid. Ten tweede heeft eigenwoningbezit in de VS de voorkeur boven andere eigendomsverhoudingen en wordt zij geassocieerd met een bepaald type woning, meestal de eengezinswoning. Mensen geven de voorkeur aan de faciliteiten die een woning in eigen bezit biedt en huurders streven ernaar om uiteindelijk ook woningbezitters te worden. Tevens kan worden gesteld dat eigenwoningbezit vaak pas wordt bereikt als het huishouden er zeker van is dat zij de woning voor langere tijd kan behouden. De causale relatie is dus verhuizers huren in plaats van huurders verhuizen. Als laatste kan worden gezegd dat eigenwoningbezit een economische band is die onmiddellijk wordt gevormd bij het in bezit nemen van de woning. Het graduele assimilatieproces welke voortkomt uit sociale verbanden speelt voor eigenaren slecht een secundaire rol in het beïnvloeden van verhuizingen. Ook in recente bronnen wordt de eigendomssituatie van een huishouden van groot belang geacht in het mobiliteitsproces zoals in Lee *et al.* (1994). Uit onderzoek van Feijten en van Ham (2008) blijkt bijvoorbeeld dat eigenwoningbezitters de kleinste kans hebben om te willen verhuizen. Andere auteurs zetten hierbij echter hun vraagtekens. Zo stellen Parkes *et al.* (2002) dat bewoners van sociale huurwoningen vaker ontevreden zijn met hun woonsituatie (welke rol ontevredenheid speelt in het mobiliteitsproces wordt besproken in paragraaf 1.3), maar ook dat eigendomsverhouding op zich een relatief slechte indicator is om mobiliteit te verklaren.
3. Schoolgaande kinderen: Onderzoek van Long (Speare *et al.*, 1975) heeft aangetoond dat koppels met alleen schoolgaande kinderen lagere mobiliteitswaarden kennen dan koppels met kinderen die niet (meer) naar school gaan. Een verband dat ook al aan bod kwam in de bespreking van de *family life-cycle*. In aanvulling hierop kan mobiliteit worden gezien als omgekeerd gerelateerd aan het aantal schoolgaande kinderen in een huishouden. Het belang van de aanwezigheid van schoolgaande kinderen wordt tevens door Lee *et al.* (1994) onderschreven.
4. Recente intermetropolitane migranten: Recente intermetropolitane migranten maken vaak aanpassingsverhuizingen. Indien zij van tevoren geen contact hebben gehad met een bepaald gebied kiezen bewoners eerst een tijdelijke (vaak huur-) woning, alvorens zij een buurt kiezen voor de langere termijn. Recente intermetropolitane migranten kennen dan ook hogere mobiliteitswaarden dan gebruikelijk.

2.2.4 Ruimtebehoefte

Mobiliteit is sterk gerelateerd aan de behoefte aan ruimte binnen een woning. Hierbij gaat het om de ruimte die per persoon beschikbaar is in het huis. Meestal wordt dit gemeten aan de hand van de persoon-per-kamer index (Speare *et al.*, 1975). Degene die wonen in een overbezet huis (minder kamers dan bewoners), hebben een grotere kans om te willen verhuizen (Feijten en van Ham, 2008). Hoewel Rossi (1955) ook toegeeft dat de subjectieve, ervaren 'crowding' sterke effecten heeft op de neiging tot mobiliteit.

2.2.5 Woningtype

Het woningtype heeft te maken met de fysieke structuur van de woning. Aldus Speare is er niet veel onderzoek gedaan naar het effect van het woningtype en het aantal kamers of de neiging tot verhuizen, maar is dit wel af te leiden aan de heersende voorkeuren. Er kan worden gesteld dat er een algemene voorkeur is voor het wonen in een eengezinswoning en voor een groot aantal kamers.

Daarnaast worden gebruikelijk hogere mobiliteitswaarden gezien voor appartementbewoners, bewoners van een meergezinswoning en woningen met weinig kamers. Recenter onderzoek van Feijten en van Ham laat wel een effect zien van het woningtype op verhuisgeneigdheid. Zo is bekend dat mensen die in een eengezinswoning wonen de kleinste kans hebben om te willen verhuizen (Feijten en van Ham, 2008).

2.2.6 Achtergrondfactoren

De achtergrondfactoren kunnen worden gezien als belangrijke middelen om belangrijke subgroepen binnen de samenleving te onderscheiden. In hun bespreking van individuele statussen met een directe invloed op mobiliteit noemen Lee *et al.* (1994) deze achtergrondfactoren ook wel demografische kenmerken. De drie onderscheiden (achtergrond)factoren zijn:

1. Sociaaleconomische status: Onderzoek in de Verenigde Staten heeft aangetoond dat mobiliteit binnen de county het grootst is voor mensen met de laagste opleidingen. De grotere neiging van mensen met een lage sociaaleconomische status kan deels worden verklaard doordat zij minder vaak een eigen woning bezitten (Speare *et al.*, 1975). Parkes *et al.* (2002) stellen verder dat ontevredenheid met de woonsituatie vaker voorkomt onder de lagere inkomensgroepen en zij daardoor een grotere kans hebben op een verhuismens. Daarnaast is inkomen als factor direct gerelateerd aan de mogelijkheden van een huishouden om aan een betere woning te komen. Het is daarom ook een maatstaf voor status. Voor huishoudens die een stijging van het inkomen verwachten is het dan ook waarschijnlijker om te verhuizen dan voor huishoudens die deze verwachting niet hebben (Speare *et al.*, 1975). Volgens Rossi (1955) kan een hoger inkomen echter twee kanten op werken. Enerzijds kan worden verwacht dat degene met een hoger inkomen meer tevreden zijn met hun woonsituatie en daarmee een kleinere kans hebben om een verhuizing te overwegen. Anderzijds hebben huishoudens met een hoger inkomen meer opties om hun woonsituatie en buurt te verbeteren en is het dus mogelijk dat zij juist een grotere kans hebben op een wens tot verhuizen.
2. Ras: Wederom in de Amerikaanse literatuur is een belangrijk verschil te zien in mobiliteitswaarden van blanken en non-blanken. Zo migreren blanken over grotere afstanden dan non-blanken. Het aantal verhuizingen binnen een county is groter voor non-blanken, verhuizingen tussen counties maar binnen een staat komen juist meer voor onder blanken.
3. Etniciteit en religie: De factoren etniciteit, generatie en religie blijken geen belangrijke variabelen te zijn in het verklaren van mobiliteit op individueel niveau. De variabelen zouden aldus Speare *et al.* (1975) wel een verklaring kunnen geven voor de bestemming van de verhuizing maar dragen niet bij aan hogere mobiliteitswaarden voor bepaalde groeperingen. Met betrekking tot etniciteit kan volgens Feijten en van Ham (2008) inderdaad worden bevestigd dat, na controle voor sociaaleconomische karakteristieken, dit geen effect zou hebben op de wens van mensen om de buurt te verlaten. Veel studies hebben volgens de auteurs echter aangetoond dat etnische minderheden meer moeite hebben met het laten aansluiten van hun voorkeuren en sociaaleconomische status aan een woning of buurt. Het resultaat is dat minderheden over gerepresenteerd zijn in woningen van lage kwaliteit en achterstandsbuurtten waardoor zij een grotere kans hebben om hun buurt te willen verlaten.

2.3 Residential satisfaction in het mobiliteitsproces

Residential satisfaction (of woontevredenheid) kan worden gezien als een belangrijke interveniërende variabele in de verklaring voor verhuizingen. Voordat echter wordt gekeken welke rol *residential satisfaction* heeft in het beslissingsproces van verhuizen, wordt in kaart gebracht hoe dit concept is ontstaan.

2.3.1 Het ontstaan van het residential satisfaction concept

Het concept van *Residential satisfaction* als interveniërende variabele in de verklaring van verhuizingen is deels gebaseerd op *Stress and Awareness* modellen. In deze modellen wordt migratie gezien als een reactie op stress. Deze benadering komt voort uit een beslissingsproces-concept dat aldus Speare *et al.* (1975) het best uiteen wordt gezet door Simon (1957). Volgens Simon is de individuele beslissingsmaker beperkt in zijn capaciteit om problemen te formuleren en aan te pakken. Daarnaast is zijn vermogen om informatie te verkrijgen en te behouden, gelimiteerd. Om met deze problemen om te gaan construeert het individu een gesimplificeerd model van de situatie om op basis hiervan rationeel te kunnen handelen. In dit versimpelde model van de werkelijkheid wordt slechts een gedeelte van alternatieven waargenomen, verwoordt in de term *awareness*. Verbeteringen zullen hierbij als bevredigend of onbevredigend worden geëvalueerd. Indien de huidige situatie als

bevredigend wordt beschouwd zal er geen actie volgen. Als de huidige situatie als onbevredigend wordt gezien en wanneer er dus sprake is van *stress*, zal er een zoektocht volgen naar uitkomsten die wel bevredigend zijn. Deze zoektocht zal pas worden verlaten als een bevredigend alternatief is gevonden.

Rossi (1955) gebruikte een vergelijkbare benadering in zijn studie naar mobiliteit in Philadelphia. Hij onderscheidde drie verschillende stappen in het beslissingsproces inzake verhuizingen: Ten eerste de beslissing om het oude huis te verlaten, te zoeken naar een nieuw huis en het maken van een keus in alternatieven. De eerste beslissing zou hierbij afhankelijk zijn van huishoudenskenmerken en woontevredenheid, welke hij mat aan de hand van de zogenaamde *mobility potential index* en een *complaints index*. Leeftijd van het hoofd van het huishouden, huishoudensgrootte en voorkeur wat betreft eigendomssituatie vormden hierbij de eerste index. De tweede index was de som van woningkenmerken welke als bevredigend werden beoordeeld.

In het midden van de jaren 1960 ontwikkelde Wolpert op basis hiervan het *stress-treshold* model van migratie. Een individu zou aan de huidige woonsituatie een bepaalde *place utility* toeschrijven welke zou bestaan uit de sociale, economische en andere kosten en baten van die locatie. De persoon in kwestie zou deze relatieve place utility evalueren ten opzichte van een treshold, waarbij deze als een functie kan worden gezien van zijn ervaring en verwezenlijking op een bepaalde plek en hetgeen zijn bekenden verwezenlijkt hebben. Alternatieve locaties worden hierbij bepaalde attributen toegeschreven op basis van verwachte kosten en baten, welke mogelijk imperfect worden waargenomen. Ook de reeks van alternatieven wordt hierbij gebruikelijk gelimiteerd door het besef van een persoon van mogelijkheden die elders voor zouden kunnen komen. De tijd en ruimte die wordt waargenomen door een persoon die hij als optie kan, of zou kunnen zien, wordt door Wolpert de *action space* genoemd. Deze action space wordt beperkt door beschikbare informatie, ervaring, fase van de life-cycle en andere kenmerken van die persoon.

Brown en Moore hebben in 1970 dit model lichtelijk aangepast en hebben hiermee ook drie net iets andere stappen in het beslissingsproces geformuleerd. De eerste stap hierbij is de beslissing om alternatieven te zoeken, een persoon legt zich hierbij echter niet vast op een verhuizing. Vervolgens vindt er een zoektocht naar alternatieve plaats en als derde stap is er het besluit tot verhuizing. Ook kan de zoektocht wordt losgelaten en past men zich aan, aan de huidige woonplek. Dit is in tegenstelling tot het oorspronkelijke idee zoals dit door Simon uiteen werd gezet. De auteurs zien de zoektocht naar alternatieven als sterk afhankelijk van de beschikbare informatie over de lokale omgeving en de vraag of de zoekende deze informatie ook in bezit heeft. Aangezien de beschikbare informatie afneemt naar mate de afstand toeneemt, blijkt de uiteindelijke beslissing vaak neer te komen op verhuizingen over korte afstand. Verder wijzen Brown en Moore erop dat het resultaat van de eerste stap ook kan zijn dat de huidige place utility opnieuw geëvalueerd wordt.

2.3.2 De werking van residential satisfaction in het beslissingsproces tot verhuizen

Evenals Brown en Moore zien Speare *et al.* (1975) drie stappen binnen het beslissingsproces tot verhuizen. Dit zijn:

1. De ontwikkeling van een behoefte om te willen verhuizen
2. De selectie van een alternatieve locatie, en
3. De beslissing om wel of niet te verhuizen.

Het initiëren van het beslissingsproces is volgens Speare *et al.* een reactie op een toegenomen ontevredenheid voorbij een treshold of het tolerantieniveau van een persoon. In essentie is dit concept dus hetzelfde als het stress-treshold model van Wolpert. Er kan dan ook wel van een dissatisfaction-treshold model worden gesproken. Speare *et al.* kiezen hiervoor om de connotatie van mentale spanning behorende bij de term stress te kunnen vermijden. Hieronder zullen de drie stappen van het beslissingsproces die bij dit model horen verder worden uitgewerkt.

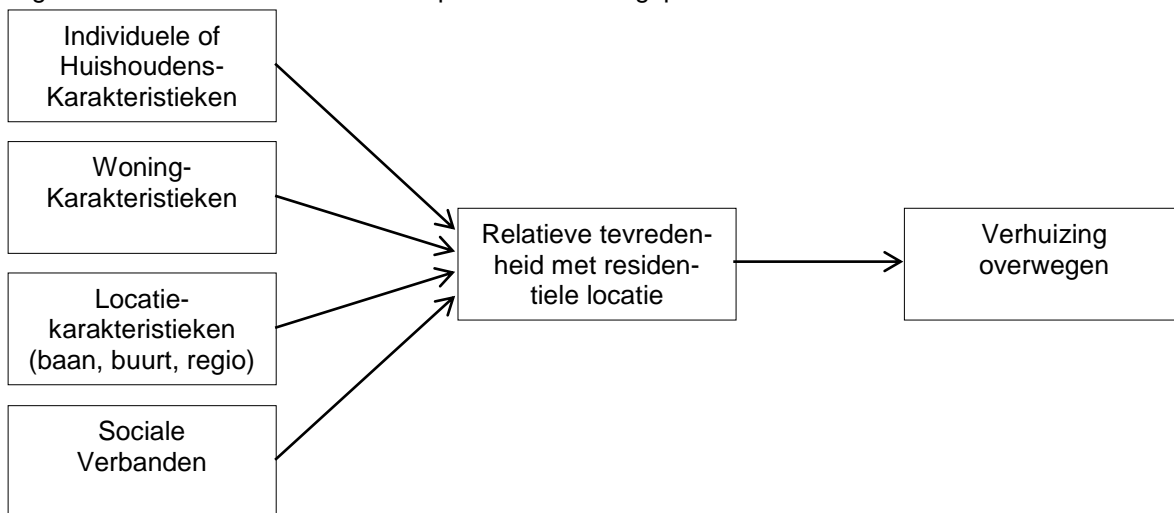
De ontwikkeling van de behoefte om te willen verhuizen

Leden van een huishouden kunnen worden gezien als verbonden aan een bepaalde locatie door banden met andere mensen, met een bepaalde woning, een baan, een buurtorganisatie of andere zaken. De sterkte van deze banden komen terug in een algeheel niveau van tevredenheid en des te hoger deze tevredenheid, hoe kleiner de kans is dat deze persoon overweegt om te willen verhuizen. In de meeste gevallen zal een zeer tevreden persoon niet eens overwegen te verhuizen, ondanks het feit dat diegene na afweging van de kosten en baten ergens anders beter af zou kunnen zijn. Verschillende factoren kunnen er verantwoordelijk voor zijn dat ontevredenheid toeneemt voorbij de drempelwaarde.

Ontevredenheid kan het resultaat zijn van veranderingen in de behoeften van een huishouden, een verandering in sociale en fysieke voorzieningen in een bepaalde omgeving of een verandering in de

standaard die wordt gebruikt om eerder genoemde factoren te evalueren. Een voorbeeld van verandering in de behoefte van huishoudens is de groei hiervan, waardoor een behoefte ontstaat naar een grotere woning. Veranderingen in de sociale en fysieke voorzieningen in de wijk kunnen de achteruitgang van de woning of de buurt zijn, een verandering in het aanbod van banen of een verandering in sociale verbanden in de buurt. Voor een verdere bespreking van omgevingsfactoren die van belang zijn in het mobiliteitsproces wordt hier verwezen naar Hoofdstuk 3. Een verandering in de standaarden die worden gebruikt om de huidige situatie te evalueren kunnen voortkomen uit sociale mobiliteit, aspiraties daarin of het ontvangen van informatie over betere mogelijkheden elders. Hoewel ontevredenheid wordt gezien als een noodzakelijke factor om een verhuizing te overwegen, is zij alleen niet voldoende om een verhuizing te garanderen. Sommige bronnen van ontevredenheid kunnen namelijk worden aangepakt. Indien dit niet mogelijk is, deze mogelijkheden niet worden gezien, of als aanpassingen te duur zijn, kan het huishouden gaan overwegen om te verhuizen.

Figuur 2.1: Model voor de eerste stap in het beslissingsproces van verhuizen

Bron: Speare et al., 1975, p. 177

In figuur 2.1 zijn de relaties tussen factoren die opereren in de eerste stap van het beslissingsproces van verhuizen, weergegeven in een causaal model. Of een persoon of huishouden wel of niet wil verhuizen hangt samen met de relatieve tevredenheid met de huidige locatie. Omdat gevoelens van tevredenheid relatief zijn ten opzichte van de verwachtingen van een persoon en de thresholds ook gerelateerd zijn aan deze verwachtingen, kan er worden aangenomen dat de relatieve tevredenheid kan worden afgemeten aan de threshold van ontevredenheid van een persoon. Zoals kan worden gezien in het model wordt er hier aangenomen dat residentiele tevredenheid afhangt van karakteristieken en aspiraties van het huishouden, van karakteristieken van de woning, van de karakteristieken van de locatie en van sociale verbanden tussen leden van het huishouden en andere mensen.

Hierbij kan worden gezegd dat factoren zoals leeftijd, inkomen en woonduur geen direct effect zouden moeten hebben op de beslissing om te verhuizen. Hoewel jonge mensen vaker verhuizen dan ouderen, kan dit niet worden verklaard door te zeggen dat ouderdom immobiliteit veroorzaakt. Een betere verklaring is dat leeftijd invloed heeft op sommige aspecten van woontevredenheid. Inkomen en privileges voor ouderen hebben de neiging om toe te nemen naar mate men ouder wordt, welke van zichzelf een element van tevredenheid met zich meebrengen en welke ouderen in staat stellen om zich betere woningen te veroorloven die ook een grotere tevredenheid met zich meebrengen. Daarnaast lijkt het erop dat een bekende omgeving belangrijker wordt voor ouderen en ook zorg draagt voor meer tevredenheid. Aldus Speare *et al.* zijn de indirecte effecten van woonduur duidelijker. Het kost tijd om sociale verbanden op te bouwen en hoe langer mensen in een buurt wonen, des te groter de kans dat zij vriendschappen hebben ontwikkeld. Daarnaast blijkt de tevredenheid met winkel- en andere voorzieningen groter naarmate de bekendheid met het gebied groter is.

Bepaalde woningkenmerken zouden ook tot hogere niveaus van tevredenheid leiden. Huiseigenaren hebben de neiging meer tevreden te zijn dan huurders omdat zij trots zijn op het bezitten van de

woning en omdat er hogere kosten zijn verbonden aan het verhuizen. Mensen wonende in suburbane woongebieden zijn vaker tevreden dan centrale stad bewoners en mensen met een grotere woning zijn vaker tevreden dan mensen met een kleine woning.

Wanneer iedereen de juiste keuze zou maken ten aanzien van de woning en als alle factoren geassocieerd met die woning gelijk zouden blijven, zou de conclusie tot op dit punt zijn dat er geen mobiliteit zou moeten zijn. De toenemende woontijd en leeftijd van bewoners blijkt namelijk indirect tot grotere tevredenheid te leiden en dit zou mobiliteit onwaarschijnlijk maken. Echter, de meeste factoren geassocieerd met woontevredenheid, veranderen. De kwaliteit van woningen en de tevredenheid ermee nemen af naar mate deze ouder worden. De structuur en bewoners van een buurt veranderen. Banen verdwijnen, worden verplaatst en er worden nieuwe gecreëerd, waardoor de tevredenheid hiermee wordt beïnvloed. Verbeteringen in transportmogelijkheden maken het mogelijk om verder van werk te wonen. Veranderingen in de life-cycle resulteren in veranderende woningbehoeften, veranderingen in inkomen leiden ertoe dat mensen beter in staat zijn meer bevredigende woningen aan te kunnen schaffen. Al deze factoren en vele anderen hebben invloed op de evaluatie van een persoon van de huidige woonsituatie en kunnen leiden tot het overwegen van een verhuizing. Hoewel het model in figuur 2.1 statisch lijkt is het toch mogelijk om de genoemde veranderingen door te laten werken in het model. In hoofdstuk 3 zal blijken in hoeverre deze veranderingscomponent een rol speelt in residential satisfaction.

De selectie van een alternatieve locatie

Aangezien de focus van dit onderzoek ligt bij woontevredenheid en niet bij daadwerkelijke verhuizingen zullen dit en het volgende onderdeel slechts kort belicht worden.

Een zoektocht naar alternatieve locaties kan leiden tot een her-evaluatie van de huidige situatie. Dit gebeurt wanneer er bij de zoektocht geen bevredigende alternatieven naar voren komen. Er vindt dan een verandering plaats in de standaarden die een bewoner gebruikt om de huidige situatie te beoordelen. Dit komt doordat de relatieve tevredenheid met de huidige woonlocatie samenhangt met verwachtingen van een bepaald persoon en het verwachtingspatroon beïnvloed wordt door het zoekproces.

De beslissing om wel of niet te verhuizen

Wanneer er wel een alternatieve locatie wordt gevonden, kan het evaluatieproces dat volgt worden gepresenteerd als een kosten-baten model dat zowel monetaire als niet-monetaire factoren herbergt. Baten kunnen de voordelen van een nieuwe baan, een nieuw huis of een nieuwe gemeenschap zijn. Kosten kunnen bestaan uit de monetaire kosten van het verhuizen maar ook uit niet-monetaire kosten voortkomend uit problemen van verhuizen naar en aanpassen aan de nieuwe buurt. De beslissing om wel of niet te verhuizen hangt af van de mate van tevredenheid met de huidige woning, de verwachte mate van tevredenheid van de alternatieve locatie en de kosten (monetair en niet-monetair) van de verhuizing. Indien de verwachte tevredenheid de huidige tevredenheid voorbijstreeft in een mate dat ook de kosten kunnen worden gecompenseerd kan het huishouden er voor kiezen om te verhuizen.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de huishoudensdeterminanten in het mobiliteitsproces zoals deze uit klassieke en recente literatuur naar voren komen, behandeld. In tabel 2.1 zijn deze determinanten nog eens opgesomd waarbij tevens factoren zijn aangegeven die volgens sommige auteurs als onderliggende elementen van belang worden geacht. Waar auteurs worden genoemd bij de determinant zelf, wordt deze determinant door meerdere auteurs onderschreven maar is dit niet het geval voor de onderliggende elementen.

Verder blijkt dat er een verschil zit in het aantal auteurs dat een determinant ondersteunt. Zo zien Speare *et al.* (1975) een determinant als mobiliteitspotentieel of de status van een recente intermetropolitane migrant als van groot belang in het mobiliteitsproces. Deze determinanten worden echter door geen van de andere auteurs benoemd. Verder kan ook worden gesteld dat er sprake is van vorderende inzichten in de invloed van bepaalde determinanten. Rossi (1955) en Speare *et al.* (1975) bespreken bijvoorbeeld dat etniciteit na controle op sociaaleconomische status geen eigen mobiliteitseffect zou moeten sorteren. Uit onderzoek van Feijten en van Ham in 2008 bleek echter dat etniciteit zelfs na controle op bijvoorbeeld sociaaleconomische status een eigen effect genereert op mobiliteit. Over andere determinanten is dan meer consensus. Zo worden determinanten als leeftijd, eigendomsverhouding en sociaaleconomische status door vier of meer auteurs benoemd.

Doordat individuele of huishoudenskenmerken, Woningkenmerken en locatiekenmerken (zoals benoemd door Speare *et al.*, 1975) op elkaar ingrijpen is deze tabel slechts een voorlopig

beeld. In het volgende hoofdstuk zullen er bij de bespreking van omgevingsdeterminanten van mobiliteit relaties worden aangegeven met individuele mobiliteitsdeterminanten en zal het overzicht verder worden uitgebreid.

Tabel 2.1: Huishoudensdeterminanten in het mobiliteitsproces naar auteur

Determinant:	Staat voor:	Benoemd door:
Life-cycle (Sabagh <i>et al.</i> , 1969, Speare <i>et al.</i> , 1975, Lee <i>et al.</i> , 1994)	Leeftijd	Rossi, 1955 Speare <i>et al.</i> , 1975 Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002
	Life-cycle fase	Speare <i>et al.</i> , 1975 Kendig, 1984
	Huwelijke staat	Speare <i>et al.</i> , 1975
	(Veranderingen in) huishoudenssamenstelling	Rossi, 1955 (Speare <i>et al.</i> , 1975)
Mobiliteitspotentieel		Speare <i>et al.</i> , 1975
Sociale en economische Verbanden (Speare <i>et al.</i> , 1975)	- Woonduur	Speare <i>et al.</i> , 1975 Lee <i>et al.</i> , 1994
	- Eigendomsverhouding	Sabagh <i>et al.</i> , 1969 Speare <i>et al.</i> , 1975 Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feijten en Mulder, 2002 Feiten en van Ham, 2008
	- Schoolgaande kinderen	Speare <i>et al.</i> , 1975 Lee <i>et al.</i> , 1994
	- Recente intermetropolitane migranten	Speare <i>et al.</i> , 1975
Ruimtebehoefte		Rossi, 1955 Sabagh <i>et al.</i> , 1969 Speare <i>et al.</i> , 1975 Feiten en van Ham, 2008
Type woning		Speare <i>et al.</i> , 1975 Feijten en Mulder, 2002 Feiten en van Ham, 2008
Achtergrondfactoren (Speare <i>et al.</i> , 1975)	Sociaaleconomische status	Rossi, 1955 Speare <i>et al.</i> , 1975 Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002
	Ras	Speare <i>et al.</i> , 1975
	Etniciteit en religie	Speare <i>et al.</i> , 1975 Feijten en van Ham, 2008
Woningtevredenheid		Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feiten en van Ham, 2008
Woontevredenheid		Speare <i>et al.</i> , 1975

De laatste determinant die in tabel 2.1 wordt benoemd is Woontevredenheid oftewel *residential satisfaction*. Speare *et al.* (1975) zien deze determinant als belangrijke interveniërende variabele in de verklaring voor verhuizingen. In dit onderzoek staat echter niet de uiteindelijke mobiliteit centraal maar de residentiele tevredenheid in de Jacques Veltmanbuurt. De determinanten van mobiliteit zoals deze door de diverse auteurs zijn benoemd zullen in dit onderzoek dus als determinanten van (on)tevredenheid worden behandeld. Hoe dit precies in zijn werk gaat wordt in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt.

Hoofdstuk 3: Omgevingsdeterminanten en residential satisfaction

3.1 Inleiding

Zoals is gebleken uit hoofdstuk 1 zijn er volgens Speare *et al.* (1975, p. 95) twee verschillende soorten determinanten te onderscheiden voor residentiele tevredenheid. In het eerste hoofdstuk werden de huishoudensdeterminanten besproken. Verder werden er in de behandeling van het concept *residential satisfaction* al voorbeelden gegeven van de omgevingsdeterminanten. In dit hoofdstuk zullen deze determinanten verder worden onderzocht, eerst zal echter worden gekeken welke rol de buurt (nog) heeft voor bewoners, op welke schaalniveau dit moet worden bekeken en welke rol de buurt speelt in het mobiliteitsproces (en hiermee welke rol zij heeft in de vorming van residentiele tevredenheid). Wanneer dit in beeld is gebracht zullen omgevingsdeterminanten die invloed hebben op residentiele tevredenheid worden gepresenteerd. Vervolgens zal worden gekeken welke invloed uitgaat van een verandering in deze determinanten en ten slotte welke verschillen er zijn aan te tegen in een beoordeling van (al dan niet een verandering in) determinanten door verschillende groepen mensen.

3.2 Het belang van de buurt

Forrest concludeert in zijn stuk *Does Neighbourhood still matter in a globalised world?* (2000), dat de buurt zeker nog belang heeft maar dat de mate waarin afhankelijk is van wie en waar je bent. Dit komt deels terug in paragraaf 3.5 waar verschillen in beoordeling van buurtkenmerken tussen verschillende groepen mensen aan bod komen.

Onder auteurs zijn er echter veel vragen over hoe een buurt gedefinieerd moet worden (Galster, 2001), of op welk schaalniveau een 'buurt' dan moet worden bekeken (Kearns & Parkinson, 2001; Harris & Johnston, 2003; Bates, 2006; Atkinson *et al.*, 2009; Pinnegar 2009). In de volgende paragraaf zullen deze kwesties worden behandeld.

3.2.1 Het definiëren en begrenzen van 'de buurt'

Galster (2001) definieert de buurt in zijn studie als een bundeling van ruimtelijk gefixeerde attributen met clusters van woningen, soms in combinatie met andere functies. Deze ruimtelijk gefixeerde attributen bestaan onder andere uit:

- Structurele karakteristieken van residentiele en andere gebouwen: type, schaal, materiaalgebruik, ontwerp, staat van onderhoud, dichtheid, enzovoorts.
- Infrastructurele karakteristieken: Wegen, voetpaden, openbaar vervoer, enzovoorts.
- Demografische karakteristieken van de bevolking: leeftijdsopbouw, huishoudensamenstelling, etniciteit, enzovoorts.
- Statuskarakteristieken van de bevolking: Inkomen, occupatie (wel of geen baan), opleiding.
- Omgevingskarakteristieken: Mate van grond-, water-, en luchtvervuiling, geluidsoverlast, enzovoorts.
- Sociaal-interactieve karakteristieken: lokale netwerken van vrienden en kennissen, mate van bekendheid tussen huishoudens, type en kwaliteit van interpersoonlijke verbanden, ervaren gemeenschappelijkheid, enzovoorts.
- Sentimentele karakteristieken: de ervaren identificatie van bewoners met een bepaalde plaats, historisch belang van gebouwen of gebieden, enzovoorts.

Galster zet vervolgens uiteen dat wanneer alle attributen op eenzelfde schaalniveau zouden variëren en deze schaal afgebakend zou kunnen worden met overeengekomen grenzen, het mogelijk zou moeten zijn om een ondubbelzinnige begrenzing van buurten te geven. Echter, de schaal waarop attributen variëren, komt niet overeen tussen verschillende attributen. Zo kunnen structurele karakteristieken zeer verschillend zijn binnen enkele meters maar omgevingskarakteristieken zoals luchtvervuiling gelijk zijn voor een stadsdeel of zelfs de gehele stad. Galster suggereert daarom dat een onderzoeker, afhankelijk van de attributen waar de interesse naar uit gaat, een gewenst schaalniveau kan selecteren. Deze suggestie komt overeen met Suttles' (1972) concept welke inhoudt dat een buurt op meerdere, ruimtelijk schaalniveaus kan worden bekeken.

Kearns en Parkinson (2001) hebben Suttles' concept enigszins aangepast en stellen dat een buurt bestaat op drie verschillende schalen, waarbij elke schaal een eigen doel of functie heeft. Een overzicht van deze schaalniveaus waarop een buurt kan worden bekeken, wordt gegeven in tabel 3.1.

Tabel 3.1: Schaalniveaus van de buurt

Schaal	Overheersende functie	Mechanismes
Home area	Psychosociale voordelen (bijv. identiteit, verbondenheid)	Familiariteit Gemeenschap
Locality (sub-district)	Residentiele activiteiten Sociale status en positie	Beleid Dienstverlening Woningmarkt
Urban district or region	omgeving van sociale en Economische mogelijkheden	Werkgelegenheid Vrijtijdsbesteding Sociale netwerken

Bron: Kearns & Parkinson, 2001

Bij tabel 3.1 dient te worden aangetekend dat elke schaal elke functie kan uitoefenen, de grenzen zijn hiermee geen waterdichte onderscheiden maar algemene tendensen.

Het laagste schaalniveau dat kan worden onderscheiden is dat van de 'home area', een gebied dat normaal gesproken wordt gedefinieerd als het gebied rondom het huis dat binnen 5 a 10 minuten lopen, bereikt kan worden. De belangrijkste functies van home area zijn het maken van verbindingen met anderen, bevorderen van binding en hechting en het demonstreren van iemands eigen normen en waarden. Kearns & Parkinson beargumenteren dat de 'buurt' op dit niveau gerelateerd is aan het 'wonen in nabijheid' van anderen. Deze nabijheid houdt face-to-face contacten en wederkerige relaties in, en creëert hiermee 'de buurt'. Hiermee wordt dus gezegd dat niet de buurt nabijheid creëert, maar juist andersom.

Het tweede schaalniveau waarop een 'buurt' kan worden bekeken is die van de Locality of sub-district, iets wat in Nederland overeenkomt met een wijk. De reputatie van 'een buurt' wordt op dit schaalniveau bekeken en zegt hiermee iets over de sociale status en positie van haar bewoners.

Het derde schaalniveau dat de auteurs benoemen is 'urban district or region', oftewel een stadsdeel. Wanneer het stadsdeel als de omgeving wordt gezien waarin sociale en economische mogelijkheden zijn, en waarin verschillende mensen verschillende mogelijkheden kunnen benutten, kan er tevens een beter begrip ontstaan met betrekking tot individuele verwachtingen van de home area. Zo zal niet elke persoon gebruik willen maken van lokale voorzieningen indien er voor deze persoon aantrekkelijkere voorzieningen elders bereikbaar zijn. Voor sommige mensen zorgt hun persoonlijke patroon van time-geography (een concept ontwikkeld door Torsten Hägerstrand (Dijst, 2009)) ervoor dat zij een geheel stedelijk gebied zien als hun 'buurt' (Kearnes & Parkinson, 2001).

Nu er in algemene zin een beeld is gegeven van de kwestie van schaal in het bekijken van de buurt, wordt er overgegaan op discussies omtrent schaal binnen de aanpak van de woningmarkt (Bates, 2006) en het aanpakken van sociale problemen (Harris en Johnston, 2003).

Ook met betrekking tot concrete zaken vragen veel auteurs zich af of de statistische en beleidsmatige afbakening van de buurt, de juiste is. Zo stelt Bates (2006) dat in veel plannen voor stedelijke vernieuwing van buurten, de grenzen worden bepaald door operationele en administratieve behoeften. In haar artikel onderzoekt zij in hoeverre beleidsmatig afgebakende buurten overeenkomen met de zogenaamde housing-submarkt. Hierbij wordt een housing-submarkt gedefinieerd als groepen woningen van gelijkwaardige kwaliteit die voor bewoners als substitutie worden beschouwd. Zij onderzocht dit omdat de sloop die gepaard gaat met stedelijke vernieuwing niet alleen invloed heeft op de betrokken buurt maar op de gehele stad.

Zij concludeert aan de hand van haar resultaten dat de buurt niet het juiste schaalniveau is om in te grijpen op de woningmarkt. Buurten kunnen namelijk verschillende submarkten herbergen en de verschillende submarkten zijn te vinden in de gehele stad en zijn niet gebonden aan een buurt. Bates stelt dan ook dat de aanpak van een buurt, alsof deze een homogeen woongebied is, er voor kunnen zorgen dat buurten waarin soortgelijke submarkten te vinden zijn, te maken kunnen krijgen met een (versnelde) achteruitgang.

Harris en Johnston (2003) bekijken in hun studie in hoeverre gemarginaliseerde en sociaal uitgesloten groepen ruimtelijk geconcentreerd zijn op het niveau van de zogenaamde 'ward'. Gebruikelijk bestaan deze wards uit enkele duizenden inwoners, in hun onderzoeksgebied spreken zij over gemiddeld 1172 huishoudens per ward (vergelijkbaar met het aantal huishoudens in de Jacques Veltmanbuurt, zie hiervoor Hoofdstuk 5). Volgens de auteurs wordt in Engeland en Wales aangenomen dat concentratie op het schaalniveau van de ward te vinden is en aangepakt dient te worden. In hun artikel

concluderen zij echter dat om mensen met een lage sociaaleconomische positie vooruit te helpen het gebiedsgebonden beleid op het schaalniveau van een ward, weinig effectief zal zijn. Concentraties van gemarginaliseerde groepen zijn namelijk te vinden in meerdere, relatief kleine enclaves, verspreid over de gehele stad. Een dergelijke fijnschalige concentratie vraagt om een fijnschalige beleidsaanpak, in plaats van de huidige grootschalige aanpak. Indien deze aanpak niet veranderd blijven te veel mensen die niet tot de doelgroep behoren, profiteren van niet voor hen bedoeld beleid.

3.2.2 De rol van de buurt in het mobiliteitsproces

Door de focus die in de literatuur is gelegd op de familie life-cycle benadering, is er met name aandacht geweest voor woning- en huishoudenskenmerken ter verklaring van residentiele mobiliteit en hiermee tevens residentiele tevredenheid. Ondanks dat Rossi al aangaf dat met name families die de *occupational ladder* beklommen zeer gevoelig waren voor locatie, is de context van de woning door veel auteurs uit het oog verloren. Onterecht, zo zeggen Lee *et al.*, (1994). Volgens deze auteurs bestaan er namelijk logische en empirische gronden om de buurt waarin een woning zich bevindt wel degelijk van belang te achten. Wanneer een huishouden bijvoorbeeld de fases van child-bearing en child-rearing van de life-cycle ingaat, kunnen de huidige woning en buurt door veranderende normen, anders worden beoordeeld. Verder stellen zij dat anders dan bij de eigen woning, buurtkarakteristieken minder goed zijn aan te passen. Hiermee kan de buurt dus een belangrijke factor zijn in de bepaling van residentiele tevredenheid. In de rest van deze paragraaf zal op basis van Clark *et al* daarom uiteen worden gezet welke rol de buurt heeft in het mobiliteitsproces. Voor voorliggend onderzoek zal het belang hiervan vrij kunnen worden vertaald naar het belang van de buurt in de vorming van residentiele tevredenheid.

Clark *et al.* (2005) stellen dat doordat woningen op een specifieke locatie zijn gelegen dit betekend dat een familie niet alleen een fysieke eenheid in bezit nemen maar tevens een buurt met al haar publieke services. Omdat huizen een bredere gemeenschap en een specifieke buurt met zich meebrengen is het van belang om te weten hoe huishoudens de locatie van een te kopen huis bepalen. Zij stellen daarom dat het niet verwonderlijk is dat zowel de relatie met burens als de omgevingskwaliteit van de buurt vaak worden geïdentificeerd als belangrijke elementen in residential satisfaction, de neiging tot verhuizen en de keus van een huis en buurt.

Om vast te kunnen stellen hoe belangrijk de buurt is in het mobiliteitsproces hebben de auteurs gebruik moeten maken van gegevens die betrekking hebben op reeds voltrokken verhuizingen, in tegenstelling tot eerder genoemde onderzoeken die hun basis hadden in een uiting van verhuishwensen. Om inzichtelijk te kunnen maken in welke mate de buurt van belang is bij een verhuizing werd er gekeken of er bij een verhuizing vooruit werd gegaan in buurtkwaliteit. Hierom werden er twee typen uitkomsten geformuleerd: 1. Een vooruitgang van de buurt gebaseerd op sociaaleconomische karakteristieken; en 2. Een vooruitgang op basis van omgevingskenmerken. Om te kunnen bepalen of een huishouden er op vooruitging wat betreft de sociaaleconomische status van een gebied werd gebruik gemaakt van gegevens van het Sociaal en Cultureel planbureau (SCP). Op postcodeniveau werden de verschillende gebieden ingedeeld in tien klassen van een lage (1) tot een hoge (10) sociaaleconomische status (SES) om een zicht te krijgen op trends en tendensen. In de daadwerkelijke analyse om te kijken of huishoudens er in buurtkwaliteit op vooruitgingen werd gebruik gemaakt van de exacte rangscore op postcodegebied.

Voor de classificatie van buurten op de fysieke omgeving werd gebruik gemaakt van een buurttypologie die oorspronkelijk werd ontwikkeld door Harts *et al.* (2000). Deze typologie heeft als doel het stedelijke grondgebruik te differentiëren naar dichtheid en de mix of specialisatie van dit grondgebruik. Clark *et al.* generaliseerden deze typologie voor hun studie van vijftien naar acht types, welke werden geïnterpreteerd als een ordinale schaal. Deze schaal begint bij hoog stedelijke, centrale buurten met een lage fysieke omgevingskwaliteit, een hoge dichtheid en een mix van services, detailhandel en woningen. Het open, groene gebied van het platteland werd als beste categorie van fysieke omgevingskwaliteit gezien. Hoewel de omgevingskwaliteit moeilijk in een hiërarchie is te vangen, denken de auteurs toch dat deze categorisatie een beeld geeft van een vooruitgang in de fysieke omgeving.

Om een vooruitgang in buurtkwaliteit te onderzoeken onafhankelijk van een vooruitgang in woningkwaliteit, werd onderzocht of een huishouden vooruitging of niet in buurtkwaliteit, vooruitgang in woningkwaliteit of niet, of vooruitgang of niet in zowel woning- als buurtkwaliteit. Om te bepalen of er vooruitgang werd geboekt op SES van de buurt werd bepaald dat er pas vanaf een groei van minstens 25% in sociaaleconomische status van vooruitgang kon worden gesproken. Bij fysieke omgevingskwaliteit werd er simpelweg een vooruitgang gezien als men een of meerdere categorieën omhoog ging in de buurttypologie. Om een vooruitgang in woningkwaliteit te bepalen werd een

hiërarchische categorisatie opgesteld van huur met 1-3 kamers tot aan een koopwoning met 5+ kamers.

Uit de studie blijkt dat ruwweg 45% van de huishoudens een vooruitgang boekt met betrekking tot de woning en buurtkwaliteit (zowel SES als omgevingskwaliteit). Dit geeft duidelijk weer dat woningkwaliteit en buurtkwaliteit nauw met elkaar samenhangen. Daarnaast blijkt echter dat de buurt een aparte rol speelt in de keuzes van huishoudens. 14% blijkt bijvoorbeeld *alleen* een vooruitgang in sociaaleconomische status van de buurt te maken en 16% boekt *alleen* een vooruitgang in de omgevingskwaliteit van de buurt. Gezamenlijk komt dit er op neer dat 30% van de huishoudens *alleen* een vooruitgang maakt in buurtkwaliteit en niet in de kwaliteit van de woning. Volgens de auteurs zijn dit opmerkelijke percentages van vooruitgang aangezien er volgens hen met conservatieve definities van vooruitgang werd gewerkt. Hiermee blijkt duidelijk dat een significant aantal verhuizers dus puur aan 'buurtshoppen' doen. Als deze resultaten als uitgesproken voorkeuren worden geïnterpreteerd, is de buurt dus een belangrijk element in het residentiële mobiliteitsproces.

Daarnaast blijkt inkomen van belang in het bepalen van de rol van de buurt in het mobiliteitsproces. De proportie van huishoudens die een vooruitgang maken in buurtkwaliteit neemt toe bij de lagere inkomens als wordt gekeken naar zowel SES als omgevingskwaliteit. Dit is niet onverwacht aangezien deze lagere inkomensgroepen voornamelijk in buurten wonen met een slechte kwaliteit waardoor een grotere wens tot buurtverbetering, kan worden verwacht. Tevens sluit dit aan bij de gedachten van Speare *et al.* (1975) dat juist de gebieden met een lagere en middelhoge status een bron zullen zijn van huishoudens die sociaal en residentieel gezien opwaarts mobiel zijn. In de huursector en in de centrale steden van Nederland is het daarnaast relatief lastig om vooruitgang te boeken in woningkwaliteit, waardoor de nadruk voor de lagere inkomensgroepen erin kan liggen om een vooruitgang te maken in buurtkwaliteit. Dit blijkt dan ook uit het feit dat bijna 20% van de lagere inkomens alleen een vooruitgang maakt in buurtkwaliteit. In de Randstad komt een vooruitgang in alleen de SES dan ook vaker voor dan buiten de Randstad. Verschillen in buurtkwaliteit zijn in de Randstad groter dan elders in het land, iets wat huishoudens ook in de gaten hebben waardoor zij vaker zoeken naar een vooruitgang in de buurt.

Verder concluderen zij dat oudere eenpersoonshuishoudens ook vaak wonen en verhuizen binnen de huursector waardoor ook zij vaker op zoek zijn naar een verbetering in buurtkwaliteit. Dit resultaat was niet verwacht door de onderzoekers en werd ook niet teruggevonden in de besproken literatuur (Clark *et al.*, 2005). Aangezien de vergrijzing in de maatschappij steeds verder toeneemt, zal dit een steeds grotere rol gaan spelen in het mobiliteitsproces en haar uitkomsten.

3.3 Omgevingsdeterminanten van invloed op residentiele tevredenheid

Omgevingsinvloeden worden aldus Speare *et al.* (1975) ingedeeld in locationele, fysieke en sociale dimensies. Deze zullen hieronder achtereenvolgens worden behandeld.

3.3.1 De locationele dimensies van omgevingsdeterminanten

Wat betreft locatie van de buurt is er veel studie verricht naar zowel fysieke afstand als reisafstand tot diverse diensten, werk en recreatieplekken. Daarnaast zijn woonvoorkeuren gerelateerd aan de afstand tot het stadscentrum. Een goede bereikbaarheid van winkelcentra, scholen en werkplekken wordt gezien als aantrekkelijk aspect van een locatie maar heeft geen doorslaggevende rol in de wens tot verhuizen. Lokale mobiliteit over korte afstand is volgens Speare *et al.* (1975) dus niet afhankelijk van de werkplek. Desondanks kan de bereikbaarheid van voorzieningen elders in de stad erg belangrijk zijn voor bepaalde groepen mensen (Kearns en Parkinson, 2001), zoals reeds in paragraaf 3.2.1 aan bod kwam.

Een andere dimensie van locatie is de aantrekkelijkheid van suburbaan wonen versus wonen in de centrale stad. In het algemeen kan worden gesteld dat een suburbane woonlocatie de voorkeur geniet, met name voor jonge gezinnen met kinderen. Deze voorkeur dient echter niet teveel gegeneraliseerd te worden; veel mensen hebben ook een voorkeur voor binnenstedelijk wonen. Speare *et al.* concluderen hierbij aan de hand van voorgaand onderzoek dat bereikbaarheid en stedelijkheid (of suburbaniteit) hiermee toch als grote determinanten van residentiele mobiliteit gelden.

3.3.2 De fysieke dimensies van omgevingsdeterminanten

Een van de meest kenmerkende fysieke karakteristieken is de bevolkingsdichtheid in een buurt. In de Amerikaanse literatuur heeft het bevolkingsdichtheid-criterium, gemeten naar personen per vierkante mijl, zich succesvol bewezen in het verklaren van mobiliteit. Dit geldt met name voor een monocentrische stad waarbij de bevolkingsdichtheid vanaf het stadscentrum langzaam afneemt. Op een groter schaalniveau wordt dit verklaard doordat de gebieden met de hoogste bevolkingsdichtheid een disproportioneel groot aandeel aan appartementen, meergezinswoningen en huurhuizen kent.

Karakteristieken die over het algemeen de meer mobiele segmenten van de bevolking aantrekken. Vervolgens halen Speare *et al.* Lansing en Hendricks (1967) aan, die een subjectiever dichtheidscriterium hanteren om te onderzoeken welke relatie dichtheid heeft met redenen voor buurtontevredenheid. Hun bevindingen wijzen erop dat dichtheid een redelijke consistente relatie heeft met klachten over geluidsoverlast, ervaren overbevolking en slecht onderhouden buurten. Er blijken dus bepaalde omgevingscomponenten te worden geassocieerd met bevolkingsdichtheid die bepalen in welke mate een persoon tevreden is met zijn woonomgeving.

Andere fysieke factoren die bij kunnen dragen aan ontevredenheid van huishoudens met hun woonomgeving zijn de netheid, conditie van woningen en wederom geluidsoverlast. Vanwege de sterke relatie met de overige fysieke omgevingsfactoren, of omdat het klachten als aparte dimensie genereerd, wordt bevolkingsdichtheid als grote determinant gezien van residentiele tevredenheid.

3.3.3 De sociale dimensies van omgevingsdeterminanten

Volgens Speare *et al.* is er onder auteurs enige overeenstemming dat sociale omgevingsfactoren een grotere verklaring geven voor residentiele tevredenheid dan locationele of fysieke determinanten. In hun boek bestuderen zij sociaaleconomische status, familiestatus en doorstroming van bewoners. Daarnaast geven zij aan dat de factor segregatie van belang is als sociale omgevingsdeterminant van residentiele tevredenheid. In dit onderzoek zal dit onderdeel worden uitgebreid met de factor menging. Alle vier de onderwerpen zullen hier achtereenvolgens worden besproken.

Sociaaleconomische Status

In het algemeen kan worden gesteld dat huishoudens in de hogere sociaaleconomische gebieden een grotere kans hebben om een eigen woning te bezitten, welke meestal een eengezinswoning is en waarbij het huishouden al verder in de life-cycle gevorderd is dan huishoudens in de lagere sociaaleconomische gebieden. Doordat alle genoemde karakteristieken gerelateerd zijn aan lagere mobiliteitscijfers, kan men verwachten dat er vanuit deze hogere sociaaleconomische gebieden weinig bewegingen zullen zijn waar te nemen. Juist de gebieden met een lagere en middelhoge status zullen een bron zijn van huishoudens die sociaal en residentieel gezien opwaarts mobiel zijn. Uit het onderzoek van Speare *et al.* blijkt dit met name te gelden voor de middelhoge statusgebieden. Zulke bewegingen kunnen worden gezien als een zoektocht van deze huishoudens naar een hogere sociale status, of gewoonweg omdat zij de financiële middelen hebben verworven om hogere woningkosten op te brengen.

Rossi onderzocht de buurtintegratie op basis van interpersoonlijke verbanden tussen buurtbewoners. Hoewel de resultaten van zijn onderzoek aantoonde dat personen van een hogere sociaaleconomische klasse meer interpersoonlijke verbanden aangingen dan personen van een lagere economische klasse, werd er geen consistente relatie gevonden tussen sociaaleconomische status in een buurt en sociale omgang in die buurt (Rossi, 1955 in Speare *et al.*, 1975, p 99).

Een laatste constatering ten opzichte van de sociaaleconomische status van een gebied is de veranderlijkheid ervan. Volgens het zogenaamde *filterings model* van Grigsby (1963) kan het voorkomen dat een aantal bewoners van middelhoge of hoge inkomensgebieden hun huizen verlaten vanwege veroudering van de buurt of woning. Andere buurtbewoners kunnen reageren op dezelfde stimuli om te vertrekken of zij kunnen reageren op ongewenste nieuwe bewoners die de buurt in trekken. Deze ongewenste nieuwe bewoners kunnen worden getypeerd als behorend bij een lagere sociaaleconomische klasse en oudere bewoners kunnen dit dan zien als een 'invasie'. De implicaties van dit proces op mobiliteit kunnen twee richtingen opwerken.

De eerste richting heeft betrekking op gebieden die een neerwaartse verandering doormaken doordat de sociale status van bewoners lager wordt, deze gebieden zijn hiermee in een filteringsproces gekomen. Deze buurten ervaren een uittocht van bewoners met een hogere status. Andersom zijn er ook gebieden die een opwaartse verandering in sociale status doormaken. Hierbij worden huidige bewoners vaker behouden en is er dus sprake van een lagere mobiliteit de buurt uit. Het komt hier ook voor dat er juist personen met een hogere sociaaleconomische status de buurt in trekken.

Aldus Sabagh *et al.* (1969) kan de reactie van bewoners op een veranderende buurt echter verschillen. Volgens hen is dit afhankelijk van hoe huidige bewoners zichzelf en hun nieuwe burens zien. Vooroordelen en een bedreiging van het zelfbeeld kunnen er toe leiden dat sommige families wegtrekken. Anderzijds kan de buurt voor families die deze houding niet hebben, nog steeds aantrekkelijk zijn. Voor sommige families is niet de veranderende sociaaleconomische status van belang in het willen verhuizen maar juist de doorbreking van sociale verbanden. Als families sterk georiënteerd zijn op interactie met burens en wanneer deze bestaande relaties achteruitgaan, kan dit de wens tot verhuizen sterker maken. Vergelijkbaar is de toegenomen verhuiscijfers van families die veel omgang hadden met reeds vertrokken vrienden en familie in de buurt. Het wegtrekken van

families omdat bestaande sociale verbanden worden doorbroken is met name van toepassing op families die lokaal georiënteerd zijn en niet op families met zogenaamde kosmopolitische waarden.

Familiestatus

Op eenzelfde wijze als bij sociaaleconomische status kunnen kleine stedelijke gebieden worden gekarakteriseerd door verschillende niveaus in Familiestatus (Speare *et al.*, 1975). De term familiestatus is afgeleid van Bell's *Familism*. Zijn definitie hiervan is dat er een hoge waardering wordt gegeven aan het familieleven, huwelijken op jonge leeftijd, een korte periode van kinderloosheid na het huwelijk en een focus binnen het gezin op het (de) kind(eren). Aldus Bell is dit een belangrijke factor in het beïnvloeden van metropolitaanse mobiliteit omdat verhuizingen richting suburbane gebieden een uiting zijn van de zoektocht naar een locatie die beter uitgerust is voor het familieleven dan de centrale stad (Sabagh *et al.*, 1969).

In het algemeen kan worden gesteld dat alleenstaanden, kinderloze en oudere personen en huishoudens, zich disproportioneel veel vestigen in de centrale stad, samen met nieuw gevormde en volledige families (man, vrouw, kinderen en eventuele andere familie) met een lager inkomen. Suburbane gedeelten van de stad worden juist in hoge mate bewoond door volledige families met middelhoge en hoge inkomens. Hieruit volgt dat gebieden met een lage familiestatus voornamelijk bestaan uit huurders, appartementbewoners en jonge mensen, karakteristieken die worden geassocieerd met een hoge mate van mobiliteit. Gebieden met een hoge familiestatus zullen voor het grootste gedeelte bestaan uit eengezinswoningen met eigenwoningbezitters en families met kinderen, karakteristieken die in relatie staan met een lage mobiliteit. Gebaseerd op de compositie van een buurt kan dus worden gesteld dat er een omgekeerde relatie bestaat tussen de familiestatus van een gebied en het niveau van mobiliteit.

Hoewel niet zo sterk als voor de sociaaleconomische status van een gebied, kan er ook voor familiestatus een filteringsproces worden waargenomen. Wanneer een gebied dus zijn hoge familiestatus begint te verliezen tredt er een sneeuwbaaleffect op waardoor het mobiliteitsniveau van andere volledige families ook toeneemt. Andersom geldt ook dat wanneer er veel volledige families een gebied in trekken waar er een lage familiestatus was, dit de oorspronkelijke hoog mobiele huishoudens doet wegtrekken.

Gelet op de residentiele differentiatie door familiestatus van een gebied zijn er twee types van mobiliteitsconsequenties aangegeven. Ten eerste blijkt dat door de samenstelling van een buurt de gebieden met een lage familiestatus hogere mobiliteitsniveaus kennen dan gebieden met een hoge familiestatus. Als tweede is aangegeven dat wanneer een gebied een verandering doormaakt in familiestatus dit er toe kan leiden dat de familietypes die het minst voorkomen een hogere mobiliteit zullen hebben. Daarnaast is er nog een derde mobiliteitsconsequentie waar te nemen, welke te maken heeft met omgevingseffecten die op kunnen treden in een gebied. Het mobiliteitspatroon van het dominante familietype in een gebied kan namelijk het mobiliteitspatroon van andere familietypes beïnvloeden.

Doorstroming bewoners

Los van een hogere doorstroming van bewoners welke gerelateerd zijn aan individuele karakteristieken (zoals bijvoorbeeld bij huurders) kan een hoge doorstroming in een gebied een eigen omgevingseffect veroorzaken. Dit houdt in dat families die in een gebied wonen met een hoge doorstroming, een grotere kans hebben om te verhuizen, zelfs als andere factoren zoals de sociaaleconomische status van een gebied constant worden gehouden.

Rossi heeft voor dit omgevingseffect sociologische verklaringen onderzocht. De resultaten van dit onderzoek wezen erop dat de (hoge) mobiliteitsstatus van een gebied gerelateerd zijn aan een gebrek aan hechte verbanden in een gebied. Vandaar dat sterke sociale verbanden en integratie in een gebied geassocieerd worden met een hogere residentiele tevredenheid (Speare *et al.*, 1975).

Segregatie en menging

Segregatie wijst op de aanwezigheid van hoge concentraties van huishoudens met een lage sociaaleconomische klasse en/of etnische minderheden in sommige buurten. In de literatuur is er echter weinig aandacht geweest voor de rol van residentiele mobiliteit in het segregatieproces. Een belangrijke uitzondering hierop zijn de onderzoeken gebaseerd op Schellings theoretische werk. Schellings hypothese ten aanzien van segregatie stelt dat mensen geen onderdeel uit willen maken van een minderheidspopulatie in hun buurt en dat zij een grotere wens hebben om de buurt te verlaten indien zij anders zijn dan hun buurtgenoten. Kleine verschillen in voorkeuren kunnen uiteindelijk leiden tot hoog gesegregeerde buurten (van Ham en Feijten, 2008). Voor een verder bespreking van dit concept wordt verwezen naar paragraaf 3.5. Hier zal worden overgegaan op een

bespreking van de sociale implicaties van mengingstrategieën, die in zoveel West-Europese landen zijn toegepast (Kleinhans, 2004).

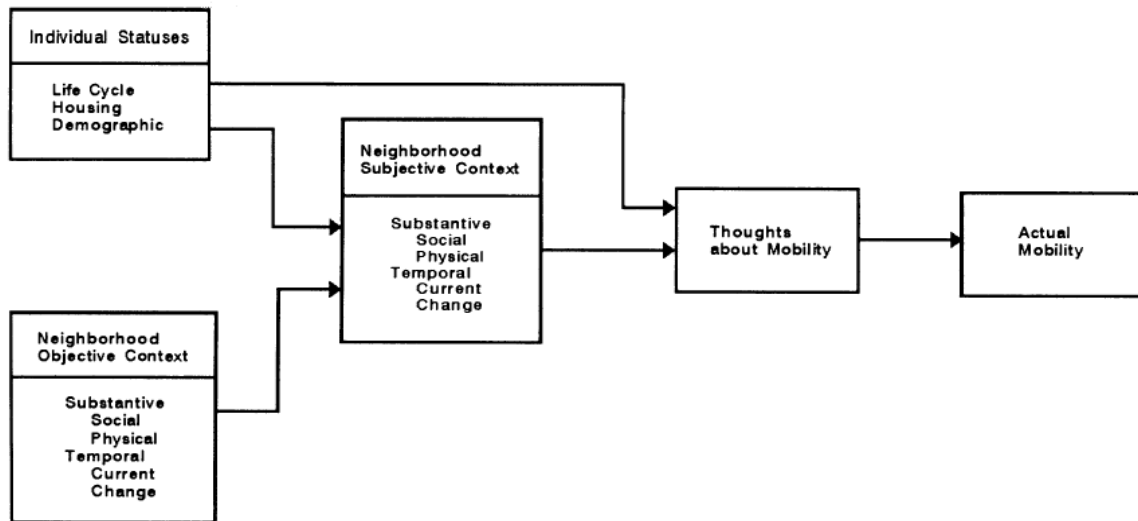
Volgens Kleinhans heeft de Nederlandse regering een aantal doelen met het differentiëren van de woningmarkt. Ten eerste moet het mogelijk zijn voor bewoners om een wooncarrière te maken binnen de eigen buurt. Het tweede doel is om selectieve migratie van middenklasse en hogere inkomens te voorkomen. De bouw van duurdere woningen, en met name koopwoningen zouden moeten leiden tot een sociale mix van de bevolking, welke moet zorgen voor een verbetering in de sociale cohesie. De sociale netwerken van huidige bewoners zouden, met het binnenkomen van huishoudens met een hoger inkomen, versterkt worden. Ook Kleinhans stelt hierbij dat het relevante schaalniveau met betrekking tot deze menging strategieën, onduidelijk zijn. Sociale implicaties kunnen volgens de auteur bijvoorbeeld op het schaalniveau van het bouwblok, de straat, of de buurt, effect sorteren. De analyse van recente literatuur met betrekking tot sociale implicaties van woningdifferentiatie leidt Kleinhans tot een aantal conclusies. Zo blijken bewoners zelf de toename van het aantal woningbezitters in hun buurt als een sociale verbetering te waarderen. Hierbij wordt echter aangetekend dat het moeilijk is om van een slechte buurtreputatie af te komen, met name wanneer deze buurt gelegen is in een groter gebied met een slechte reputatie. Dit is in overeenstemming met het effect dat werd waargenomen op het niveau van de zogenaamde Locality zoals benoemd door Kearns & Parkinson (2001).

Ten tweede blijkt interactie tussen huurders en kopers vaak beperkt, dit wordt verklaard door een verschil in leefstijlen en sociaaleconomische karakteristieken. Eigendomsverhouding correleert hierbij met deze verschillen. Daarnaast wordt interactie belemmerd door een ruimtelijke splitsing van de verschillende eigendomsverhoudingen in het ontwerp van een buurt. Door de verschillen tussen bewoners is het tevens de vraag of menging op het niveau van een complex leidt tot meer interactie. Ten derde blijken verschillen in eigendomsverhouding tevens de verschillen in beoordeling van differentiatie te reflecteren. In het algemeen ondersteunen bewoners sociale mix maar kopers hebben vaker een zogenaamd NIMBY (Not In My Back Yard) sentiment dan huurders. Daarnaast blijkt dat wanneer het onderhoud en management van een buurt op orde zijn mensen sociale mening als positief beoordelen. Het tegenovergestelde kan echter leiden tot buurtproblemen en spanningen tussen de twee groepen. Mogelijkheden tot interactie worden dus vergroot met een differentiering van het woningbestand, tegelijkertijd vergroot het de kans op negatieve interacties (Kleinhans, 2004). Al met al kan worden geconcludeerd dat doelen als het versterken van sociale netwerken van huidige bewoners en het versterken van sociale cohesie (zaken die invloed hebben op residentiele tevredenheid) moeilijk te bereiken zijn met het differentiëren van de woningvoorraad in een buurt.

3.4 Verandering in omgevingsdeterminanten en de invloed op het mobiliteitsproces

Volgens Lee et al. (1994) is er ondanks de hoeveelheid aan contextuele buurtvariabelen die beschikbaar zijn via censusbronnen en andere onderzoeken, weinig gebruik gemaakt van deze variabelen in de mobiliteitsliteratuur. Omdat zij in hun onderzoek een zo breed mogelijk spectrum van variabelen aan bod willen laten komen stellen zij drie dimensies voor waarmee de zoektocht naar buurtinvloeden kan worden georganiseerd. De eerste dimensie behelst de zogenaamde *duality of community context*, welke kan worden gezien als een subjectief maar tevens als een objectief fenomeen. De tweede dimensie is de *substantive dimension* (of ruimtelijke dimensie). Onderzoekers zouden hierin minimaal moeten kijken naar het sociale milieu (met daarin etnische bevolkingssamenstelling, inkomensniveaus, misdaadcijfers, onderlinge relaties van burens) en naar de fysieke kwaliteit (met daarin dichtheid, congestie, straatonderhoud, type huizen). Samen omvatten deze twee ruimtelijke categorieën het merendeel van de significante contextuele karakteristieken die tot op heden zijn geïdentificeerd, en ze zijn toepasbaar op zowel subjectief als objectief gebied. Volgens Lee et al. zijn deze categorieën van toepassing in dynamische en statische zin. De meeste subjectieve studies vragen buurtbewoners bijvoorbeeld wel naar huidige conditie van de buurt maar niet naar manifestaties van verandering in de buurt. En dit terwijl veranderingen die in het recente verleden zijn begonnen, of verwachte toekomstige veranderingen, invloed kunnen hebben op de wens van bewoners om wel of niet te blijven. Dit is dan ook de laatste, temporele dimensie die Lee et al. voorstellen.

Figuur 3.1: Beslissingsmodel van residentiele mobiliteit

Bron: Lee et al., 1994,

Op basis van bovenstaande discussie kan een conceptueel model worden gemaakt zoals weergegeven in figuur 3.1. De auteurs stellen hiermee een model voor dat bestaat uit subjectieve en objectieve domeinen, die beide bestaan uit substantieve (sociaal/fysieke) en temporele (huidig/verandering) dimensies. In het model is te zien dat de subjectieve context van de buurt wordt beïnvloedt door de objectieve context en de individuele statussen. De gedachte hierachter is dat de subjectieve perceptie en beoordeling van een persoon in ieder geval voor een deel gebaseerd is op een waar te nemen realiteit. Zoals al in Hoofdstuk 2 aan bod is gekomen, kan de individuele status een directe invloed hebben op mobiliteitswensen. Hierbij kan worden gedacht aan de life-cycle, waarbij leeftijd en de aanwezigheid van schoolgaande kinderen van belang zijn, maar ook aan woningomstandigheden zoals eigendomsverhouding en woonduur. Daarnaast behoren ook andere demografische kenmerken (of achtergrondfactoren zoals Speare *et al.* ze noemen) tot deze box. Ook de indirecte invloed van individuele status op mobiliteitswensen is weergegeven in het model, aangezien dit in belangrijke mate bepaald hoe een persoon zijn buurt ziet. Of, in Speare's woorden: de standaard die een huishouden gebruikt om de huidige situatie te beoordelen.

Na analyse van hun data trekken de auteurs een aantal conclusies. Ten eerste bevestigt het onderzoek van eerdere studies naar individuele statussen, zoals behandeld in hoofdstuk 2. Een extra bevinding hierbij is dat deze factoren direct doorwerken, maar ook indirect door middel van mobiliteitsgedachten.

Ten tweede blijkt dat de buurtcontext een rol speelt in het beslissingsproces ten aanzien van verhuizen. Volgens de auteurs is het onderscheid tussen subjectieve en objectieve context van grote waarde. Hoewel slechts een van de subjectieve variabelen (ervaren doorstroming van bewoners) een significant, direct effect heeft op mobiliteit, blijkt dat de andere factoren van invloed zijn op mobiliteitsgedachten, welke op zichzelf een significante voorspeller is van mobiliteit. Dus, in lijn van het opgestelde conceptuele model, blijkt dat hoe bewoners hun buurt zien en ervaren indirect bepalen of zij blijven wonen of niet.

Verder blijkt dat de objectieve buurtkarakteristieken grotendeels werken zoals voorgesteld in het conceptueel model. Er bleek echter wel dat de effecten van deze karakteristieken op de subjectieve context, beperkt en zwak waren. Zij stellen hier zelf wel bij dat zij een aantal objectieve indicatoren (zoals misdaadcijfers en woningvoorraad) niet in het onderzoek hebben kunnen betrekken. Dit gebrek aan impact van de objectieve variabelen en de beperkte rol van de subjectieve variabelen leidt de auteurs tot een derde conclusie: namelijk dat de rol van de buurtcontext in individueel mobiliteitsgedrag redelijk beperkt blijkt te zijn. Zij zijn voorzichtig met deze conclusie aangezien zij dus niet alle relevante variabelen mee hebben kunnen nemen, maar ook omdat er nog weinig zogenaamde cross-level studies zijn verricht zodat een regelrechte afdanking van het concept context niet aan de orde is.

Feyjten en van Ham (2009) zijn ook kritisch op een aantal conclusies van Lee *et al.* gebaseerd op, de in hun ogen, erg kleine steekproef van Nashville. Toch is de *temporal dimension*, zoals voorgesteld door Lee *et al.* van groot belang voor hun studie. Zij bekijken namelijk het effect van een verandering in de buurt op residentiele stress (oftewel ontevredenheid). Hiervoor hebben zij een drietal hypothesen

opgesteld. Bewoners die in buurten woonden die (1) een achteruitgang kenden in sociaaleconomische status, (2) een toename van het percentage niet-Westerse allochtonen kenden, of (3) die een hoge doorstroming van bewoners hadden, zouden een grotere kans hebben op ontevredenheid en daarmee om een wens tot verhuizen te hebben. Hieronder zal de onderbouwing van deze drie hypothesen kort worden toegelicht.

1. Verandering in sociaaleconomische status: De wens van bewoners om de buurt te verlaten kan worden gestuurd door het willen ontwijken van sociale problemen, of specifiek, het willen ontwijken van buuren met een lage sociaaleconomische status. Mensen zijn namelijk gekant tegen buuren die afwijken van de gangbare normen en waarden, waarbij een laag inkomen, werkloosheid en een lage opleiding worden opgevat als indicatoren van deze afwijking. In meerdere studies is inderdaad aangetoond dat sociaal onwenselijke verschijnselen zoals misdaad, werkloosheid en buitenechtelijke geboortes vaker voorkomen in buurten met veel lage inkomens. Families met kinderen zijn met name bezorgd over de aanstekelijkheid van misdaad en geweld en selecteren buurten daarom met grote zorgvuldigheid om zich te beschermen tegen 'de verkeerde mensen'.

In de keuze voor een specifieke buurt zijn bewoners zich tevens sterk bewust van sociale status. Voor mensen die gaan verhuizen geldt dat zij zich vaak tot een hogere sociaaleconomische status rekenen dan hun huidige buuren en van gelijkwaardige, of ietwat lagere status dan hun toekomstige buuren. Ook dit ligt in lijn van de ideeën van Speare *et al.* (1975) en Clark *et al.* (2005).

Verder kan worden gesteld dat buurten met een lage sociaaleconomische status verre van statisch zijn. Selectieve in- en uitmigratie kunnen er voor zorgen dat de buurt nog verder afglijdt. Fysieke wanorde zoals verpauperde gebouwen, vuilnis op straat of graffiti, speelt een belangrijke rol in de sociale achteruitgang van een buurt. Dit proces maakt dat bewoners die beter af zijn, ontevreden kunnen worden met hun woonomgeving en een wens ontwikkelen om te vertrekken. Deze vertrekkers worden vaak opgevolgd door minder draagkrachtige mensen welke armoede, werkloosheid en gerelateerde problemen met zich meebrengen, waardoor de sociaaleconomische status en de aantrekkelijkheid van de buurt nog verder afnemen. Een dergelijke afname kan mensen doen denken dat het ergste nog moet komen. Hier kan een parallel worden getrokken met het filteringsmodel zoals uiteengezet door Grigsby (in Speare *et al.*, 1975). De auteurs stellen op basis hiervan dan ook de hypothese op dat: mensen een grotere kans hebben op verhuiscansen wanneer de sociaaleconomische positie van de buurt achteruit gaat.

2. Verandering in etnische bevolkingssamenstelling: Huishoudens hebben de neiging om een groeiend aandeel etnische minderheden te associëren met structurele achteruitgang van de buurt. Dit zou dan kunnen leiden tot residentiele ontevredenheid wat kan resulteren in een wens tot het verlaten van de buurt. Een mogelijkheid is dat het onderliggende mechanisme dat dit veroorzaakt, discriminatie is. Literatuur met betrekking tot de zogenaamde *White flight* hypothese geeft bewijs dat de kans dat blanken hun buurt verlaten groter wordt naarmate het aandeel etnische minderheden groter wordt. In de literatuur die zich richt op de *racial proxy* hypothese wordt er echter getwijfeld aan deze rol van etnische bevolkingssamenstelling op het mobiliteitsproces. Aanhangers van deze hypothese beargumenteren dat een heel scala aan sociale problemen geconcentreerd zijn in buurten met een hoog percentage etnische minderheden. Deels komt dit omdat sommige etnische minderheidsgroepen een grotere kans hebben om werkloos en arm te zijn, maar deels ook omdat etnische minderheden vaak terecht komen in arme, achtergestelde buurten als resultaat van een gelimiteerde keus in de woningmarkt. Volgens de *racial proxy* hypothese ontwikkelen mensen de wens om een concentratiebuurt te verlaten omdat deze buurten achtergesteld zijn en niet omdat ze een aversie hebben van het wonen met minderheden. Indien een model zorgvuldig controleert voor factoren als etnische en sociaaleconomische samenstelling, zouden verhuiscansen dus niet worden beïnvloed door deze etnische bevolkingssamenstelling. Het is daarom heel belangrijk om naast etnische bevolkingssamenstelling ook non-etnische karakteristieken mee te nemen in de analyse. Hierom stellen Feijten en Van Ham de hypothese op dat: mensen een grotere kans hebben op verhuiscansen wanneer er een toename is van niet-westerse etnische minderheden in de buurt. Zij maken hierbij gelijk de kanttekening dat dit effect kan verdwijnen wanneer wordt gecontroleerd voor een verandering in sociaaleconomische positie van de buurt.
3. doorstroming van bewoners: Gemiddeld verhuist per jaar in Nederland een op de tien mensen. In de grote steden is dit een op de zes mensen. De doorstroming van bewoners kent echter een grote variatie: van bijna nul procent tot meer dan 30%. Hierbij wordt de

doorstroming gedefinieerd als een percentage van de buurtpopulatie dat binnen of uit de buurt verhuist. In extreme gevallen, zoals stedelijke herstructurering kunnen deze mobiliteitswaarden nog hoger zijn waardoor een buurt zeer snel kan veranderen (en vaak verbeteren). Feijten en Van Ham stellen vervolgens dat stedelijke vernieuwing een negatieve invloed heeft op de wens van bewoners om de buurt te verlaten.

Een hoge doorstroming van bewoners is een bewijs maar ook een bijdragende factor aan het proces van de achteruitgang van een buurt. Zij wijst namelijk op zwakke gemeenschapsbanden, een gebrek aan identificatie met de buurt en anonimiteit. Daarnaast is er bewijs voor een correlatie tussen hoge mobiliteitswaarden en geweld en misdaad. Mensen die naar een buurt verhuizen zonder de intentie om er lang te blijven, investeren vaak niet in een netwerk van contacten en participeren minder vaak in buurtactiviteiten. Een hoge doorstroming van bewoners kan in combinatie met selectieve migratie een onderdeel zijn van een zogenaamde *spiral of decline*. Dit houdt in dat mensen met voldoende financiële middelen de buurt verlaten en worden vervangen door mensen met een lage sociaaleconomische status, een proces dat de buurt steeds verder laat afglijden. Ook bij deze hypothese laten Feijten en van Ham zich leiden door Lee *et al.* (1994), met betrekking tot objectieve en subjectieve indicatoren van de doorstroming van bewoners (reeds besproken). Op basis hiervan stellen de auteurs de hypothese op dat: mensen een grotere kans hebben op verhuiscansen wanneer de buurt een hoge doorstroming van bewoners heeft.

Na analyse van de data kunnen Feijten en Van Ham een aantal conclusies trekken. Ten eerste blijkt dat statische buurtkarakteristieken een significante invloed hebben op de wens van mensen om hun buurt te verlaten. Een hoge graad van urbanisatie vergroot bijvoorbeeld de kans dat mensen hun buurt willen verlaten (hoewel mensen wonende in de sterkst geurbaniseerde gebieden de kleinste kans hebben om te willen verhuizen). Het effect van sociaaleconomische status voor de buurt is duidelijk: Hoe hoger de status, des te kleiner de kans dat mensen willen verhuizen. Een hoge doorstroming van bewoners in de buurt heeft tevens een significante invloed op de grotere wens van mensen om de buurt te willen verlaten. Verder blijkt dat als het percentage etnische minderheden groter wordt, de waarschijnlijkheid dat mensen de buurt willen verlaten, toeneemt.

De subjectieve en objectieve indicatoren van een verandering in de buurt blijken ook significante waarden te hebben. Indien mensen een achteruitgang van de buurt ervaren hebben deze een grotere kans om te willen verhuizen. Volgens Feijten en Van Ham is het interessant om te zien dat het effect van een verandering in het aandeel etnische minderheden en een verandering in sociaaleconomische positie, wegvallen wanneer er gecontroleerd wordt voor de subjectieve mening van mensen over verandering van de buurt. Dit kan erop duiden dat mensen een toename van het aandeel etnische minderheden en een afname van de sociaaleconomische status van een gebied associëren met een achteruitgang van de buurt.

Het voorgaande werpt hiermee een belangrijke vraag op met betrekking tot de betekenis van de etniciteitscomponent van buurtverandering. Uit de *racial proxy* hypothese bleek namelijk dat het effect van etniciteit weg zou moeten vallen indien gecontroleerd zou worden voor non-etnische variabelen. Uit het onderzoek van Feijten en Van Ham blijkt dit echter niet het geval te zijn. De statische etnische bevolkingssamenstelling-variabele en de indicator van verandering in etniciteit blijven een significante bijdragen leveren aan het model, ook na controle op (verandering) in de sociaaleconomische status van de buurt. Hun resultaten wijzen er dus op dat (een verandering in) etnische bevolkingssamenstelling geen pure proxy is voor (verandering in) sociaaleconomische status.

3.5 De beoordeling van omgevingsdeterminanten door verschillende groepen

Parkes *et al.* (2002) bestuderen in hun onderzoek welke groepen mensen ontevreden zijn met welke aspecten van de buurt. Hun aanname hierbij is dat in achtergestelde gebieden er bepaalde groepen kunnen zijn met grotere concentraties van ontevredenheid maar ook dat er in de minder achtergestelde gebieden ook concentraties van ontevredenheid kunnen zijn.

In hun onderzoek bekijken ze meerdere factoren. Ten eerste onderzoeken ze welke respondent, woning- en gebiedsvariabelen het sterkst geassocieerd worden met individuele buurttevredenheid. Daarnaast willen ze voor beleidsmedewerkers inzichtelijk maken welke redenen er zijn voor ontevredenheid en welke factoren van het grootste belang zijn voor bewoners. Als laatste onderzoeken de auteurs welke buurtpercepties (Subjective context zoals benoemd door Lee et al 1994) de sterkste associatie hebben met buurttevredenheid.

De resultaten van het onderzoek leiden de auteurs ten eerste tot de conclusie dat men voorzichtig moet zijn met te veel te vertrouwen op sociaal demografische indicatoren van buurtproblemen en buurtontevredenheid. Hun resultaten bevestigen namelijk voorgaand onderzoek dat er al op wees dat meer ontevredenheid kan worden gevonden onder de lagere inkomensgroepen, bewoners van

gebieden met een hoge dichtheid en bewoners van sociale huurwoningen. Parkes *et al.* wijzen er echter op dat hun verdere analyse erop wijst dat sociaal-demografische achtergrondvariabelen op zich, relatief slechte indicatoren zijn van buurtontevredenheid. Beleidsmakers zouden dan ook voorzichtig moeten zijn met het gebruiken van een dergelijke, voor de hand liggende aanpak voor het kwantificeren van residentiele tevredenheid. De resultaten van de auteurs laten namelijk zien dat ervaren buurtkenmerken van groter belang zijn dan achtergrondvariabelen op persoonlijk- of woningniveau, in het bieden van aanknopingspunten voor het begrijpen van residentiele tevredenheid. Vanwege de Britse *Urban renaissance agenda* zijn drie effecten van sociaal-demografische indicatoren van belang voor stedelijk beleid, woonbeleid en herstructureringsbeleid. Deze effecten relateren aan de percepties van jonge mensen, bewoners van dicht bebouwde gebieden en bewoners van gebieden met gemengde eigendomsverhoudingen. Een van de doelen van de urban renaissance agenda is om jonge, succesvolle mensen als stedelijke pioniers aan te trekken om te wonen in stedelijke centra. In de analyse van de auteurs blijkt echter dat de kans dat iemand ontevreden is met zijn buurt, groter is onder de jongere groepen. Hoe leeftijd zich verhoudt tot de perceptie van de buurt is niet bekend, verder kwalitatief onderzoek is nodig om deze relatie inzichtelijk te maken. Een ander doel van het Britse beleid is om door middel van hogere residentiele dichtheden de stedelijke vitaliteit te herstellen. In een van de modellen blijken mensen wonende in hogere dichtheden, een kwart meer kans te hebben om ontevreden te zijn met hun buurt. In een tijd waarin lobbygroepen pleiten voor immer hogere dichtheden waarbij gehoopt wordt op een adoptie van moderne woonvormen (hoewel met hoge kwaliteit openbare ruimte), dient de interactie tussen dichtheid, ontwerp en residentiele tevredenheid goed onderzocht te worden. De effecten van hoge dichtheid woningtypen verdwijnen namelijk in andere modellen maar waarbij het waarschijnlijk is dat deze effecten doorwerken via de percepties van bewoners op zaken als veilig voelen in huis, geluidsoverlast, burens en vriendelijkheid. Ook hier is dus verder onderzoek nodig. Het laatste genoemde Britse doel van de urban renaissance agenda is om sociale uitsluiting (van individuen, groepen of gebieden) te bestrijden door gemengd wonen te promoten, met name in achtergestelde gebieden. Gebaseerd op hun resultaten, welke wederom gelijk zijn aan eerder onderzoek, concluderen de auteurs dat deze strategie een onzekere toekomst tegemoet gaat. De resultaten van de analyse lijken er namelijk op te wijzen dat de tevredenheid met de buurt van eigenwoningbezitters lager is dan verwacht wanneer zij in gemengde woongebieden wonen. Eerdere onderzoeksresultaten wezen er dan ook al op dat lokale voorzieningen en sociale interactie als slecht werden beoordeeld op de zogenaamde *council estates* waar eigendomsdiversificatie had plaatsgevonden. Spreidingsbeleid van lagere inkomensgroepen lijkt ook niet de juiste methode te zijn. Dit komt omdat de auteurs een relatie vonden tussen de tevredenheid van sociale huurders en een lager aandeel in de bevolkingssamenstelling van een buurt. Sociale huurders hebben met andere woorden een grotere kans om ontevreden te zijn dan eigenwoningbezitters in gebieden waarin laatstgenoemde de meerderheid bezit. Aan de andere kant zijn eigenaren meer tevreden als zij wonen in gebieden waar zij de meerderheid vormen. Kijkende naar de invloed van residentiele percepties concluderen de auteurs dat woningtevredenheid sterk geassocieerd wordt met buurttevredenheid. Waarbij geldt dat mensen die ontevreden zijn met hun woning een drie maal grotere kans hebben om ontevreden te zijn met de buurt. Hierdoor hadden de onderzoekers het idee dat er een mogelijkheid was dat de invloed van buurtkenmerken op buurttevredenheid weleens onderschat konden worden als deze kenmerken ook invloed hadden op woningtevredenheid. Uit een aparte analyse bleek inderdaad dat tien van de veertien buurtkenmerken significante coëfficiënten opleverden in een model voor het voorspellen van woningtevredenheid. Hun laatste onderzoekscommentaar heeft betrekking op de bereikbaarheid van voorzieningen, welke als onbelangrijk uit hun analyse kwam. De indirecte rol die deze voorzieningen spelen in bijvoorbeeld het mogelijk maken van sociale interactie wordt echter weinig begrepen in de hedendaagse samenleving. Volgens de onderzoekers zijn de bereikbaarheidsvragen in de Engelse survey's dan ook problematisch. Onderzoek zou nodig zijn om te kunnen ontdekken welke faciliteiten en voorzieningen het grootste lokale belang hebben, voor wie en waarom. Ten slotte hebben de auteurs nog een aantal opmerkingen van belang voor het herstructureringsbeleid van buurten. Ten eerste blijkt uit hun analyse dat woningtevredenheid en het algehele aanzicht (onderhoud) van de buurt de twee factoren zijn, welke de sterkste relatie hebben met buurttevredenheid. Fysieke vernieuwing blijft daarmee dus een extreem belangrijk element in herstructurering, ondanks bewegingen om het belang hiervan af te laten nemen in het voordeel van sociale en economische vernieuwing. Anderzijds bieden de resultaten ook een ondersteuning van herstructureringsbeleid met een breed spectrum aan doelen. Zo waren andere factoren ook nauw verbonden aan tevredenheid zoals geluidsoverlast, vriendelijkheid van mensen, misdaad en gemeenschapszin. De effecten van onvriendelijkheid, het gebrek aan gemeenschapszin en de grotere

kans om ontevreden te zijn doordat er geen familie in de buurt woont, onderstrepen nog eens het belang van sociale interactie op de kwaliteit van leven van een persoon. Ten derde zou buurtbeleid gericht moeten zijn op alle plekken waar ontevredenheid wordt gevonden, in plaats van alleen te concentreren op achtergestelde gebieden. Van de ontevreden mensen kwam 40% uit deze achtergestelde gebieden, de overige 60% kwam uit de betere gebieden. Deze conclusie komt hiermee overeen met de conclusie van onder andere Harris en Johnston (2003) dat het aanpakken van problemen in 'de buurt' op een lager schaalniveau zouden moeten plaatsvinden om effectief te zijn. Verder bleek het belang dat bewoners van verschillende typen buurten hecht aan verschillende aspecten van hun woonomgeving, varieert. Zo vinden binnenstadsbewoners het minder van belang om vriendelijke burens te hebben dan bewoners in rustiger gebieden. Bewoners in de armste gebieden zijn gewend aan achtergrondgeluid en zijn juist gevoeliger voor misdaad in de buurt. Wanneer bewoners van deze gebieden misdaad als probleem zien, dan weegt deze factor zwaarder in de buurttevredenheid dan het geval was in de rijkere gebieden.

Het resultaat dat bewoners van verschillende gebieden een verschillend belang hechten aan de diverse factoren wijst er volgens Parkes *et al.* op dat meer onderzoek is vereist om deze factoren vanuit de diverse bewoners te kunnen evalueren.

Ook Feijten en Van Ham (2008) hebben een onderzoek gedaan naar welke groepen mensen een grotere kans hebben op een wens tot verhuizen. Het doel van hun artikel was om de rol van buurtkarakteristieken in individueel verhuisgedrag beter te kunnen begrijpen. Hun hypothese hierbij was dat mensen die in concentratiebuurten wonen (gemeten naar hoge percentages lage inkomens, huurhuizen of etnische minderheden), een grotere kans hebben hun buurt te willen verlaten. Om verder inzichtelijk te maken wie de buurt wil verlaten testten zij Schellings segregatiehypothese. Deze houdt in dat mensen geen onderdeel willen uitmaken van de minderheidspopulatie in hun buurt en dat ze een grotere kans hebben de buurt te willen verlaten indien zij verschillen van hun burens. Daarom werd de hypothese getoetst dat mensen een kleinere kans hebben hun buurt te willen verlaten indien de karakteristieken van de buurtpopulatie en het individu gelijk zijn, dan wanneer zij zich in de situatie bevinden dat de sets van karakteristieken, verschillen. Hiervoor werden inkomen, eigendomsverhouding en etnische achtergrond in de analyse meegenomen.

Naast woningkenmerken kunnen ook buurtkenmerken een bron van ontevredenheid zijn en daarmee bijdragen aan het willen verlaten van de buurt. Hierbij zijn er twee dimensies van de woonomgeving die mee kunnen spelen in buurt(on)tevredenheid: Ten eerste de fysieke structuur van de buurt en ten tweede de buurtpopulatie als de sociale dimensie. Een belangrijk kenmerk van de fysieke dimensie is de bebouwingsdichtheid, welke een goede proxy is voor zaken als geluidsoverlast, vervuiling, groene openbare ruimte, infrastructuur en het aanzien van de gebouwde omgeving. Bewijs uit de VS toont stelselmatig aan dat Amerikanen voorkeur geven aan het wonen in gebieden met een lage dichtheid. Slechts een klein deel van de bevolking heeft een sterke voorkeur voor het wonen in hoog stedelijke gebieden in de grote steden. Vergelijkbaar bewijs is beschikbaar voor Europa. Omdat mensen in het algemeen de voorkeur geven aan wonen in gebieden met een lage dichtheid, werd de hypothese opgesteld dat meer mensen hun buurt willen verlaten met een toenemende dichtheid.

In Europa is een hernieuwde interesse in het evalueren van ontevredenheidsniveaus in de buurt, voornamelijk in de sociale dimensie. Parkes *et al.* (2002) lieten in hun Britse studie al zien dat residentiele ontevredenheid groter is onder bewoners van arme buurten, er werd echter geen direct effect gevonden van het wonen in een arme buurt op verhuisintenties. Ze vonden wel een effect van ontevredenheid met de buurtpopulatie. Helaas onthulden hun analyses niet welke aspecten van de buurtpopulatie een wens tot verhuizen veroorzaken.

Zoals gezegd is het doel van de studie van Feijten en van Ham om de algemene effecten van de drie buurtkarakteristieken op de wens van bewoners om de buurt te verlaten in beeld te brengen om op die manier de hypothesen te testen voor een grote variëteit aan buurten zodat lage en hoge concentratiebuurten kunnen worden vergeleken.

In het algemeen kan worden verwacht dat mensen willen ontsnappen aan arme buurten, ook wel concentratiebuurten (of *pockets of poverty*) genoemd. Arme buurten kunnen namelijk contextuele effecten met zich meebrengen op het gebied van sociale positie en mogelijkheden. Uit onderzoek blijkt dat er inderdaad buurteffecten optreden zoals niveaus van schooluitval, prestaties van kinderen, transitieniveaus van bijstand naar werk, afwijkend gedrag, sociale uitsluiting en sociale mobiliteit. Indien arme buurten inderdaad deze negatieve effecten sorteren, is het zeer waarschijnlijk dat bewoners van die buurten graag willen verhuizen. De auteurs stellen daarom de hypothese op dat: Mensen een grotere kans hebben om een wens te hebben tot het verlaten van de buurt indien er een toenemend percentage huishoudens met een laag inkomen in deze buurt is.

In Nederland worden buurten met een hoge concentratie aan etnische minderheden als minder aantrekkelijk gezien. Ondanks dat niveaus van etnische segregatie relatief laag worden gehouden door een uitgebreid stelsel van verzorgingsstaatregelingen, bestaan er toch relatief grote verschillen tussen buurten. Zo bestaat in sommige buurten de populatie toch voor 85% uit etnische minderheden. Een van de redenen waarom mensen deze buurten zouden willen verlaten houdt verband met discriminatie van sommige minderheidsgroeperingen. Een andere reden kan zijn dat mensen simpelweg een voorkeur hebben voor het wonen onder mensen met dezelfde etnische achtergrond, deels veroorzaakt door voordelen die kunnen voortkomen uit het wonen in een etnische cluster. Een hoge concentratie van etnische minderheden in een buurt wijst vaak op slechte woonomstandigheden en een slecht woonklimaat. Etnische minderheden concentreren zich in hun buurten omdat zij minder mogelijkheden hebben om te ontsnappen. Daarom moet altijd worden gecontroleerd voor tevredenheid met de woning wanneer de effecten van het wonen in een concentratiebuurt worden onderzocht. De auteurs stellen op basis van het voorgaande de hypothese op dat: Mensen een grotere kans hebben om een wens te hebben tot het verlaten van hun buurt wanneer er een toenemend percentage etnische minderheden in de buurt is.

Er kan ook worden verwacht dat een groot aandeel huurwoningen in de buurt invloed heeft op de wens van mensen om te verhuizen naar een andere buurt. In het algemeen wordt er van uit gegaan dat huurders minder zorgdragen voor hun woning en hun woonomgeving, waardoor een buurt met veel huurders als minder aantrekkelijk wordt gezien. (vergelijk Speare et al., 1975) Er wordt dan ook nog wel eens gesteld dat mensen meer willen betalen voor een buurt met voornamelijk koopwoningen. Een hoog aandeel eigenwoningbezit in een buurt wordt vaak vergezeld met hogere woningprijzen, zelfs na controle voor meerdere buurtkarakteristieken zoals etniciteit. Deze resultaten wijzen erop dat buurten met een laag aandeel koopwoningen, of een hoog aandeel huurwoningen, als minder aantrekkelijk worden gezien. In lijn hiervan is de hypothese opgesteld dat: Mensen een grotere wens hebben om de buurt te willen verlaten wanneer er een toenemend percentage van huurders in de buurt is.

De bovenstaande hypothesen zijn met name gebaseerd op het idee dat mensen een voorkeur hebben met betrekking tot de bewonerssamenstelling van de buurt. Feijten en Van Ham halen Schelling aan die stelt dat het verhuisgedrag van een persoon niet alleen afhangt van deze karakteristieken maar ook samenhangt met de interactie tussen de kenmerken van een persoon en de kenmerken van de buurtpopulatie. Schelling gebruikte dit idee om segregatie op een theoretisch niveau te verklaren. Ongeorganiseerd individueel gedrag met kleine verschillen in voorkeur voor blanke en non-blanke burens kunnen er volgens hem toe leiden dat het resultaat een hoog gestructureerde uitkomst is. Individuele voorkeuren gerelateerd aan de etnische bevolkingssamenstelling van de buurt en het bijbehorende verhuisgedrag van deze individuen kunnen er met andere woorden in cumulatie toe leiden dat er hoog gesegegreerde buurten ontstaan. Schellings centrale idee dat iemands residentiele gedrag wordt beïnvloed door de karakteristieken van die persoon in combinatie met de karakteristieken van iemands burens (of in meer algemene termen de buurtpopulatie), is zeer belangrijk. Zijn idee suggereert dat mensen geen onderdeel willen zijn van een minderheidspopulatie in hun buurt. De hypothese wordt dan ook opgesteld dat: een match tussen iemands eigen karakteristieken en de karakteristieken van de buurtpopulatie maakt dat diegene een kleinere kans heeft om een wens tot het verlaten van de buurt te hebben.

Indien naar de onderzoeksresultaten van Feijten en Van Ham wordt gekeken blijkt dat mensen inderdaad een grotere wens tot het verlaten van de buurt hebben wanneer er een toenemend percentage etnische minderheden in de buurt zijn. Tevens geven de resultaten enige ondersteuning aan de hypothese gebaseerd op Schellings werk dat wanneer de karakteristieken van een persoon overeenkomen met de karakteristieken van de buurtpopulatie er sprake van is dat zij minder geneigd zijn de buurt te willen verlaten. Deze hypothese werd voor alle drie de buurtkarakteristieken bewezen, het bewijs voor etniciteit was het sterkst. Vergeleken met de andere variabelen in hun model, waaronder de urbanisatiegraadvariabele, blijken de parameters in het model slechts kleine effecten van de drie buurtkarakteristieken op iemands wens tot het verlaten van de buurt, te suggereren. Er moet echter rekening mee worden gehouden dat deze sociale karakteristieken worden gemeten in percentages en dat in de simulaties van een 'gemiddelde' respondent de effecten vrij groot kunnen zijn. Vermoedelijk worden 'negatieve' buurtkarakteristieken als minder negatief ervaren door bewoners die deze karakteristieken zelf bezitten.

De auteurs zien een aantal redenen om te geloven dat hun resultaten de echte effecten van buurtkarakteristieken op de wens de buurt te verlaten, onderschatten. Ten eerste kan worden verwacht dat zelfs bij het kijken naar verhuiscriteria, de categorieën van mensen die hun buurt willen verlaten, worden onderschat. Niet alle mensen die hun buurt willen verlaten zullen dit toegeven. Het zien van weinig opties tot het verlaten van de buurt kan mensen er toe leiden dat zij stellen tevreden

te zijn waar zij nu wonen. Ten tweede kan het zijn dat, ondanks dat de simulaties een groot effect laten zien van iemands eigen etniciteit, deze simulaties alsnog de lange termijn-effecten hiervan onderschatten. De simulaties laten namelijk het buurteffect zien voor een bepaald punt in de tijd, dat terwijl selectieve verhuizingen uit de buurt voor veel verandering kunnen zorgen. Doordat het lange termijn effect groter is, kan worden verwacht dat het model toenemende resultaten genereert, hiermee suggererend dat segregatie verder toeneemt. Ten derde kan de focus van de studie worden aangehaald. Deze focus ligt namelijk erop dat mensen zichzelf sorteren in (of uit) een buurt welke past (of niet) bij hun voorkeuren van buurtkarakteristieken. Het kan worden verwacht dat ditzelfde punt een effect heeft op het model aangezien degene die het sterkst zouden reageren op negatieve buurtkarakteristieken, al niet eens in die buurt zouden wonen. In ogenschouw genomen dat bijna 20% van de mensen uit dit onderzoek stelt de buurt te willen verlaten, blijkt dat dit selectieproces verre van perfect is. Dit proces van zelfselectie leidt echter waarschijnlijk wederom tot een onderschatting van de effecten van buurtkarakteristieken omdat alleen mensen worden geobserveerd die in een buurt van hun keuze wonen. Volgens Feijten en Van Ham is hiernaar dan ook meer onderzoek vereist. Hoewel de effecten van het wonen in concentratiebuurten op verhuishwensen relatief klein zijn, kunnen de resultaten belangrijk zijn in het begrijpen van segregatie. Men moet voorzichtig zijn in het concluderen dat de resultaten het idee van vrijwillige segregatie ondersteunen omdat een reductie in de kans tot het hebben van een wens tot het verlaten van de buurt niet hetzelfde is als een sterke wens tot het wonen onder iemands eigen mensen. Gelet op Schellings argumentatie kunnen kleine verschillen in voorkeuren in het eindresultaat echter leiden tot hoge niveaus van segregatie. De uitkomsten van het onderzoek kunnen verder tot meer inzicht leiden in het toekomstige succes van gemengd wonen-strategieën zoals deze door overheden in Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk, Finland en Zweden worden voorgestaan. Het gaat hierbij dan om het mengen op basis van etniciteit, inkomen of eigendomssituatie. De auteurs vonden in hun resultaten bewijzen dat het wonen in concentratiebuurten ervoor zorgt dat mensen een grotere kans hadden tot het willen verlaten van de buurt. Daarnaast bleek dat mensen er de voorkeur aan geven om in buurten te wonen die voornamelijk bestaan uit mensen zoals zij zelf, in termen van etniciteit en sociale positie. Volgens Feijten en Van Ham werken deze mengingstrategieën dan ook alleen zolang er sprake is van gespannen woningmarkten waardoor mensen niet in staat zijn hun voorkeuren te realiseren.

3.3 Conclusie

Ook in dit hoofdstuk zijn weer veel determinanten van mobiliteit behandeld. In tabel 3.2 zijn deze determinanten wederom nog eens opgesomd waarbij ook de factoren zijn aangegeven die volgens sommige auteurs als onderliggende elementen van belang worden geacht. Waar auteurs worden genoemd bij de determinant zelf, wordt deze determinant door meerdere auteurs onderschreven maar is dit niet het geval voor de onderliggende elementen.

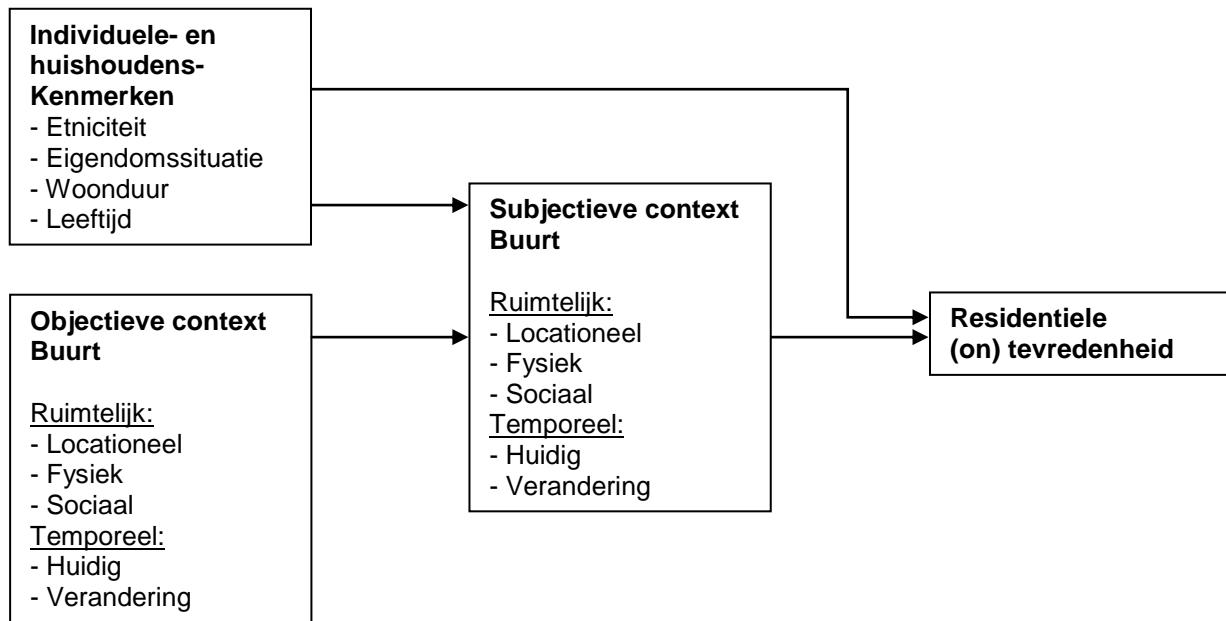
Wat opvalt, is dat het locationele aspect zoals benoemd door Speare *et al.* (1975) niet wordt vermeld door auteurs van recente literatuur. Toch zal ook deze determinant in de komende hoofdstukken worden meegenomen om te kijken of bewoners zelf aangeven of dit een determinant van belang is. Wat verder opvalt aan dit hoofdstuk is de mate van onenigheid onder de auteurs over welke determinanten van belang zijn in het mobiliteitsproces en welke werking er precies van uit gaat. Evenals bij het locationele aspect geldt dat voor dit onderzoek zal worden geprobeerd om aan te geven welke van deze determinanten volgens bewoners van de Jacques Veltmanbuurt van belang zijn. Zoals in de inleiding al deels uiteen is gezet naar aanleiding van het conceptueel model, wordt er hier echter niet gesproken van determinanten van mobiliteit maar van determinanten van residentiele (on)tevredenheid.

Omdat het conceptueel model dat centraal staat in dit onderzoek elementen leent van conceptuele modellen die in dit hoofdstuk zijn gepresenteerd, volgt onder de tabel van omgevingsdeterminanten een uitgebreidere beschrijving van dit model.

Tabel 3.2: Omgevingsdeterminanten in het mobiliteitsproces naar auteur

Determinant:	Staat voor:	Benoemd door:
Locationele dimensies		
Bereikbaarheid		Speare <i>et al.</i> , 1975
stedelijkheid		Speare <i>et al.</i> , 1975
Fysieke dimensies		
Bevolkingsdichtheid (Speare <i>et al.</i> , 1975, Lee <i>et al.</i> , 1994, Parkes <i>et al.</i> , 2002)	Geluidsoverlast	Speare <i>et al.</i> , 1975 Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feiten en van Ham, 2008
	Ervaren overbevolking	Speare <i>et al.</i> , 1975
	Onderhoud buurt	Speare <i>et al.</i> , 1975 Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feiten en van Ham, 2008
	Veilig voelen in de buurt	Parkes <i>et al.</i> , 2002
	buren en vriendelijkheid	Parkes <i>et al.</i> , 2002
	Vervuiling	Feiten en van Ham, 2008
	Groene openbare ruimte	Feiten en van Ham, 2008
	Infrastructuur	Feiten en van Ham, 2008
congestie		Lee <i>et al.</i> , 1994
Onderhoud straten		Lee <i>et al.</i> , 1994
Netheid		Speare <i>et al.</i> , 1975 Feiten en van Ham, 2009
Conditie woningen		Speare <i>et al.</i> , 1975 Feiten en van Ham, 2009
Type woningen		Lee <i>et al.</i> , 1994
Sociale dimensies		
Sociaaleconomische status		Speare <i>et al.</i> , 1975
Familiestatus		Speare <i>et al.</i> , 1975
doorstroming bewoners (Speare <i>et al.</i> , 1975, Lee <i>et al.</i> , 1994, Feiten en van Ham, 2009)	Zwakke gemeenschapsbanden	Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feiten en van Ham, 2009
	Gebrek aan identificatie	Lee <i>et al.</i> , 1994 Feiten en van Ham, 2009
	Anonimiteit	Lee <i>et al.</i> , 1994 Feiten en van Ham, 2009
Segregatie		Speare <i>et al.</i> , 1975
Etnische bevolkingssamenstelling		Lee <i>et al.</i> , 1994 Feiten en van Ham, 2009
Inkomensniveau		Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002
Misdaadcijfers		Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002 Feiten en van Ham, 2009
Onderlinge relaties buren		Lee <i>et al.</i> , 1994 Parkes <i>et al.</i> , 2002
Toekomstige ontwikkeling		Lee <i>et al.</i> , 1994
Buurttevredenheid		Parkes <i>et al.</i> , 2002

Figuur 3.2: werking determinanten in relatie tot residentiele (on)tevredenheid

Het conceptueel model wat hierboven is gepresenteerd heeft zijn basis in het model zoals deze is opgesteld door Lee et al. (1994), welke is weergegeven op pagina 26. Het model is echter op essentiële onderdelen aangepast, deze aanpassingen zullen hieronder worden toegelicht.

De belangrijkste onderdelen die zijn opgenomen zijn de individuele- en huishoudensdeterminanten en omgevingsdeterminanten. In de afgelopen twee hoofdstukken zijn alle determinanten die binnen deze onderdelen aan bod komen, behandeld. De omgevingsdeterminanten worden opgesplitst in een objectieve en subjectieve context van de buurt. Bij beide wordt de context bepaald door een ruimtelijke dimensie waarin de thema's locationeel, fysiek en sociaal hun plek vinden. Dit locationele aspect is iets wat niet door Lee et al. of andere recente auteurs is benoemd maar wel door Speare et al. Zoals gezegd wordt dit onderdeel toch in dit onderzoek meegenomen om te kunnen controleren of bewoners zelf aan geven of dit een aspect van belang is.

De subjectieve context van de buurt wordt volgens het model beïnvloed door twee factoren: ten eerste de objectieve context van de buurt zoals die terug te vinden is in het cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Er wordt hiermee verondersteld dat de ervaring van bewoners van hun buurt in ieder geval zijn basis heeft in een objectief waar te nemen realiteit. Ten tweede wordt de subjectieve context van de buurt bepaald door de Individuele- en huishoudenskenmerken, deze kenmerken hebben via deze weg een indirecte invloed op residentiele tevredenheid. Daarnaast blijkt uit het model ook dat er een directe invloed is.

Niet toevallig zijn de huishoudenskenmerken zodanig ingedeeld dat zij tevens de verschillende 'bevolkingsgroepen' representeren die in deelonderzoeksvraag 4 centraal staan en waarbij vervolgens onderzocht zal worden of er tussen de groepen een verschil in beoordeling zit van veranderingen die de buurt heeft doorgemaakt. Deze verandering is het laatste aspect welke in het model te vinden is. Bij zowel de objectieve als de subjectieve context van de buurt is daarom tevens een temporele dimensie opgenomen, hierin wordt de huidige stand van zaken van de buurt behandeld, evenals de verandering die de buurt heeft doorgemaakt.

Aan het einde van deze twee hoofdstukken die de theoretische inkadering vormen, kan worden geconcludeerd dat er zeer veel determinanten van residentiele mobiliteit zijn te onderscheiden. Tevens is gebleken dat over een deel van deze determinanten consensus is onder auteurs over de werking er van. Van een ander deel kan dit niet worden gezegd. Voor dit onderzoek geldt dat de determinanten zoveel mogelijk worden meegenomen. Uit de volgende hoofdstukken zal echter blijken welke beperkingen de verzamelde data met zich mee brengen en welke gevolgen dit heeft voor determinanten die kunnen worden behandeld in dit onderzoek.

Hoofdstuk 4: Methoden van onderzoek

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal worden toegelicht welke typen data voor dit onderzoek gebruikt zijn en waar deze vandaan komen. Hierbij is er op dit punt al een eerste onderscheid te maken. De twee typen data die zijn gebruikt zullen namelijk in twee aparte hoofdstukken worden behandeld. Ten eerste zal in het volgende hoofdstuk gebruik worden gemaakt van cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Het gaat hierbij dus om bestaande gegevens die 'niet met het oog op het (dit) specifieke onderzoek zijn verzameld (Jansen in Boeije e.a., 2009). Het daarop volgende hoofdstuk behandelt de data die is onttrokken uit enquêtes die in de buurt zijn gehouden, het gaat hierbij dus om zelf verzamelde gegevens.

Onder het kopje methodiek zal uit de doeken worden gedaan hoe deze enquêtes zijn aangepakt. Er zal worden ingegaan op hoe de respondenten zijn benaderd, hoe in grote lijnen de vragenlijst die gebruikt is eruit ziet en welke problemen zijn ondervonden in het proces van enquêteren.

4.2 Data

De data uit het eerstvolgende hoofdstuk komt zoals gezegd uit cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam. Zaken als leeftijdsopbouw en bevolkingssamenstelling wat betreft etniciteit komen van de Dienst Onderzoek en Statistiek (O+S) van de gemeente Amsterdam. Deze dienst vergaart van oudsher veel statistische informatie over Amsterdam. De statistieken over zaken als de bevolking, woningvoorraad werkgelegenheid en veiligheid worden door deze dienst beschreven (O+S, 2011a). De meeste gegevens uit het komende hoofdstuk komen echter uit het Wonen in Amsterdam-onderzoek (WiA-onderzoek). Dit is een onderzoek wat tweejaarlijks wordt gehouden onder huishoudens die in zelfstandige woningen wonen. Het onderzoek gaat in op kenmerken van de woningvoorraad, de bewoners en de woonsituatie. De dataverzameling van dit onderzoek wordt tevens uitgevoerd door de Dienst onderzoek en Statistiek, dit maal in opdracht van de Dienst Wonen, Zorg en Samenleven, de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties en de stadsdelen. Het controleren en corrigeren van het gegevensbestand is gebeurd door de toenmalige Dienst Wonen (nu: Wonen, zorg en samenleven) (WZS, 2009).

Aangezien een van de hoofdthema's van dit onderzoek het temporele aspect van mobiliteitsdeterminanten is, is er gebruik gemaakt van meerdere jaargangen van het WiA-onderzoek. Het gaat hierbij om de onderzoeken die in 2005, 2007 en 2009 zijn gehouden. Doordat er bij onderzoeken van voor 2005 met andere gegevensbestanden werd gewerkt kon er helaas niet verder terug in de tijd worden gekeken. Elk jaargang van het WiA-onderzoek maakt gebruik van grote aantallen respondenten. Zo waren er voor 2005 ongeveer 18.500 ingevulde enquêtes (WZS, 2006), voor 2007 ongeveer 19.500 ingevulde enquêtes (WZS, 2008) en voor 2009 18.200 ingevulde enquêtes (WZS, 2010). Door gebruik te maken van verschillende jaargangen van het onderzoek is het mogelijk om de ontwikkeling in de tijd van diverse determinanten in beeld te brengen. Het vergelijken van identieke of soortgelijke gegevens van verschillende tijdstippen wordt ook wel trendonderzoek genoemd (Boeije e.a., 2009).

Boeije e.a. (2009) geven tevens het belangrijkste nadeel van het gebruiken van gegevens uit eerder onderzoek, wat ook van toepassing is op dit onderzoek. Doordat de gegevens uit het oorspronkelijke onderzoek met een ander doel zijn verzameld is de hergebruiker gebonden aan de oorspronkelijke keuze van eenheden, variabelen en waarden. Hierdoor kan het gebeuren dat de oorspronkelijke gegevens niet toereikend genoeg zijn om de nieuwe vraagstelling volledig te beantwoorden. Zoals gezegd is dit nadeel ook van toepassing op dit onderzoek. Zo bleek bijvoorbeeld het woningtype vanuit de sociaalwetenschappelijke literatuur een belangrijke verklaring te bieden voor residentiele tevredenheid (Speare e.a., 1975; Feijten en Van Ham, 2008). Hierover zijn echter geen gegevens te vinden in de diverse WiA-onderzoeken. In hoofdstuk 5 wordt daarom een gebiedsindeling gebaseerd op woningtype gepresenteerd. In hoofdstuk 6 kan op basis van deze gebiedsindeling toch een onderscheid worden gemaakt in de beoordeling van bewoners van de verschillende woningtypen. In hoofdstuk 5 zal worden aangegeven in hoeverre de determinanten zoals deze in voorgaande hoofdstukken behandeld zijn, meegenomen konden worden in dit onderzoek.

Door gebruik te maken van bovenstaand genoemde bronnen is het mogelijk om objectieve gegevens te verkrijgen over individuele- en huishoudenskenmerken en een beeld te geven van de objectieve context van de buurt. Doordat veel vragen uit het WiA-onderzoek gaan over ervaringen van bewoners is het tevens mogelijk om al wat te zeggen over de subjectieve context van de buurt.

Om een verder inzicht te bieden in de subjectieve context van de buurt is zoals gezegd een enquête gehouden in de buurt. Dit heeft uiteindelijk 39 respondenten opgeleverd. Van deze respondenten zijn er 22 autochtoon en 17 allochtoon. Binnen de allochtonen is nog een onderverdeling te maken in Marokkanen en overige allochtonen. Deze laatste categorie bestaat zowel uit Westerse als Niet-westerse allochtonen.

4.3 Methodiek

De enquêtes zijn in een periode van een maand tussen eind augustus en eind september 2011 uitgezet in de Jacques Veltmanbuurt in Amsterdam. De doelpopulatie (Boeije e.a., 2009) bestond uit alle zelfstandige huishoudens die in de Jacques Veltmanbuurt te vinden waren. De respondenten werden benaderd door huis-aan-huis aan te bellen en te vragen of mensen bereid waren mee te doen aan een onderzoek naar hun eigen buurt, hierbij werd gevraagd naar het hoofd der huishouden. Verder gebeurde dit aan het begin van de avond zodat er zoveel mogelijk mensen thuis zouden zijn. Daarnaast heeft de lange periode van onderzoek ervoor gezorgd dat er op elke werkdag van de week minimaal twee keer onderzoek is gedaan.

Oorspronkelijk waren de enquêtes bedoeld als persoonlijke enquêtes, wat inhoudt dat de vragenlijst zou worden afgenomen door de onderzoeker (Boeije e.a., 2009). In eerste instantie werd gekozen voor deze modus van datacollectie vanwege de kenmerken van de vragenlijst. Gelet op het aantal determinanten dat in de vorige hoofdstukken is benoemd moesten er veel vragen gesteld worden. De vragenlijst is zo opgebouwd dat wordt begonnen met het vragen naar (sociaal-demografische) achtergrondfactoren, welke al een derde deel van de vragenlijst omvatten. Deze vragen dienden gesteld te worden om de diverse 'bevolkingsgroepen' te kunnen onderscheiden. Vervolgens is met een set aan open vragen geprobeerd om een beeld te krijgen van welke veranderingen bewoners zien in hun buurt en hoe zij die veranderingen beoordelen. Daarnaast was een van de doelen van het onderzoek om aan te kunnen geven welke aanvullende omgevingsdeterminanten voor bewoners van belang zijn in hun (on)tevredenheid met de buurt. Ook hiervoor werden open vragen opgesteld. Doordat de complexiteit van de vragenlijst met een dergelijk groot aandeel van open vragen ook groter werd, moest er worden geprobeerd om de lengte ervan niet teveel te laten toenemen (Boeije e.a., 2009).

De bereidheid om mee te werken aan het onderzoek bleek bij de methode van de persoonlijke enquête zeer laag te zijn. Slechts een aantal ouderen waren bereid om op deze wijze mee te werken aan het onderzoek. Er is toen voor gekozen om de enquêtes uit te zetten als zelf-invullijsten. Deze vragenlijsten konden zonder aanwezigheid van de onderzoeker worden ingevuld (Boeije e.a., 2009). De respondent kreeg dan tussen een a twee uur de tijd om de vragenlijst op een eigen tempo in te vullen. Hierbij kan worden aangetekend dat de invultijd, doordat er al was geprobeerd om de vragenlijst niet te lang te laten worden, rond een kwartier lag. De respondent kreeg met deze wijze van werken dus ruim de tijd om de vragenlijst in te vullen. De onderzoeker vervolgde daarna het huis-aan-huis bezoek om de ingevulde vragenlijsten later op de avond op te halen.

Door deze methode toe te passen bleken met name allochtone huishoudens een grotere bereidheid te hebben om deel te nemen aan het onderzoek hoewel er alsnog veel mensen waren die niet wensten mee te doen. Al met al bleef de non-response tamelijk hoog. Mensen wilden of durfden vaak de deur niet te openen voor de onderzoeker, waren niet thuis of hadden geen zin om de vragenlijst in te vullen. Hoe dit de uiteindelijke operationele populatie heeft beïnvloed wordt behandeld in hoofdstuk 6 (Boeije e.a., 2009).

Doordat de vragenlijsten uiteindelijk uitgezet werden als zelf-invullijsten komt item non-response wel eens voor. Zo bleek bijvoorbeeld dat met name autochtone huishoudens hun inkomen als privé beschouwen, ook al werd er slechts naar een indicatie gevraagd. Andere non-respons items zullen aan bod komen in hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 5: Ontwikkelingen Jacques Veltmanbuurt

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ten eerste een beschrijving worden gegeven van ontwikkelingen in het voormalige stadsdeel Slotervaart in Amsterdam. Dit zal worden gedaan om (mogelijke) invloeden op de Jacques Veltmanbuurt te kunnen schetsen. Vervolgens zullen op basis van meerdere jaargangen van het Wonen in Amsterdam-onderzoek achtereenvolgens de Woningkenmerken, Huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten worden besproken. Hierbij zal tevens de ontwikkeling van deze kenmerken in de tijd worden weergegeven om inzichtelijk te maken welke veranderingen er hebben plaatsgevonden in de buurt.

5.2 Ontwikkelingen Slotervaart

Aangezien de Jacques Veltmanbuurt niet op zich zelf staat worden hier ten eerste de ontwikkelingen in het voormalige stadsdeel Slotervaart/(Overtoomse Veld) geschetst. In het nieuw gevormde stadsdeel Nieuw-West hebben zich namelijk de afgelopen jaren diverse ontwikkelingen voorgedaan en zullen er tevens nog meer ontwikkelingen volgen (Bureau Parkstad, 2004).

Er wordt verondersteld dat ontwikkelingen in buurten rondom de Jacques Veltmanbuurt, in meer of mindere mate effecten genereren in de Jacques Veltmanbuurt zelf. Deze veronderstelling is gebaseerd op het zogenaamde waterbedeffect, een begrip dat hieronder kort zal worden toegelicht. Gebiedsgerichte beleidsmaatregelen kunnen problemen heel gericht oplossen maar er tevens voor zorgen dat er effecten optreden in het omliggende gebied. Gebiedsgericht beleid kan hiermee verplaatsingen veroorzaken die problemen opleveren voor bewoners van ontvangstwijken. Het begrip waterbedeffect kan hierdoor als volgt worden gedefinieerd:

Een effect van een beleidsmaatregel met een bedoelde of onbedoelde invloed op een ander gebied dan waarvoor de beleidsmaatregel is bedoeld (Nicis Institute, 2008, p. 11-12).

Een voorbeeld hiervan is een instroom van asociale huishoudens in een buurt als gevolg van sloop van sociale huurwoningen in een aangrenzende buurt. Waterbedeffecten houden dus die effecten in die optreden in een ander gebied dan waarop de beleidsmaatregelen gericht worden. Vaak is het onbedoelde effect hiervan dat een probleem van de ene naar een andere buurt wordt verplaatst. Soms is het echter een bedoeld effect om bijvoorbeeld concentraties van mensen met een lagere sociaaleconomische status tegen te gaan. Afhankelijk van de beleidsdoelstelling kan worden beoordeeld of een waterbedeffect als positief of negatief wordt gezien. Indien de doelstelling is om concentratie van armere bevolkingsgroepen tegen te gaan in de ene buurt, maar waardoor er meer concentratie plaatsvindt in omliggende buurten, kan er worden gesteld dat dit een negatief effect is (Nicis Institute, 2008, p. 12).

Nu dit waterbedeffect benoemd en gedefinieerd is kan worden overgegaan op de beschrijving van ontwikkelingen in buurten rondom de Jacques Veltmanbuurt. Dit zal worden gedaan aan de hand van de woonmilieukaart in figuur 5.1. Hierin zijn een aantal buurten van belang, namelijk: (O) Het Overtoomse Veld, (C) De Jacob Geelbuurt en (F) De Staalmanpleinbuurt. Alle drie de buurten worden bestempeld als behorend bij het transitie-milieu. Deze buurten worden getypeerd door een woningvoorraad die korte tijd na oplevering minder geliefd werd. Hierdoor zijn zij een bestemming geworden voor Marokkaanse, Turkse en Surinaamse huishoudens die daardoor een hoog aandeel in de bewonerssamenstelling kennen. Tevens zijn het hierdoor kinderrijke buurten geworden. Een modale woninggrootte en het feit dat in deze buurten vrijwel uitsluitend sociale huurwoningen te vinden zijn, dragen bij aan een zeer sterke doorstroming. Verder valt wat betreft welstandsvariabelen te concluderen dat de WOZ-waarden vaak lager zijn en de werkloosheid juist hoger is, wat wijst op een laag sociaaleconomisch niveau van de buurt (Gemeente Amsterdam, 2003, p. 66, WZS, 2010, p. 78).

Gelet op de typering is het niet verwonderlijk dat alle drie de buurten onderwerp (zullen) zijn van Stedelijke Vernieuwing (oftewel het gebiedsgerichte beleid zoals vermeld onder de bespreking van een waterbedeffect). Een van de eerste buurten die werden aangepakt in de stadsvernieuwing is het Overtoomse Veld. In opdracht van het toenmalige stadsdeel Slotervaart werd in 2004 het vernieuwingsplan Overtoomse Veld opgesteld. Een van de opgaven die werden geformuleerd was het vernieuwen en differentiëren van het woningbestand (stadsdeel Slotervaart, 2004, p. 11).

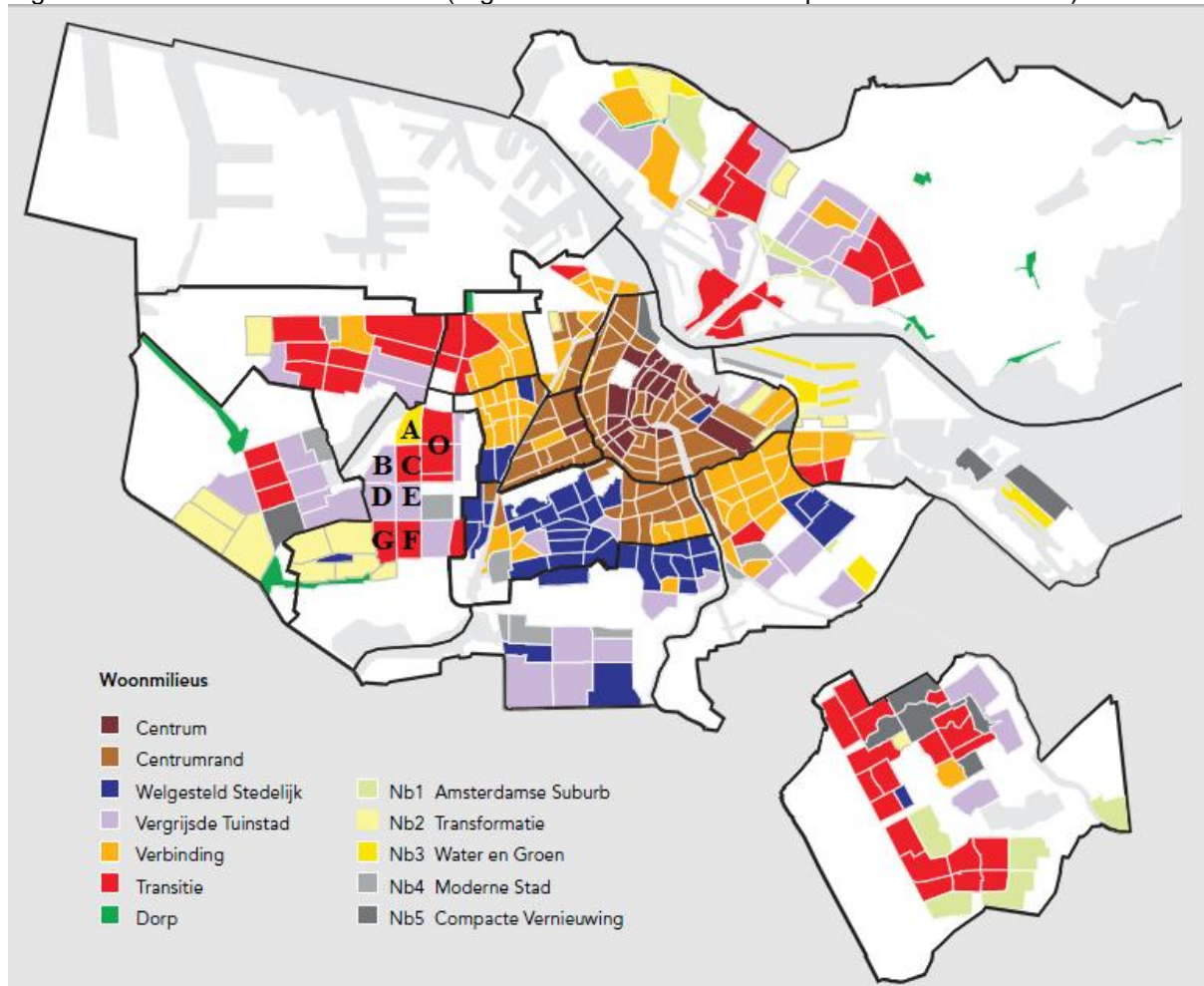
Dit gaf de aanleiding voor een omvangrijk sloop- en bouwprogramma voor de buurt, waarbij het volgende toekomstbeeld werd geschetst:

In 2015 telt Overtoomse Veld ongeveer 4200 woningen. In vergelijking met de huidige situatie van 2811 woningen betekent dat een uitbreiding met circa 1400 woningen. In totaal zijn dan 1384 woningen gesloopt en 2869 nieuw gebouwd. Door de stapsgewijze aanpak en de mix van renovatie

en nieuwbouw na sloop zal er sprake zijn van een zich geleidelijk voltrekkend proces van transformatie van de woningvoorraad. Zo zal het percentage sociale huur van bijna 82% langzamerhand teruglopen naar 40% in 2015 (stadsdeel Slotervaart, 2004, p. 37).

Hoewel dit programma voor wonen nog afgerond dient te worden kan worden geconcludeerd dat er reeds honderden woningen zijn gesloopt en nieuw gebouwd. Uit ervaring kan worden gesteld dat twee derde van de bewoners die moeten verhuizen dit binnen Stadsdeel Nieuw-West zullen doen (Bureau Parkstad, 2004, p. 36). Dit betekent dat een aanzienlijk deel hiervan zou kunnen kiezen voor de Jacques Veltmanbuurt.

Figuur 5.1: Woonmilieus Amsterdam (E geeft de locatie van de Jacques Veltmanbuurt aan)

Bron: WZS (2010)

De tweede buurt die als transitiebuurt werd genoemd was de Jacob Geelbuurt, direct ten noorden van de Jacques Veltmanbuurt. De motivatie voor vernieuwing van deze buurt ligt er in dat sociale problemen 'overwaaien' (waterbedeffect) vanuit het Overtoomse Veld (de Alliantie, 2011). De stedelijke vernieuwing in dit gebied is echter nog niet zo ver gevorderd als elders. In juli 2011 werd een tussenstand van het vernieuwingsplan gepresenteerd in de buurt. Zoals de planning er nu uit ziet zullen er vanaf 2013 ongeveer 400-500 nieuwe woningen worden gebouwd. Tussen 2015 en 2021 zullen in deze buurt ook meer dan 100 woningen worden gesloopt (stadsdeel Nieuw-West, 2011). De genoemde sloop- en nieuwbouwplannen hebben tot op heden nog geen effect kunnen hebben op de Jacques Veltmanbuurt, dit wil echter niet zeggen dat de motivatie voor de vernieuwing geen effecten heeft.

De derde buurt die van belang is, is de Staalmanpleinbuurt, die direct ten zuiden van de Jacques Veltmanbuurt is gelegen. Ook in deze buurt leidt de stedelijke vernieuwing tot een grootschalige herhuisvestingsopgave. Tussen eind 2009 en begin 2011 hebben al 256 huishoudens een nieuw onderkomen moeten vinden omdat hun woningen gesloopt of grondig gerenoveerd worden. Tussen eind 2012 en begin 2018 zullen nog eens 385 huishoudens moeten verhuizen, en 160 huishoudens tijdelijk of definitief moeten verhuizen in verband met grondige renovatie (de Alliantie, 2009).

Al met al moet worden geconcludeerd dat er zich rondom de Jacques Veltmanbuurt ingrijpende veranderingen hebben voorgedaan. Gelet op een gemiddelde woningbezetting in Amsterdam van twee personen (WZS, 2005, 2007, 2009) en tot op heden de sloop van ongeveer 1000 woningen kan worden gesteld dat een groot aantal mensen een nieuwe woning heeft moeten betrekken. Voor een buurt als de Jacques Veltmanbuurt met ongeveer 3000 inwoners (O+S, 2011) kan dit dus ingrijpende gevolgen inhouden. Of dit ook daadwerkelijk het geval is zal blijken uit de komende onderdelen van dit hoofdstuk.

5.3 Woningkenmerken

In het stadsdeel Nieuw-West zijn ongeveer 55.000 woningen te vinden, 45.000 hiervan zijn in de periode 1950-1970 gebouwd. Het betreft hier grotendeels meergezinswoningen waarbij 75% bestaat uit goedkope huurwoningen met een gering woonoppervlak ($\pm 65m^2$). Dit percentage is de afgelopen 10 jaar al gedaald door nieuwbouwlocaties in Nieuw Sloten, De Aker en Geuzenveld West, hier werd namelijk meer dan 40% in de koopsector gerealiseerd (Bureau Parkstad, 2004).

5.3.1 Eigendomsverhouding

De Jacques Veltmanbuurt vorm hier geen uitzondering op. Het overgrote deel van de buurt is tussen 1955 en 1958 gebouwd, zoals verderop uit een woningtypologie ook zal blijken (Funda, 2011). Uit het Wonen in Amsterdam onderzoek uit 2009 blijkt dat er in totaal 1447 woningen in de buurt te vinden zijn. Van koopwoningen zijn er 384, 881 huizen zijn corporatiewoningen en 182 ten slotte zijn particuliere huurwoningen. Deze verhouding is de afgelopen jaren echter veranderd, zoals is te zien in tabel 5.1. Met name het aandeel koopwoningen is sterk gegroeid, tussen 2005 en 2009 is dit aandeel meer dan verdubbeld (WZS, 2010). De belangrijkste reden hiervoor is waarschijnlijk de verkoop van corporatiewoningen, hier is namelijk een aanzienlijke daling van het aandeel te zien.

De nieuwbouw die in de buurt te vinden is, is van vóór 2005. Dit betekent dat het aandeel koopwoningen zelfs nog een stuk lager lag dan het gemiddelde in stadsdeel Nieuw-West. Het gaat hierbij dan om de nieuwbouwlocatie aan de Jacques Veltmanstraat/ hoek Pieter Calandlaan. Het complex genaamd 'New York' werd uiteindelijk begin 2004 opgeleverd en bestaat uit een combinatie van eengezinswoningen en appartementen. De ruim 200 woningen werden in een verhouding van 30% sociale huur en 70% marksector gerealiseerd. Dit houdt in dat er voor 2005 dus al 150 nieuwe woningen in de vrije sector waren gerealiseerd in de Jacques Veltmanbuurt (dRO, jaartal onbekend).

Tabel 5.1: Eigendomsverhoudingen Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Koopwoning	10,9%	16,9%	26,5%	23,9%	27%	28,8%
Corporatie huur	78,9%	65,9%	60,9%	53,8%	50,7%	49,4%
Private huur	10,2%	17,2%	12,6%	22,3%	22,3%	21,8%

Bron: O+S, 2005, 2007, 2009

Door deze nieuwbouw en de verkoop van corporatiewoningen is het aandeel koopwoningen de afgelopen jaren dichterbij het Amsterdamse gemiddelde gekomen, zoals is te zien in tabel X. Nog steeds bestaat de buurt voor het overgrote deel uit huurwoningen van corporaties, de dominantie van deze sector is echter afgenomen.

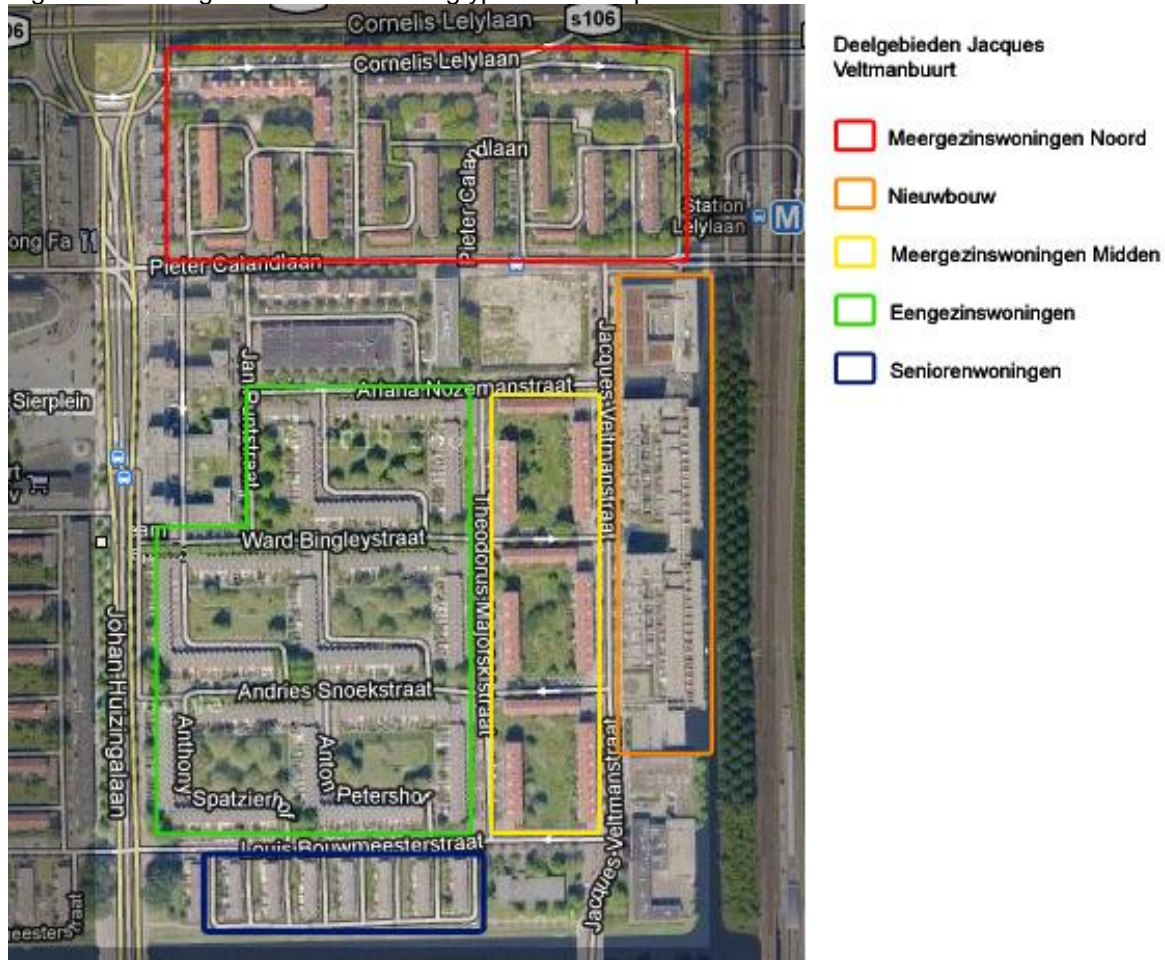
5.3.2 Woningtypologie

Op deze plek zal eerst aandacht worden gegeven aan een woningtypologie van de buurt. Hiermee wordt een beeld gegeven van de verschillende soorten woningen die in de buurt te vinden zijn. Op basis van ruimtelijk gefixeerde attributen zoals structurele, infrastructuurle en demografische karakteristieken (Galster, 2001) worden er in dit onderzoek daarom diverse deelgebieden onderscheiden (zie figuur 5.2). Het is hierbij tevens de intentie om een schaalniveau te hanteren dat overeen komt met de zogenaamde home area, zoals deze werd beschreven door Kearns & Parkinson (2001).

Per deelgebied zal worden besproken welk soort woningen er te vinden is, deze indeling zal tevens worden gebruikt in Hoofdstuk 6.

Na de bespreking van de deelgebieden en de verschillende woningtypen die hier te vinden zijn, zal worden overgaan op een behandeling van de tevredenheid met de staat van onderhoud en vervolgens de algehele woningtevredenheid.

Figuur 5.2: Deelgebieden naar woningtype in de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011

Figuur 5.3

Bron: Funda, 2011

Appartementen
 Vraagprijs: € 150.000 v.o.n.
 Bouwjaar: 1958
 Grootte: 62m²
 3 kamers
 4 woonlagen
 (Funda, 2011)

Deelgebied 1: 'Meergezinswoningen Noord'

Deelgebied 1 wordt omsloten door de Johan Huizingalaan, Cornelis Lelylaan, de ringbaan en de Pieter Calandlaan. Aan laatstgenoemde zijn drie bouwblokken te vinden waarin grondgebonden woningen voor komen met een bouwlaag. Verder laat het gebied zich kenmerken door het grote aandeel appartementencomplexen welke het gebied wat betreft woningvoorraad een homogeen karakter geeft. Hierin zijn twee verschillende typen te vinden, beide kennen echter vier woonlagen. Slechts de grootte en de prijs onderscheiden de diverse complexen.

Het voorbeeld in figuur 5.3 heeft een oppervlak van 62m², dit kan oplopen tot 75m², waarbij het ook mogelijk is dat er vier kamers aanwezig zijn. Prijzen variëren hierbij van € 150.000 tot € 174.000 (Funda, 2011). Deze bedragen zijn aanzienlijk lager dan de gemiddelde WOZ-waarde van € 186.000 in de gehele Jacques Veltmanbuurt, of zelfs € 248.000 in Amsterdam (O+S, 2011). Ten slotte moet worden

gemeld dat de genoemde koopwoningen uitzonderingen zijn in dit deelgebied, de huursector is hier namelijk dominant. Het merendeel van de woningen is hierbij in handen van woningcorporaties De Alliantie en Eigen Haard (AFWC, 2007)

Figuur 5.4

Bron: Funda, 2011

Nieuwbouw eengezinswoning
Vraagprijs: € 315.000 k.k.
Bouwjaar: 2003
Grootte: 107 m²
4 kamers
(Funda, 2011)

Deelgebied 2: 'Nieuwbouw'

Deelgebied 2 wordt omsloten door de Jacques Veltmanstraat in het westen en het water grenzend aan de ringbaan in het oosten. Zoals reeds gemeld, bestaat het complex uit een combinatie van eengezinswoningen en appartementen. Van alle deelgebieden heeft dit gebied hierdoor de grootste variatie in woningtypen. Prijzen van de eengezinswoningen variëren hier van € 289.000 tot € 365.000, die van appartementen van € 225.000 tot € 374.000. Alle prijzen liggen hiermee ruim boven het gemiddelde van de buurt als geheel en vaak zelfs hoger dan het Amsterdamse gemiddelde. Het woonoppervlak bij de eengezinswoningen verschilt niet veel, dit loopt namelijk van 107 m² tot 120 m². Bij de appartementen loopt dit verder uiteen, van 75 m² tot 128 m². De eengezinswoningen bestaan uit vier kamers, appartementen hebben drie tot vier kamers. Als laatste kan worden geconstateerd dat dit deelgebied het hoogste aandeel koopwoningen heeft: 70% binnen dit complex bestaat uit deze sector (Funda, 2011). De huurwoningen in dit gebied zijn ook in bezit van De Alliantie (AFWC, 2007)

Figuur 5.5

Bron: Funda, 2011

Appartement
Vraagprijs: € 139.000 k.k.
Bouwjaar: 1955
Grootte: 57m²
3 kamers
4 woonlagen
(Funda, 2011)

Deelgebied 3: 'Meergezinswoningen Midden'

Deelgebied 3 wordt omsloten door de Theodorus Majofskistraat in het westen, de Ariana Nozemanstraat in het noorden, de Jacques Veltmanstraat aan de oostkant en de Louis Bouwmeesterstraat aan de zuidzijde. Daarnaast ligt het tussen de deelgebieden 'Nieuwbouw' en 'Eengezinswoningen', in. Het gebied kent alleen maar appartementencomplexen, slechts de uitvoering verschilt. Prijzen beginnen bij € 137.000 en lopen op tot € 175.000. Genoemde bedragen liggen hiermee ruim onder de gemiddelde prijs voor een woning in de Jacques Veltmanbuurt. Oppervlaktes variëren hierbij van 48 m² voor een 2-kamerappartement tot 76 m² voor een 4-kamerappartement (Funda, 2011). Net als in deelgebied *Meergezinswoningen Noord* worden hier voormalige huurwoningen te koop aangeboden door de corporatie ,in dit geval woningcorporatie De Key (AFWC, 2007).

Figuur 5.6

Bron: Funda, 2011

Eengezinswoning
Vraagprijs: € 189.500 v.o.n.
Bouwjaar: 1958
Grootte: 76m²
3 kamers
2 woonlagen
(Funda, 2011)

(Ymere, 2012, WZS, 2010). Ook hier geldt echter dat het grootste gedeelte van de woningen bestemd is voor de huursector.

Deelgebied 4: 'Eengezinswoningen'

Deelgebied 4 is een rustig, groen woongebied dat grofweg wordt omsloten door de Johan Huizingalaan in het westen, de Ariana Nozemanstraat in het noorden, de Theodorus Majofskistraat in het oosten en ten slotte de Louis Bouwmeesterstraat in het zuiden. De woningen geven het gebied een zeer kenmerkende uitstraling. Door de diagonale plaatsing ten opzichte van de weg worden dit namelijk ook wel zaagtandwoningen genoemd. De blauwe daklijst heeft er voor gezorgd dat het gebied ook wel onder de naam 'blue band dorp' bekend staat. Het gebied is wat betreft woningvoorraad verder homogeen te noemen, er is slechts een type te vinden. Prijzen lopen hierbij uiteen van € 179.000 tot € 238.000, oppervlaktes van 75 m² tot 84 m². Vraagprijzen voor deze woningen verschillen hiermee niet veel van het gemiddelde van € 186.000 van de gehele buurt. Dit is tevens een van de woningtypen die door corporaties, zoals Ymere, te koop worden aangeboden waardoor de afgelopen jaren het aandeel koopwoningen in de Jacques Veltmanbuurt is gegroeid

Figuur 5.7

Bron: Google, 2011a

Deelgebied 5: 'Seniorenwoningen'

Het laatste deelgebied dat in dit onderzoek wordt onderscheiden in de Jacques Veltmanbuurt is deelgebied 5. Dit gebied ligt ingeklemd tussen de Louis Bouwmeesterstraat in het noorden en het water grenzend aan de Plesmanlaan in het zuiden. De 130 woningen in het gebied zijn bestemd voor ouderen vanaf 55 jaar. Het gaat hierbij om huurwoningen die in 1957 zijn gebouwd en zoals aan figuur 5.7 te zien is, hebben de woningen twee woonlagen (NAi, 2011). Doordat het hier niet gaat om koopwoningen is er geen informatie beschikbaar over woonoppervlak of aantal kamers, laat staan

de verkoopwaarde van dergelijke woningen. De huurwoningen zijn in het bezit van woningcorporatie Ymere (AFWC, 2007)

Na de bespreking van de verschillende deelgebieden kan naar aanleiding van figuur 5.2 worden geconstateerd dat er een gebied ten oosten van de Johan Huizingalaan en ten zuiden van de Pieter Calandlaan wordt uitgesloten van de indeling in deelgebieden naar woningtype. Dit gebied kan tevens worden opgedeeld in twee deelgebieden. Het eerste deelgebied ligt ingeklemd tussen de Pieter Calandlaan en de Ariana Nozemanstraat en wordt getypeerd door bedrijvigheid. Hier is namelijk een postdistributiecentrum te vinden en aan de Pieter Calandlaan winkels met enkele woningen erboven. Wat betreft de kleine woningvoorraad in dit gebied is daarom besloten om deze niet op te nemen in de indeling in deelgebieden.

Het tweede gebied is degene tussen de Johan Huizingalaan en de Jan Puntstraat. Het betreft hier appartementencomplexen gebouwd in de jaren 1980. Er is voor gekozen om dit gebied uit te sluiten in dit onderzoek vanwege het afgesloten karakter en de externe gerichtheid van het complex. Dit laatste houdt in dat de woningen uitwaarts gericht zijn op de Johan Huizingalaan en de achterzijde van het complex zich aan de kant van de buurt zelf bevindt.

In de nu volgende bespreking van buurtstatistieken en oordelen vanuit het Wonen in Amsterdam-onderzoek zullen laatstgenoemde gebieden natuurlijk wel worden meegenomen. In hoofdstuk 6 zullen echter slechts de deelgebieden een tot en met vijf worden behandeld.

Als laatste kan hier naar aanleiding van de deelgebieden worden geconstateerd dat de gebieden op basis van woningtype en eigendomsverhouding verschillend kunnen worden ingedeeld in de zogenaamde short-stay en long-stay housing, zoals benoemd door Feijten en Mulder (2002) en besproken in Hoofdstuk 2. Deelgebieden 1 en 3 kunnen als short-stay housing worden benoemd doordat hier enkel meergezinswoningen te vinden zijn en slechts een klein gedeelte in eigen bezit is. Deelgebieden 2, 4 en 5 kunnen als long-stay housing worden bestempeld. Hier is namelijk sprake van

een hoog aandeel koopwoningen (deelgebied 2), eengezinswoningen (deelgebied 4), of seniorenwoningen (deelgebied 5) welke als laatste trede op de woningladder kunnen worden beschouwd.

5.3.3 Woningwaardering

Ondanks de veroudering van het grootste deel van de woningvoorraad in de Jacques Veltmanbuurt is de tevredenheid met de staat van onderhoud van de eigen woning relatief goed. Met een gemiddelde waardering van een 7,1 ligt dit namelijk op een vergelijkbaar niveau van de stad Amsterdam als geheel. Ook ten opzichte van de omliggende buurten doet de Jacques Veltmanbuurt het goed. Uit de cijfers voor de Jacob Geelbuurt (6) en de Staalmanpleinbuurt (5,5) blijkt duidelijk waarom in deze buurten de (fysieke) stedelijke vernieuwing prioriteit heeft (WZS, 2010).

Gelet op de cijfers wat betreft de waardering van de staat van onderhoud van de woningen in de buurt, is het niet vreemd dat de waardering voor de woning zelf ook op een voldoende niveau ligt, zoals is te zien in tabel X. Voor deze, en alle volgende tabellen met een gemiddelde waardering, is met behulp van de *One-Sample T Test* in SPSS berekend of de verschillen die gevonden zijn, ook significant zijn of niet. Om dit te kunnen berekenen werd het populatiegemiddelde (van de Jacques Veltmanbuurt) getoetst aan het opgegeven populatie- of theoretisch gemiddelde (hier: gemiddelde Amsterdam). Hierbij zal gebruik worden gemaakt van een kleurencodering om inzichtelijk te maken of er sprake is van significante verschillen. Deze kleurencodering ziet er als volgt uit:

	Geen significant verschil
	Positief significant verschil
	Negatief significant verschil

Tabel 5.2 Woningwaardering Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	7,8	7,6	7,4
Amsterdam	7,3	7,4	7,5

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Zoals in tabel 5.2 te zien is, neemt de waardering van de woning gestaag af. Was er in 2005 nog sprake van een positief significant verschil in woningwaardering in de Jacques Veltmanbuurt ten opzichte van Amsterdam, in de daarop volgende jaren is dit afgenomen tot een klein positief verschil en vervolgens zelfs een klein negatief verschil. Dit terwijl voor Amsterdam als geheel de cijfers juist licht toenemen. Ook hier geldt dat de buurt het relatief goed doet ten opzichte van de vernieuwingsbuurten Jacob Geel (6,2) en Staalmanplein (5,8), maar wat betreft de wijk Slotervaart zit ze in de middenmoot (WZS, 2010).

5.4 Huishoudenskenmerken

Zoals is aangetoond in hoofdstuk 1 zijn huishoudenskenmerken van groot belang op verhuisintenties en tevredenheidsgevoelens. Een gedeelte van deze kenmerken zullen hierom in deze paragraaf worden besproken. Aangezien de beschikbare gegevens uit cijfermateriaal van de gemeente Amsterdam komen, en er hiermee dus sprake is van gegroepeerde gegevens, is het in dit hoofdstuk niet mogelijk om uitspraken te doen op individueel niveau. Om deze reden zullen een aantal huishoudenskenmerken daarom onder de omgevingskenmerken worden geschaard. In hoofdstuk 6 zullen deze kenmerken zowel op individuele als omgevingsniveau kunnen worden gepresenteerd.

5.4.1 Leeftijdsopbouw

Een van de eerste en belangrijkste elementen die uit onderzoek naar voren kwam, is leeftijd. Daarom is in tabel 5.3 de leeftijdsopbouw van de Jacques Veltmanbuurt opgenomen, evenals die van Amsterdam als geheel.

Tabel 5.3: Leeftijdsofbouw Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
0-14	14,4 %	14,9 %	16,5 %	16,1 %	15,9 %	15,7 %
15-24	9,9 %	12,0 %	12,5 %	11,9 %	12,4 %	12,9 %
25-44	31,7 %	32,2 %	32,9 %	37,5 %	36,5 %	35,8 %
45-64	19,9 %	19,0 %	18,9 %	23,1 %	24,0 %	24,6 %
65+	24,1 %	21,9	19,2 %	11,3 %	11,2%	11,1 %

O+S, 2005, 2007, 2009

Dat de Jacques Veltmanbuurt behoort tot het woonmilieu 'vergrijsde tuinstad' (zie hiervoor ook figuur 5.1) is direct af te leiden uit tabel 5.3. Dat dit gevolgen heeft voor woontevredenheid en verhuiscapaciteit is duidelijk naar voren in hoofdstuk 1. De tevredenheid met de buurt wordt in de paragraaf 4.3 besproken, de verhuiscapaciteit komt nog in deze paragraaf aan bod. Wat betreft tabel 5.3 is het verder opvallend dat de 0-14 groep groter is dan gemiddeld terwijl de 25-44 en 45-64 groepen juist kleiner zijn dan gemiddeld. Dit kan erop duiden dat de aanwezige gezinnen relatief groot zijn. Gelet op de literatuur zou dit moeten leiden tot een lagere mobiliteit van deze groep mensen omdat dit omgekeerd gerelateerd is aan het aantal kinderen in een huishouden. Dit komt echter niet tot uiting in de gemiddelde huishoudensgrootte van de buurt, deze komt met een waarde van 1,9 namelijk overeen met die van Amsterdam als geheel (2,0) (WZS, 2010). Met een gemiddelde woninggrootte in kamers van 3,38 (O+S, 2010) zou de behoefte naar ruimte dus positief beoordeeld worden. De ervaren *crowding* effecten, zoals benoemd door Rossi (1955), zouden in de Jacques Veltmanbuurt dus gemiddeld genomen niet tot een hogere verhuiscapaciteit leiden.

5.4.2 Huishoudenssamenstelling

Tabel 5.4: Huishoudenssamenstelling Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Alleenstaand	45,5%	52,6%	47,2%	46,8%	47,6%	47,3%
Stel zonder kind	30,4%	23,3%	22,0%	22,3%	23,6%	21,8%
Eenouder-gezin	7,5%	10,3%	9,1%	8,6%	9,3%	9,2%
Stel met kind	15,4%	13,8%	18,8%	15,7%	18,3%	19,0%
Overig	1,2%	0,0%	2,9%	6,6%	1,2%	2,7%

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Uit tabel 5.4 blijkt dat de huishoudenssamenstelling van de Jacques Veltmanbuurt in 2009 niet afwijkt van die van Amsterdam. Opvallend voor de Jacques Veltmanbuurt is dat het aandeel 'stel zonder kind' tussen 2005 en 2007 scherp is afgenomen terwijl het aandeel alleenstaanden in die periode juist is toegenomen. Mogelijk houdt dit verband met het aandeel ouderen in de buurt en met name met de laatste fase van de life-cycle genaamd 'familieontbinding'. Daarnaast is er voor Amsterdam een gestage toename van het aantal stellen met kinderen waar te nemen. Voor de Jacques Veltmanbuurt is dit proces minder gradueel verlopen, hoewel het percentage in 2009 bijna gelijk ligt aan het percentage voor de stad als geheel.

Een van de achtergrondfactoren zoals deze door Speare *et al* (1975) werden benoemd is etniciteit. Ook inkomen werd daar als factor van belang genoemd. Aangezien beide achtergrondfactoren vanuit de cijfers van O+S voor de gehele buurt zijn verzameld zegt dit meer iets over de omgevingsinvloeden die hier vanuit gaan dan over de individuele kenmerken van huishoudens. Beide factoren zullen daarom in dit hoofdstuk onder het kopje sociaal van de omgevingskenmerken worden besproken. In hoofdstuk 6 zullen zowel de individuele variabelen met betrekking tot etniciteit en inkomen worden

behandeld, als ook het oordeel van bewoners over de bevolkingssamenstelling (omgevingskenmerk) wat betreft genoemde variabelen.

Op deze plek zal worden overgegaan op een bespreking van de verhuiscapaciteit in de Jacques Veltmanbuurt.

5.4.3 Verhuiscapaciteit

Tabel 5.5: Verhuiscapaciteit in percentages Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam, 2009

Verhuis geneigd? ↓	Jacques Veltmanbuurt	Amsterdam
ja	23,3%	21,9%
misschien	20,8%	29,8%
nee	55,9%	48,3%

Bron: WZS, 2010

Het meest opvallende aan tabel 5.5 is dat de verhuiscapaciteit onder bewoners van de Jacques Veltmanbuurt aanzienlijk lager is dan het Amsterdamse gemiddelde. Daarnaast is de categorie 'wil misschien verhuizen' een stuk kleiner. Aangezien eigendomsverhouding, woningwaardering, huishoudensamenstelling en inkomen in de buurt ongeveer gelijk zijn aan het Amsterdamse gemiddelde leveren deze karakteristieken geen verklaring voor het verschil in verhuiscapaciteit. In de tot nu toe besproken karakteristieken zouden de leeftijdsopbouw en de bevolkingssamenstelling wat betreft etniciteit dan een verklaring moeten kunnen geven. Bij de bespreking van de leeftijdsopbouw van de buurt kwam naar voren dat er relatief veel ouderen en relatief grote gezinnen te vinden zijn. Beide leveren een verklaring voor de lagere verhuiscapaciteit in de buurt.

5.5 Woonomgevingsaspecten

In deze paragraaf wordt ingegaan op het hoofdonderwerp van deze scriptie, namelijk de woonomgevingsaspecten. Zoals uit hoofdstuk 2 bleek, kunnen deze worden onderverdeeld in locationele, fysieke en sociale dimensies. Al deze dimensies zullen in de komende paragrafen worden besproken.

5.5.1 De locationele dimensie

Helaas zijn er in de Wonen in Amsterdam-onderzoeken geen vragen gesteld over de bereikbaarheid van diverse diensten, werk en recreatieplekken zoals deze werden vermeld in paragraaf 3.3.1. Wel wordt er gevraagd naar de waardering van diverse voorzieningen in de buurt. Dit zal daarom hieronder worden gepresenteerd.

In het Wonen in Amsterdam-onderzoek 2009 wordt naar de tevredenheid van een achttal voorzieningen gevraagd. Hieronder bevinden zich voorzieningen als speelvoorzieningen, buurthuizen/wijkcentra en zorgvoorzieningen. Doordat genoemde soorten voorzieningen niet zijn opgenomen in het WiA-onderzoek 2005 wordt in tabel 5.6 de ontwikkeling in waardering van een vijftal voorzieningen gepresenteerd.

Tabel 5.6: Waardering voorzieningen Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Parkeer-voorzieningen	7,0	6,6	4,5	5,9	6,1	6,2
Openbaar vervoer	8,4	8,2	8,5	7,4	7,6	7,7
Winkels	7,9	7,6	7,2	6,9	7,0	7,0
Basisscholen	6,6	6,9	6,6	6,8	7,0	7,0
Sport-gelegenheden	5,8	6,2	5,8	6,1	6,3	6,5

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Opvallend aan tabel 5.6 is dat het rapportcijfer voor parkeren in de Jacques Veltmanbuurt zo sterk is gedaald. Vooral als bedacht wordt dat ten tijde van het Wonen in Amsterdam Onderzoek in april 2009 het betaald parkeren in de buurt nog moest worden ingevoerd, namelijk in november van dat jaar. Een andere verklaring is dat het lagere rapportcijfer werd veroorzaakt door de invoering van betaald parkeren in het Overtoomse Veld. Aangezien betaald parkeren in deze buurt in 2008 was ingevoerd, kan er sprake zijn van een verplaatsing van het parkeerprobleem naar de Jacques Veltmanbuurt (Stadsdeel Nieuw-West, 2011). Dit zou heel goed mogelijk zijn aangezien alle andere buurten die direct aan het Overtoomse Veld grenzen, ook een flinke daling van het rapportcijfer wat betreft parkeren ondergingen (WZS, 2010).

Wat betreft openbaar vervoer doet de buurt het goed ten opzichte van Amsterdam. Tevens draagt dit bij aan de bereikbaarheidsdimensie die door Speare *et al.* (1975) werd benoemd, waarbij echter ook gesteld werd dat dit geen doorslaggevende rol speelt in de wens tot verhuizen.

Het feit dat de Jacques Veltmanbuurt slechter scoort ten opzichte van Amsterdam wat betreft Basisscholen en significant slechter scoort op Sportgelegenheden zou wel van invloed kunnen zijn op de tevredenheid onder bewoners. In paragraaf 5.3 werd namelijk aangegeven dat er een relatief grote groep van 0-14 jarigen aanwezig is in de buurt. Verder blijkt uit de gegevens van 2009 dat er slecht gescoord wordt op speelvoorzieningen, namelijk een 5,9. In de besproken literatuur kwamen dit soort voorzieningen niet aan bod, maar het belang van de aanwezigheid van kinderen op het mobiliteitsproces werd wel onderstreept.

Hoe bewoners hun buurt beoordelen met betrekking tot de bereikbaarheid van bijvoorbeeld diensten en de werkplek zal in hoofdstuk 6 wel aan bod komen, samen met de andere dimensie van locatie: de (sub)urbaniteit van de woonomgeving. Hier zal verder worden gegaan met de fysieke dimensie van de woonomgeving.

5.5.2 De fysieke dimensie

Uit hoofdstuk 3 zijn een aantal verschillende fysieke, omgevingsdeterminanten naar voren gekomen. Een voorbeeld hiervan is de determinant bevolkingsdichtheid die tevens staat voor zaken als ervaren *overbevolking*, *veilig voelen in de buurt* en *buren en vriendelijkheid*. Genoemde zaken komen voort uit de fysieke determinant *bevolkingsdichtheid*, maar zijn op zich zelf bekeken onder te delen in de sociale dimensie van de woonomgeving, en zullen om die reden daar aan bod komen. Gegevens over *infrastructuur/congestie* vervolgens, zijn niet voorhanden vanuit het WiA-onderzoek en kunnen niet worden meegenomen in dit onderzoek. Ten slotte zijn er twee factoren die reeds behandeld zijn (*type woningen* in de buurt, onder woningtypologie) of pas in Hoofdstuk 6 aan bod komen (*groene openbare ruimte*, onder (sub)urbaniteit van de woonomgeving).

Zaken die hier wel aan bod komen zijn *geluidsoverlast*, schoonhouden van de buurt (in hoofdstuk 3 aan bod gekomen als *vervuiling* en *netheid*) en onderhoud (*onderhoud woningen*, *onderhoud straten* en *onderhoud buurt*).

In de WiA-onderzoeken is een vraag opgenomen over welke soorten overlast bewoners hebben gemeld bij hun verhuurder of beheerder. Zaken als lawaai van burens of overlast van bewoners in de gemeenschappelijke ruimte kunnen hierbij worden aangegeven als mogelijke bronnen van overlast. Omdat het hier echter gaat om een actief melden van deze overlast wordt er in dit onderzoek gekozen om een andere (gerelateerde) vraag te gebruiken om inzicht te geven in deze vorm van overlast. De betroffen vraag richt zich slecht op de vraag welke aspecten van de woning verbeterd zouden moeten worden volgens bewoners. 8,3% van de bewoners van de Jacques Veltmanbuurt geeft op deze vraag namelijk het antwoord dat de isolatie tussen de woningen verbeterd moet worden. Het is hiermee de op een na meest genoemde mogelijke verbetering van in totaal 21 opties. De meest genoemde verbetering is die van plafonds en binnenmuren, met 8,6% (WZS, 2010). Bij meergezinswoningen (een woningtype dat veel voorkomt in de Jacques Veltmanbuurt) is het de vraag in hoeverre de twee meest genoemde antwoorden een relatie hebben.

Verder blijkt dat 6,1% van de bewoners de geluidsisolatie tegen lawaai van buiten noemt als verbeterpunt (WZS, 2009). Geluidsisolatie in zijn totaliteit behelst hierdoor 14,4% van de stemmen en is hiermee verreweg het belangrijkste verbeterpunt.

Tabel 5.7: Schoonhouden buurt Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Straten en stoepen	6,4	6,0	5,9	6,2	6,2	6,3
Groen-voorzieningen	7,1	6,3	6,1	6,4	6,3	6,4
Speel-voorzieningen	6,3	5,9	5,5	6,1	6,1	6,2

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

De karakteristieke netheid, zoals benoemd door Speare *et al.* (1975) en Feijten en van Ham (2009) en vervuiling (Feijten en van Ham, 2008) komen in het Wonen in Amsterdam-onderzoek naar voren in de beoordeling van het schoonhouden van de buurt. Op dit punt blijkt de Jacques Veltmanbuurt achteruit te gaan, terwijl de cijfers voor Amsterdam als geheel constant blijven. De tevredenheid met het schoonhouden van straten en stoepen zou nog wel eens van doorslaggevende betekenis kunnen zijn in de algehele buurttevredenheid, dit werd namelijk door bewoners als belangrijkste verbeterpunt van de woonomgeving benoemd. Maar ook het significante, negatieve verschil ten opzichte van Amsterdam ten aanzien van speelvoorzieningen kan van grote betekenis zijn op de algehele buurttevredenheid.

Doordat bewoners in een lijst van 15 verbeterpunten van de woonomgeving meerdere antwoorden kunnen aankruisen is er aan de hand hiervan nog een andere observatie te doen. Opvallend is namelijk dat de twee buurten die onderwerp zijn van stedelijke vernieuwing de meeste aangekruiste antwoorden hebben. De Staalmanpleinbuurt voert deze lijst aan met 4,6 aangekruiste antwoorden, gevolgd door de Jacob Geelbuurt met 4,4 aangekruiste antwoorden. De Jacques Veltmanbuurt volgt hier kort op met 4 aangekruiste antwoorden. Alle drie de buurten doen het hiermee aanzienlijk slechter dan de twee overige buurten in de wijk Slotervaart, die beiden onder het gemiddelde van 3,5 aangekruiste antwoorden zitten van de Stad Amsterdam als geheel.

Tabel 5.8: Tevredenheid staat van onderhoud Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Woningen in de buurt	7,1	6,8	6,2	6,6	6,6	6,7
Straten en Stoepen	6,7	6,4	5,9	6,4	6,3	6,4
Groen-voorzieningen	7,3	6,7	6,4	6,6	6,4	6,6
Speel-Voorzieningen	6,1	6,5	5,7	6,1	6,2	6,4

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

De tevredenheid met de staat van onderhoud voor Amsterdam als geheel is in de periode 2005-2009 ongeveer gelijk gebleven. Ook hier vertoont de Jacques Veltmanbuurt een aanzienlijke achteruitgang in beoordeling. Zo is de tevredenheid met het onderhoud van de woningen in de buurt en de tevredenheid met de staat van onderhoud in groenvoorzieningen tussen 2005 en 2009 van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam, omgeslagen naar een negatief significant verschil ten opzichte van Amsterdam. Uit de tabel blijkt tevens dat er in de afgelopen jaren een negatief significant verschil in beoordeling van de staat van onderhoud van speelvoorzieningen is ontstaan. Een onderwerp dat wederom invloed zou kunnen hebben op de algehele buurttevredenheid van jonge gezinnen met kinderen.

Het lijkt er hiermee op dat de veroudering van de woonomgeving de buurt parten begint te spelen. Het belang van onderhoud wordt door de bewoners van de buurt zelf onderstreept. Als een na belangrijkste verbeterpunt van de woonomgeving werd namelijk het onderhoud van straten en stoepen aangegeven. Opvallend is de tevredenheid met de staat van onderhoud van de woningen in

de buurt. Vooral omdat werd aangetoond in paragraaf 5.3.3, dat de tevredenheid met de staat van onderhoud van de eigen woning met een 7,1 werd beoordeeld.

Ten slotte kan worden geconstateerd dat de fysieke dimensie een hoge samenhang heeft met het totaaloordeel in de buurt. In de leefbaarheidsrapportage behorende bij het Wonen in Amsterdam onderzoek 2009 (WZS, 2010c) bleek namelijk dat de fysieke dimensie, na de sociale dimensie, de sterkste samenhang heeft met buurttevredenheid. Onder de fysieke dimensie in dit leefbaarheidsrapport worden echter alleen een beoordeling van de woningen in de buurt, de staat van onderhoud hiervan en de inrichting van de woonomgeving verstaan. Zaken als het schoonhouden en onderhouden van groen- en speelvoorzieningen en straten en stoepen worden in dit leefbaarheidsrapport onder de noemer 'tevredenheid openbare ruimte geschaard', met een eigen samenhang met de tevredenheid met de buurt. In voorliggend onderzoek maakt de tevredenheid met de openbare ruimte echter deel uit van de fysieke woonomgeving, in Hoofdstuk 6 zal daarom worden aangegeven of er een verschil te vinden is in resultaten uit dit onderzoek ten opzichte de leefbaarheidsrapportage van het Wonen in Amsterdam onderzoek 2009.

5.5.3 De sociale dimensie

Nu het oordeel van bewoners over de fysieke dimensie van de Jacques Veltmanbuurt aan bod is geweest kan worden overgegaan op de sociale dimensie. Zoals al bij de huishoudenskenmerken aan bod kwam zal op deze plek worden overgegaan op de bespreking van de *etnische bevolkingssamenstelling*. Vervolgens zal de ontwikkeling van het gemiddelde inkomen (als afspiegeling van het *inkomensniveau* of *sociaaleconomische status*) in de Jacques Veltmanbuurt worden behandeld. Een van de andere sociale determinanten die uit de literatuur naar voren kwam was de doorstroming van bewoners. Onderliggende factoren hierbij zijn *gemeenschapsbanden*, *identificatie* en *anonimiteit*. Deze factoren zullen samen met *buren en vriendelijkheid* (als onderliggende factor van *bevolkingsdichtheid*) en *onderlinge relaties buren* in deze paragraaf aan bod komen. Dit gebeurt onder de noemers tevredenheid met de mate van menging, de beoordeling van de omgang tussen verschillende groepen, het thuis voelen in de buurt en de beoordeling van de betrokkenheid van buurtbewoners.

Zoals gezegd in 5.4.2 zal in deze paragraaf tevens de factor *veilig voelen in de buurt* worden behandeld, dit gebeurt onder het kopje veiligheidsgevoelens. De factor *misdaadcijfers* zal slechts kort worden behandeld, de reden hiervoor is dat deze cijfers niet op buurtniveau te achterhalen zijn. De laatste twee factoren van belang in dit hoofdstuk zijn de beoordeling van *de toekomstige ontwikkeling* en de *buurttevredenheid* van en in de Jacques Veltmanbuurt. Beide factoren zijn ook al in de literatuur aan bod gekomen en zullen tevens in hoofdstuk 6 de revue passeren.

Wat betreft bevolking naar etniciteit kan, gelet op tabel 5.9, worden gesteld dat de Jacques Veltmanbuurt een zeer gemêleerde samenstelling kent.

Tabel 5.9: Bevolking naar etniciteit in percentages Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Surinaams	6,9 %	6,7 %	6,6 %	9,5 %	9,3 %	9,1%
Antilliaans	0,8 %	0,9 %	0,8 %	1,6 %	1,5 %	1,5%
Turks	6,3 %	6,7 %	8,2 %	5,1 %	5,2 %	5,2%
Marokkaans	18,0 %	20,1 %	21,4 %	8,7 %	8,9 %	9,0%
Overige niet westerse-Allochtonen	6,5 %	8,4 %	8,7 %	9,4 %	9,6 %	9,9%
Westerse Allochtonen	11,2 %	11,2 %	12,3 %	14,1 %	14,1 %	14,8%
Autochtonen	50,3 %	46,1 %	42,0 %	51,7 %	51,4 %	50,5%
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Bron: O+S, 2005, 2007, 2009

De grootste groep die kan worden onderscheiden zijn autochtone Nederlanders, hoewel deze groep toch een kleiner aandeel heeft in de Jacques Veltmanbuurt dan in Amsterdam. Opvallend is verder dat

de groep Marokkanen ruim twee keer groter is dan het Amsterdamse gemiddelde en dat er meer inwoners van Turkse afkomst in de buurt te vinden zijn.

Verder zijn nog een aantal veranderingen te constateren aan de hand van tabel 5.9. Zo blijkt het aandeel Turken en Marokkanen in de buurt toe te nemen. In de periode 2005-2009 nam de bevolking met een Turkse etniciteit toe met bijna 2%, de bevolking met een Marokkaanse achtergrond nam zelfs met bijna 3,5% toe. De meest opvallende constatering die echter aan tabel 5.9 te verbinden is, is de afname van de groep autochtonen. Had deze groep in 2005 nog de overhand in de Jacques Veltmanbuurt, in 2009 was dit aandeel geslonken tot 42%, een afname van ruim 8 procentpunt. Nu is dit een proces dat ook voor de stad Amsterdam als geheel is waar te nemen, hoewel de verandering in de Jacques Veltmanbuurt vele malen sterker is.

In Hoofdstuk 6 zal het oordeel van bewoners over de ontwikkeling van de etnische bevolkingssamenstelling aan bod komen, hierdoor kan duidelijk worden of de beoordeling van bewoners overeen komt met de feitelijke ontwikkeling.

Een andere achtergrondvariabele die in de sociaalwetenschappelijke literatuur naar voren kwam is inkomen.

Tabel 5.10 Inkomen Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	verandering	2009	verandering
Jacques Veltmanbuurt	€ 1815,-	€ 1990,-	9,6 %	€ 2340,-	17,6 %
Amsterdam	€ 2060,-	€ 2200,-	6,8 %	€ 2355,-	7,0 %

Bron: O+S, 2005, 2007, 2009

Ook wat inkomen betreft komt de Jacques Veltmanbuurt niet slecht uit ten opzichte van Amsterdam of de haar omliggende buurten. Met een gemiddeld inkomen in 2009 van € 2340,- zit de buurt net onder het Amsterdamse gemiddelde van € 2355,-. Buurten als de Jacob Geelbuurt en de Staalmanpleinbuurt doen het dan aanzienlijk slechter met gemiddelde inkomens van respectievelijk € 1735,- en € 1625,- (WZS, 2009). Hiermee wordt door sociaaleconomische karakteristieken nog maar eens aangegeven waarom deze buurten prioriteit hebben wat betreft stedelijke vernieuwing.

De ontwikkeling van het inkomenscijfer laat zien dat het inkomenscijfer van de Jacques Veltmanbuurt dicht bij het gemiddelde van Amsterdam is komen te liggen. Een verklaring voor deze stijging in inkomen kan worden gezocht in de leeftijdsopbouw van de buurt. Zo is laten zien dat de leeftijdsklasse 65+ met bijna 5% is afgenomen, een verandering waardoor het gemiddelde inkomen een stuk hoger heeft kunnen worden. De reden hiervoor is dat deze ouderen (die als inkomen AOW en eventueel een aanvullend pensioen hebben) worden opgevolgd door jongere mensen. De leeftijdsgroep 25-44 jaar bleek bijvoorbeeld een groter aandeel in de buurt te krijgen. In deze leeftijdsgroep bevinden zich juist mensen die voortgang boeken in hun werkcarrière.

Tabel 5.11: Tevredenheid mate van menging in de buurt Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Algemeen	6,6	(6,7)	(6,4)	6,5	(6,7)	(6,8)
Inkomen	x	6,6	6,1	x	6,6	6,8
Etniciteit	x	6,5	6,0	x	6,5	6,6
Leeftijd	x	7,1	7,2	x	7,0	7,0
Leefstijl	x	6,5	6,2	x	6,7	6,8

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Tabel 5.11 gaat in op de tevredenheid met betrekking tot menging van de bevolking. Voor 2005 werd deze vraag slechts in algemene zin gesteld en blijkt de Jacques Veltmanbuurt ongeveer gelijk aan het Amsterdamse gemiddelde. Vanaf 2007 werd deze vraag opgesplitst en bleek de buurt nog steeds gelijke tred te houden met de stad. Om een beeld te geven over de ontwikkeling in tevredenheid met

de mening in de buurt in algemene zin is voor de jaren 2007 en 2009 een gemiddelde berekend op basis van de vier verschillende onderwerpen. De cijfers van 2009 laten een verminderde tevredenheid zien in de buurt op alle vier de vormen van menging terwijl de cijfers voor Amsterdam redelijk constant zijn gebleven. Voor zowel de menging in inkomen, etniciteit en leefstijl is een negatief significant verschil ontstaan met de rest van Amsterdam.

In de leefbaarheidsrapportage van het wonen in Amsterdam-onderzoek blijken de bewoners van de Jacques Veltmanbuurt minder tevreden te zijn met de hoge mate van menging (WZS, 2010c, p 112).

Tabel 5.12: Beoordeling omgang groepen Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	6,0	6,7	6,7
Amsterdam	5,7	6,8	6,9

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Wat opvalt aan tabel 5.12 is dat, ondanks de relatieve ontevredenheid wat betreft menging van de diverse bevolkingsgroepen, de beoordeling van de omgang van deze groepen niet veel (en dus niet significant) verschilt van het Amsterdamse gemiddelde. Hierbij kan nog wel worden opgemerkt dat het rapportcijfer voor Amsterdam harder is gestegen dan die in de Jacques Veltmanbuurt, waar stagnatie is opgetreden.

De volgende tabel die hier wordt gepresenteerd heeft betrekking op het thuis voelen in de buurt. Hierbij zijn alleen de jaren 2007 en 2009 opgenomen, in 2005 is de betrokken vraag niet gesteld.

Tabel 5.13: Thuis voelen in de buurt Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2007-2009

	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	7,6	7,8
Amsterdam	7,2	7,8

Bron: WZS, 2007, 2009

Bij tabel 5.13 kan worden opgemerkt dat bewoners van de Jacques Veltmanbuurt zich goed thuis voelen, het rapportcijfer ligt hierbij op het gemiddelde van Amsterdam. Met de woorden van Lee *et al.* (1994) en Feijten en van Ham is er dus geen gebrek aan identificatie met de buurt. In 2007 was er nog een significant positief verschil te vinden ten opzichte van Amsterdam. In 2009 was dit verschil verdwenen, hoewel dit kan worden toegeschreven aan een betere beoordeling van het thuis voelen in de buurt in de stad als geheel.

Tabel 5.14: Beoordeling betrokkenheid buurtbewoners Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	5,8	6,0	5,6
Amsterdam	5,7	6,0	6,1

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

In tabel 5.14 komt de betrokkenheid van buurtbewoners naar voren. Zowel voor Amsterdam in zijn geheel, als de Jacques Veltmanbuurt in het bijzonder, blijkt deze betrokkenheid niet erg hoog te zijn. Voor de stad lijkt er echter een trend omhoog te zijn ingezet terwijl de betrokkenheid in de Jacques Veltmanbuurt per saldo omlaag is gegaan in de periode 2005-2009. In het jaar 2009 is er zelfs sprake van een negatief significant verschil in de beoordeling van de betrokkenheid van buurtbewoners in de Jacques Veltmanbuurt ten opzichte van Amsterdam. Deze lage betrokkenheid lijkt op zwakke gemeenschapsbanden te duiden, zoals deze door meerdere auteurs in hoofdstuk 2 werden benoemd. Deze en voorgaande tabel werden door deze auteurs ook als van invloed gezien op de doorstroming van bewoners. Opvallend is dat tabel 5.13 lijkt te duiden op een negatieve invloed en tabel 5.14 op een positieve invloed. In hoofdstuk 6 zullen vragen aan bod komen die te maken hebben met doorstroming en hoe bewoners denken dat dit hun oordeel over de buurt beïnvloed. Daarnaast wordt een beeld gegeven welke groepen bewoners zelf onderscheiden in de buurt en hoe de omgang tussen deze groepen is.

Tabel 5.15: Veiligheidsgevoelens overdag en 's avonds Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	Jacques Veltmanbuurt			Amsterdam		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Overdag	7,7	7,8	7,9	7,9	8,2	8,2
's Avonds	6,7	6,5	6,0	6,7	7	7,1

Bron: WZS, 2005, 2007, 2007

Gevoelens van veiligheid zijn subjectief bepaald en in de literatuur benoemd door Parkes *et al.* (2002). Wat betreft veiligheidsgevoelens overdag verschilt de Jacques Veltmanbuurt niet veel van Amsterdam. De veiligheidsgevoelens in de avond laten een ander beeld zien: naast een dalend rapportcijfer, tegenover een stijgende in Amsterdam, scoort de buurt relatief slecht. Voor de jaren 2007 en 2009 is dit dan ook te zien in de tabel waar significant negatieve verschillen kunnen worden gevonden.

Met betrekking tot *misdaadcijfers* kan er weinig gezegd worden aangezien deze gegevens niet op het niveau van de buurt beschikbaar zijn. Op stadsdeelniveau valt te concluderen dat Nieuw-West onder gemiddeld scoort ten opzichte van Amsterdam als geheel als gekeken wordt naar het aantal opgenomen aangiften per 10.000 inwoners. In dit stadsdeel werden in 2010 namelijk 800 tot 900 aangiften per 10.000 inwoners genoteerd tegenover 1047 gemiddeld in Amsterdam. Zij staat hiermee gelijk aan de stadsdelen West, Oost en Zuid-Oost. Centrum en Zuid kennen meer aangiften, Noord minder (O+S, 2012).

Tabel 5.16: Beoordeling toekomstige ontwikkeling buurt Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	6,1	6,1	6,2
Amsterdam	6,4	6,8	7,0

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

In bovenstaande tabel valt te zien dat de beoordeling van bewoners van de Jacques Veltmanbuurt met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van hun buurt zeer constant is. Daarnaast valt echter te concluderen dat deze beoordeling niet erg positief is, als gelet wordt op de stijging in de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling van Amsterdam als geheel. Als de cijfers voor 2009 voor de wijk Slotervaart worden bekeken vallen er nog een aantal interessante observaties te doen. Ten eerste blijkt dat in geen van de buurten het vertrouwen in de toekomstige ontwikkeling van de buurt boven het Amsterdamse gemiddelde komt. Verder blijken er slechts twee buurten slechter te scoren dan de Jacques Veltmanbuurt, namelijk de Jacob Geelbuurt (welke onderwerp zal zijn van stedelijke vernieuwing) met een 5,6 en de Emanuel van Meterenbuurt met een 6. De drie andere buurten, inclusief de Staalmanpleinbuurt (ook onderwerp van stedelijke vernieuwing) blijken allen beter te scoren dan de Jacques Veltmanbuurt. Al met al valt te concluderen dat het vertrouwen in de toekomstige ontwikkeling van de Jacques Veltmanbuurt er niet al te positief uit ziet en dit drukt zich dan ook uit in significant negatieve verschillen ten opzichte van Amsterdam als geheel voor de jaren 2007 en 2009.

Tabel 5.17: Buurttevredenheid Jacques Veltmanbuurt en Amsterdam 2005-2009

	2005	2007	2009
Jacques Veltmanbuurt	7,5	7,0	6,6
Amsterdam	7,1	7,2	7,3

Bron: WZS, 2005, 2007, 2009

Wat opvalt aan tabel 5.17 is dat de buurttevredenheid in de Jacques Veltmanbuurt in de periode 2005-2009 sterk is afgenomen. Was de beoordeling in 2005 nog significant positief ten opzichte van Amsterdam, in 2009 was zij significant negatief. Indien gekeken wordt naar de wijk Slotervaart blijkt de Jacques Veltmanbuurt wederom een middenmoter te zijn. De beide stedelijke vernieuwingsbuurten, de Jacob Geelbuurt en de Staalmanpleinbuurt, blijken aanzienlijk slechter te scoren met

respectievelijk een 6,1 en een 5,3. De drie overige buurten scoren met een half tot een heel punt meer, aanzienlijk beter.

Ten slotte kan worden geconstateerd dat de factor sociaal in de leefbaarheidsrapportage behorende bij het Wonen in Amsterdam Onderzoek 2009 de sterkste samenhang heeft met de tevredenheid met de buurt. Onder de factor sociaal vallen vragen die betrekking hebben op de omgang van verschillende groepen mensen in de buurt, de betrokkenheid van buurtbewoners en of er overlast wordt ondervonden van andere groepen mensen of burens. Daarnaast valt tevens de vraag hoe respondenten denken dat de toekomstige ontwikkeling van de buurt er uit zal zien onder de factor sociaal. Zoals gezegd zal in het volgende hoofdstuk worden aangegeven hoe het belang van de dimensies fysiek en sociaal uit dit onderzoek zich verhouden met die van de leefbaarheidsrapportage.

5.6 Conclusie

Er is in dit hoofdstuk ten eerste duidelijk naar voren gekomen dat er veel en vergaande ontwikkelingen plaatsvinden rondom de Jacques Veltmanbuurt. In het Overtoomse Veld, de Jacobgeelbuurt en de Staalmanpleinbuurt zijn ingrijpende veranderingen uitgevoerd, of moeten nog in uitvoering worden gebracht. Het is de vraag in hoeverre ontwikkelingen in deze omringende buurten invloed hebben op de Jacques Veltmanbuurt. De deelvraag die in dit hoofdstuk centraal stond is de volgende:

1. *Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?*

De ontwikkelingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten die uit de sociaalwetenschappelijke literatuur naar voren kwamen zijn voor zover mogelijk ook in dit hoofdstuk naar voren gekomen.

Hier is telkens aangegeven hoe de Jacques Veltmanbuurt zich verhoudt tot Amsterdam. Vaak werd hierbij ook een vergelijking gemaakt met de twee buurten in Slotervaart die onderwerp (zullen) zijn van stedelijke vernieuwing. Daarnaast is de buurt met behulp van een woningtypologie onderverdeeld in deelgebieden, die de basis vormt voor hoofdstuk 6.

Wat betreft sociaaleconomische status en verhuiscijfers blijkt de Jacques Veltmanbuurt niet veel onder te doen ten opzichte van het Amsterdamse gemiddelde. Omringende buurten die onderwerp zijn van Stedelijke Vernieuwing bleken wel slechter te scoren, wat als rechtvaardiging voor dit beleid kan worden gezien. Indien echter dieper wordt gekeken naar bepaalde karakteristieken van de Jacques Veltmanbuurt, blijkt dat ook hier de ontevredenheid toeneemt. Een belangrijk voorbeeld hiervan is een afname in woningwaardering, een determinant met een sterke relatie met de algehele buurttevredenheid. Hier ging de beoordeling van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam naar een onder gemiddelde beoordeling.

Er zijn drie belangrijke constatering te doen met betrekking tot de huishoudenskenmerken in de Jacques Veltmanbuurt. Zo kan ten eerste worden geconcludeerd dat de bevolkingssamenstelling wat betreft leeftijd aan het veranderen is. Het aandeel ouderen neemt af en het aandeel kinderen en jongeren neemt toe. Dit zorgt ervoor dat de gemiddelde leeftijd in de buurt is afgenomen. Ten tweede blijkt het aandeel autochtone huishoudens te zijn afgenomen: van 50,3% naar 42%. Hun aandeel is met name overgenomen door Marokkanen, gevolgd door overige niet westerse-allochtonen en Turken. Ten derde blijkt het inkomen in positieve zin te zijn veranderd. Lag zij in 2005 nog ruim € 200,- onder het Amsterdamse gemiddelde, in 2009 was er nog amper een verschil aan te geven.

Op het gebied van woonomgevingsaspecten zijn vooral binnen de dimensies fysiek en sociaal afnames in tevredenheid te constateren. Op locationeel vlak vallen alleen een afname in beoordeling van parkeervoorzieningen (van een positief significant verschil naar een negatief significant verschil ten opzichte van Amsterdam als gevolg van de invoering van betaal parkeren) en het significant achterop raken van de beoordeling van sportvoorzieningen ten opzichte van Amsterdam op.

Op fysiek vlak bleken met name de tevredenheid met het schoonhouden van groen- en speelvoorzieningen onder druk te staan. Het schoonhouden van groenvoorzieningen liep van een positief significant verschil terug naar een onder gemiddelde waardering ten opzichte van Amsterdam. Het schoonhouden van speelvoorzieningen ging van een bovengemiddelde beoordeling naar een negatief significant verschil ten opzichte van Amsterdam. Daarnaast bleek de tevredenheid met de staat van onderhoud van woningen in de buurt, straten en stoepen en speelvoorzieningen allen van een respectievelijk positief significant verschil in tevredenheid, een bovengemiddelde tevredenheid en een gemiddelde tevredenheid naar een negatief significant verschil in tevredenheid ten opzichte van Amsterdam te gaan. De tevredenheid met de staat van onderhoud van groenvoorzieningen ging van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam, naar een onder gemiddelde tevredenheid.

Op sociaal vlak bleek de tevredenheid met de mate van menging op de gebieden inkomen, etniciteit en leefstijl van nagenoeg gemiddelde waarden naar een negatief significant verschil in tevredenheid ten opzichte van Amsterdam te gaan. Alleen de tevredenheid met de mate van menging op basis van leeftijd bleek gelijke tred te houden met Amsterdam als geheel. Daarnaast bleek de tevredenheid met de betrokkenheid van buurtbewoners in de Jacques Veltmanbuurt van een gemiddelde tevredenheid naar een negatief significant verschil in tevredenheid ten opzichte van Amsterdam te gaan.

Verder blijkt de algehele buurttevredenheid af te nemen in de Jacques Veltmanbuurt, dit terwijl voor Amsterdam als geheel dit cijfer toenam. Dit heeft er dan ook voor gezorgd dat de tevredenheid met de buurt van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam naar een negatief significant verschil ten opzichte van Amsterdam is gegaan. De buurt doet het echter (nog steeds) beter dan de buurten die onderwerp zijn van Stedelijke Vernieuwing.

Wanneer het gebiedsgerichte beleid in buurten als de Jacob Geel en Staalmanplein verder vordert kan dit leiden tot een verergering van reeds ingezette processen in de Jacques Veltmanbuurt. Laatstgenoemde bleek op veel vlakken in de middenmoot van buurten in Slotervaart te verkeren. Indien de tevredenheid in de Jacobgeelbuurt en de Staalmanpleinbuurt toeneemt als gevolg van stedelijke vernieuwing kan het zo maar gebeuren dat zij de Jacques Veltmanbuurt voorbijstreven.

Ten slotte is uit dit hoofdstuk gebleken dat de factor sociaal binnen het Wonen in Amsterdam onderzoek 2009 de sterkste samenhang heeft met buurttevredenheid, gevolgd door de tevredenheid met de fysieke woonomgeving. De tevredenheid met de factor 'openbare ruimte' heeft een eigen, aparte, samenhang met buurttevredenheid in de leefbaarheidsrapportage behorende bij het Wonen in Amsterdam onderzoek. Doordat in voorliggend onderzoek deze factor onder de fysieke dimensie wordt geschaard zal in het volgende hoofdstuk worden aangegeven of er een verschil in samenhang met de buurttevredenheid tussen de factoren/dimensies uit de verschillende onderzoeken te vinden is.

In hoofdstuk 6 zullen zoals gezegd tevens de verschillende determinanten van tevredenheid worden besproken aan de hand van de verschillende deelgebieden die in de Jacques Veltmanbuurt te vinden zijn. Door het open karakter van de vragenlijsten die zijn gebruikt moet het mogelijk zijn om tevens verklaringen te vinden voor de afname van tevredenheid van sommige determinanten.

Hoofdstuk 6: Residential satisfaction in de Jacques Veltmanbuurt

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het onderzoek in de Jacques Veltmanbuurt worden gepresenteerd. Hiervoor zijn zoals reeds in hoofdstuk 4 aan bod is gekomen, enquêtes uitgezet in de buurt. In de vragenlijsten zijn alle determinanten zoals deze in hoofdstukken 2 en 3 naar voren kwamen, behandeld. Doordat er in de WiA-onderzoeken echter geen vraag wordt gesteld met betrekking tot het type woning dat bewoond wordt door de respondent, werd in hoofdstuk 5 voor gekozen om de buurt op te delen in verschillende deelgebieden naar woningtype. Deze indeling in deelgebieden zal in dit hoofdstuk tevens centraal staan. Per deelgebied zullen alle behandelde determinanten de revue passeren. Op die wijze is het mogelijk om onderscheiden te maken tussen, maar ook binnen de deelgebieden. Met betrekking tot dit laatste onderscheid kunnen verschillen in beoordeling tussen bewonersgroepen (waarbij de bewonersgroepen worden onderscheiden op basis van etniciteit, eigendomsverhouding, woonduur en leeftijd) binnen een deelgebied worden aangegeven. Wanneer alle deelgebieden besproken zijn kunnen vervolgens de verschillen tussen deze gebieden duidelijk worden gemaakt.

6.2 Deelgebied 1: 'Meergezinswoningen Noord'

De locatie van deelgebied 1 in de Jacques Veltmanbuurt is in figuur 6.1 nogmaals aangegeven.

Zoals reeds gemeld zullen alle determinanten die in voorgaande hoofdstukken aan bod zijn gekomen, hier besproken worden. Dit zal hier achtereenvolgens worden gedaan aan de hand van huishoudenskenmerken, (beoordeling van) woningkenmerken en de beoordeling van bewoners met betrekking tot woonomgevingsaspecten.

6.2.1 Huishoudenskenmerken

De huishoudenskenmerken die hier besproken zullen worden zijn: Leeftijd, woonduur, huishoudenssamenstelling, etniciteit en inkomen.

De leeftijd van de respondenten in deelgebied 1 varieert van 30 tot 70 jaar. Hierbij kan worden aangetekend dat ruim de helft hiervan zich bevindt in de leeftijdscategorie 30 tot 40.

De woonduur loopt sterk uiteen. Sommige mensen wonen er slechts een paar maanden tot een jaar, in een geval wordt al zestien jaar dezelfde woning bewoond.

De huishoudenssamenstellingen 'alleenstaanden' en 'samenwonend/gehuwden met kinderen' komen het meeste voor in deelgebied 1. De twee overige groepen die aanwezig zijn, zijn alleenstaanden met kinderen en samenwonend/gehuwden.

De twee grootste groepen die wat betreft etniciteit onderscheiden kunnen worden binnen de respondenten in deelgebied 1 zijn autochtonen en Marokkanen. Beide groepen maken bijna 40% van de populatie uit. Daarnaast zijn de vragenlijsten ingevuld door een Antiliaan, een Brit en een Libanees. Zoals in Hoofdstuk 4 al aan bod kwam brengen zelf-Invul vragenlijsten een risico met zich mee wat betreft item non-response. Dit blijkt gelijk uit de resultaten van de respondenten uit deelgebied 1, bijna een kwart beschouwde het antwoord op de vraag wat het netto maandinkomen van het huishouden is, als privé of niet van toepassing. Het zelf aangegeven netto inkomen van de respondenten die de vraag beantwoordden lag tussen de € 331,- en € 2300,-. Geen van deze respondenten heeft hiermee een hoger inkomen dan het gemiddelde inkomen in de Jacques Veltmanbuurt. De helft hiervan blijkt zelfs een inkomen onder of nét boven de € 1000,- te hebben.

Het laatste onderdeel dat onder de huishoudenskenmerken aan bod komt is de verhuisgeneigdheid van de respondenten. In deelgebied 1 blijkt deze neiging vrij hoog te zijn. Net iets meer dan de helft

Figuur 6.1: Locatie Deelgebied 1
In de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011b

van de respondenten geeft aan wel eens over een verhuizing te hebben nagedacht. Bijna een kwart geeft aan dat ze dit niet hebben overwogen aangezien ze er net wonen en de rest van de respondenten (met een langere woontijd) geven aan geen verhuizing te hebben overwogen.

6.2.2 Woningkenmerken

De eerste constatering ten aanzien van de woningkenmerken in deelgebied 1 is dat dit gebied uitsluitend bestaat uit meergezinswoningen. De overige kenmerken die hier aan bod zullen komen zijn eigendomsverhouding en de beoordeling van de woning.

Van de ondervraagde respondenten in deelgebied 1 blijkt het grootste deel de woning te huren. Slechts 30% van de respondenten in dit gebied is in bezit van de eigen woning. Dit zijn hiermee voorbeelden van mensen die gebruik hebben gemaakt van het aanbod van corporaties om een (voormalige) huurwoning te kopen.

Het oordeel over de woning in deelgebied 1 blijkt sterk te variëren. Het laagste cijfer dat werd gegeven voor een woning was een 3, het hoogste een 9. Opvallend is dat er een duidelijk verschil zit in beoordeling van de woning tussen huurders en kopers. Zo blijkt het gemiddelde cijfer dat kopers aan hun woning geven een 7,8, de bandbreedte ligt hierbij tussen 7 en 9. Het cijfer onder huurders ligt aanzienlijk lager met een gemiddelde waardering van 5,5. Hierbij ligt de bandbreedte tussen 3 en 8, waarbij het hoogste cijfer is gegeven door de respondent met de langste woontijd in de buurt. Laatste opvallende observatie naar aanleiding van de eigendomsverhouding in deelgebied 1 is dat twee eigenwoningbezitters aangeven graag meer koopwoningen zouden zien in de buurt. Aldus eigen zeggen zou dit voor deze bewoners er voor zorgen dat hun oordeel over de buurt positief beïnvloed zou worden.

6.2.3 Woonomgevingsaspecten

Onder de woonomgevingsaspecten vallen de dimensies locationeel, fysiek en sociaal. In dit onderzoek is dit onderdeel tevens van groot belang. Om die reden zijn in de vragenlijsten enkel open vragen gesteld over de determinanten die onder dit onderdeel vallen. Door tevens vragen van algemenere strekking te stellen is het tevens mogelijk gebleken om determinanten boven tafel te krijgen waar niet specifiek naar werd gevraagd. Goede voorbeelden hiervan zijn factoren die onder de locationele dimensie vallen.

Locationele dimensie

Locationele factoren werden dus niet door een directe vraagstelling achterhaald bij de respondenten. Toch blijkt bijna de helft van de respondenten in deelgebied 1 hier grote waarde aan te hechten.

Wanneer bijvoorbeeld gevraagd werd naar redenen om in de buurt te komen wonen noemen veel mensen locationele factoren. Voorbeelden hiervan zijn dat men dicht bij het werk wilde wonen of de bereikbaarheid van de buurt en de rest van Amsterdam met het Openbaar Vervoer als aantrekkelijk aspect van de buurt zag. Ook de nabijheid van voorzieningen en recreatieplekken werden aangegeven als redenen om in de buurt te komen wonen, of als sterke punten van de buurt op dit moment. Hierbij moet worden gedacht aan voorzieningen zoals scholen, winkelcentra en sportgelegenheden. Als recreatieplek werd de nabijheid van het Vondelpark genoemd.

Verder worden door de respondenten ook verbeterpunten gegeven met betrekking tot de locationele dimensie van de buurt, en dan met name ten aanzien van voorzieningen. Zo blijkt bijna een kwart aan te geven dat zij meer en betere speelvoorzieningen voor kinderen zouden willen zien. Deze slechte waardering van speelvoorzieningen kwam ook in hoofdstuk 5 al naar voren. Zowel waardering, staat van onderhoud en het schoonhouden van dit soort voorzieningen werden met cijfers tussen 5,5 en 6 amper met een voldoende beoordeeld.

Fysieke dimensie

Een van de factoren die uit de literatuur naar voren kwamen als onderdeel van de fysieke dimensie was geluidsoverlast. Uit hoofdstuk 5 bleek het grootste probleem te liggen in geluidsoverlast van burens, gevolgd door geluidsoverlast van buitenaf. In deelgebied 1 wordt door een aantal respondenten echter aangegeven dat juist geluidsoverlast van buitenaf (met name vanaf de Pieter Calandlaan) een probleem is. Geen van de respondenten gaf aan overlast te hebben van de burens.

Zoals ook al uit hoofdstuk 5 naar voren kwam werd het schoonhouden van de buurt als erg belangrijk beschouwd. Op de vraag welke veranderingen in de buurt invloed hebben op hun tevredenheid met de buurt geeft bijna een kwart aan dat het schoonhouden van de buurt een probleem is. Door een nieuw systeem met vuilniscontainers blijken problemen te ontstaan. Aldus een bewoner wordt (grof)vuil naast de containers geplaatst waardoor zwerfvuil en stankoverlast ontstaan. Andere bewoners geven als redenen voor deze vervuiling overbevolking of jongeren aan.

Sociale dimensie

Zoals uit de hoofdstukken 2, 3 en 5 naar voren is gekomen blijkt de sociale dimensie een omvangrijk aantal, diverse determinanten van residentiele tevredenheid te bevatten. Om deze reden zullen een aantal van deze determinanten tegelijkertijd worden behandeld in dit onderdeel. Zo zal ten eerste de beoordeling van bewoners over verandering in *bevolkingssamenstelling* wat betreft inkomen, etniciteit, leeftijd, leefstijl en eigendomsverhouding geschetst worden. Hierbij zal tevens worden ingegaan op de tevredenheid over deze samenstelling en welke invloed dit volgens bewoners heeft op de woontevredenheid. De beoordeling met betrekking tot de omgang tussen de diverse groepen zal hier aan toe worden gevoegd.

Ten tweede zal de beoordeling van bewoners ten opzichte van de tevredenheidsdeterminant *doorstroming* beschreven worden. In combinatie met de onderliggende factoren 'thuis voelen in de buurt' en 'de beoordeling van de betrokkenheid van buurtbewoners' van deze determinant zoals deze uit hoofdstuk 5 naar voren kwamen kan uiteindelijk een uitvoerig beeld worden geschetst van deze belangrijke determinant in verandering van de buurt.

Vervolgens wordt de beoordeling van bewoners over de toekomstige ontwikkeling van de buurt uiteengezet. Dit geeft hiermee een blik op veranderingen die bewoners verwachten waarbij deze wederom zijn in te delen in locationele, fysieke en sociale dimensies waardoor het mogelijk is om af te leiden welke dimensies voor bewoners van belang zijn.

Als laatste determinant zal *buurttevredenheid* besproken worden. Hierbij zal worden gekeken naar welke verschillen in beoordeling tussen de bevolkingsgroepen (naar: etniciteit, eigendomssituatie, woontevredenheid en leeftijd) zijn aan te geven.

Wat ten eerste opvalt aan het oordeel van bewoners is deelgebied 1 is dat zij het moeilijk vinden om in te schatten in hoeverre hun buurt is veranderd met betrekking tot de *bevolkingssamenstelling*. Het grootste deel van de respondenten blijkt niet te weten of de buurt veranderd is. Overeenkomst tussen de mensen die wel veel verandering constateren zijn mensen met een langere woontevredenheid dan gemiddeld in deelgebied 1. De respondenten zijn het er over eens dat het inkomen in de afgelopen jaren is toegenomen. Bewoners leiden dit vaak af van het aantal huurwoningen dat naar hun idee wordt verkocht. Hierbij dient aangetekend te worden dat er ook bewoners zijn die dit lastig vinden in te schatten aangezien 'dit aan de buitenkant niet te zien is'. Voor beide factoren geldt dat bewoners de verandering hierin als positief ervaren.

Ook wat betreft etniciteit is men het eens met elkaar over de verandering. In de verwoording zit echter een belangrijk verschil. Marokkanen die een verandering constateren verwoorden dit als dat er meer Nederlanders of autochtonen zijn weggetrokken, of dat de diversiteit in etniciteit is toegenomen. Geen van deze respondenten geeft aan dat dit een negatieve invloed heeft op hun tevredenheid met de bevolkingssamenstelling. Sommigen geven zelfs aan dat een gemengdere bevolking in de buurt een positieve invloed heeft. Een westerse allochtoon die woonachtig is in deelgebied 1 verwoordt de verandering in bevolkingssamenstelling echter als dat er veel meer buitenlanders zijn bijgekomen. Voor deze persoon is hierdoor de verhouding allochtonen-autochtonen zodanig beïnvloed dat allochtonen de overhand hebben gekregen, waardoor de woontevredenheid afneemt.

Onder de respondenten die aangaven dat zij veranderingen in de bevolkingssamenstelling zagen heerst overeenstemming ten opzichte van de verandering in leeftijd. Allen denken dat de bevolking gemiddeld genomen jonger is geworden. Welke rol oorzaken en gevolgen dit heeft voor respondenten verschilt wel. Zo denken sommigen dat dit voortvloeit uit de verkoop van huurwoningen, sommigen denken dat hierdoor de leefstijl in de buurt verandert en sommigen vinden deze ontwikkeling jammer aangezien men zelf ouder is.

Met betrekking tot leefstijl ten slotte kan worden geconcludeerd dat dit voor de respondenten van deelgebied 1 een lastig begrip is. Bijna 70% geeft aan geen idee te hebben in hoeverre de buurt op dit vlak is veranderd. De respondenten die aangeven dat dit veranderd is betrekken de leefstijl op etniciteit of gezinssamenstelling.

Gevraagd naar welke groepen respondenten kunnen onderscheiden in de buurt antwoordt ruim de helft dat zij groepen op basis van etniciteit onderscheiden. Hierbij is een persoon die hiernaast ook nog een onderscheid maakt op basis van huishoudenssamenstelling, gezinnen worden door diegene namelijk als aparte groep aangewezen. Iets minder dan de helft van de respondenten in deelgebied 1 weet geen of kan geen onderscheid maken tussen groepen. Sommige mensen kunnen hierbij geen verschillen tussen groepen maken omdat zij geen onderscheid maken in groepen. Zij zien slechts burens of mensen uit de buurt. De tevredenheid over de omgang van groepen is (voor zover deze worden onderscheiden) 'over het algemeen goed'.

Dan wordt hier overgegaan op de beoordeling van bewoners van deelgebied 1 met betrekking tot de determinant *doorstroming*. Ruim 60% geeft aan dat er niet veel verhuizingen plaatsvinden in de buurt.

Het hoge aandeel respondenten met een korte woontijd in de buurt lijkt echter iets anders te suggereren. Het is mogelijk dat juist deze groep dit aspect van de buurt niet goed kan inschatten. De respondenten die aangeven dat er wel veel verhuizingen plaatsvinden geven hiervoor meerdere verklaringen. Sommigen geven bijvoorbeeld aan dit te zien aan het aantal te-koopborden in de buurt. Over het algemeen is dit een goede verklaring voor het aantal verhuizingen in de buurt, opvallend is dat deze verklaring wordt gegeven in een deelgebied waar de huursector domineert. In een dergelijk gebied is aan de buitenkant van de woning vaak niet te zien dat er een bewonerswissel plaatsvindt. Dit is hiermee misschien ook een andere verklaring waarom een dergelijk groot deel van de respondenten aangeeft dat er weinig verhuizingen plaatsvinden. Een andere verklaring die wordt gegeven voor het aantal verhuizingen is ouderdom of overlijden van huidige bewoners. Volgens een (Marokkaanse) respondent veroorzaken de verhuizingen een uitstroom van autochtonen en een instroom van allochtonen. Bijna alle respondenten geven aan geen problemen te hebben met het aantal verhuizingen binnen de buurt, tevens denken zij dat dit geen invloed heeft op hun woontevredenheid. Twee respondenten echter geven aan dat zij wensen dat er meer kopers in de buurt zullen komen, beide zijn zelf in het bezit van hun woning.

Veiligheidsgevoelens zijn een onderwerp die in deelgebied 1 niet erg sterk naar voren komen als van belang bij de tevredenheid met de buurt. Dit is wederom niet een onderwerp waar direct naar is gevraagd maar dat door bewoners zelf kon worden aangegeven. Slechts een van de respondenten geeft aan dat dit een probleem is.

Wat betreft de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling van de Jacques Veltmanbuurt zijn de bewoners van deelgebied 1 zeer divers in hun antwoorden. Bijna een kwart weet echter niet hoe de buurt zich zal ontwikkelen of geeft aan dit niet in te kunnen schatten. Wat opvallend is aan de respondenten die wel een antwoord geven op de betrokken vraag is dat zij hierbij naast de verwachte ontwikkeling ook de gehoopte ontwikkeling aangeven. Daarnaast blijken de meeste antwoorden van respondenten onder fysieke of sociale veranderingen onder te brengen, waarbij beide dimensies evenveel antwoorden krijgen. Met betrekking tot fysieke veranderingen verwachten een aantal respondenten dat er nieuwbouw zal worden gepleegd in de buurt of dat er meer ontwikkeling zal plaatsvinden aan Station Lelylaan. Sommige anderen hopen op de realisering van meer winkels en speelplaatsen in de buurt.

De sociale veranderingen die respondenten aangaven zijn wederom in te delen in een aantal verschillende onderwerpen. Zo zijn er respondenten die verwachten dat er een meer multiculturele bevolkingssamenstelling zal ontstaan. Tevens zijn er respondenten die hopen dat er meer koopwoningen zullen bijkomen waardoor de woningen en de woonomgeving zullen verbeteren. Als laatste is er een respondent die aangeeft dat er veel jonge gezinnen zijn waardoor er veel potentie in het gebied aanwezig is. De taak van de gemeente zal, aldus deze respondent, moeten zijn om deze potentie te benutten.

Een aantal overige respondenten geeft slechts aan of zij een positieve of negatieve ontwikkeling van de buurt verwachten. Wanneer de balans wordt opgemaakt blijkt dat meer mensen positief zijn over de ontwikkeling van de buurt dan negatief.

Als laatste onderwerp wordt op deze plek de buurttevredenheid besproken. Ook hier blijkt er een groot verschil tussen de verschillende respondenten te bestaan. De oordelen lopen van net voldoende (5,5) tot heel goed (9). Zoals gezegd zal deze tevredenheid ook worden aangegeven per 'bevolkingsgroep'. Het onderscheid in groepen wordt hierbij gemaakt op basis van etniciteit, eigendomssituatie, woontijd en leeftijd. Met betrekking tot etniciteit is er een klein verschil aan te geven tussen autochtonen en allochtonen. Bij autochtonen loopt de beoordeling van voldoende (6) tot heel goed. Bij allochtonen van net voldoende tot goed. Met betrekking tot eigendomssituatie blijken kopers de buurt met een 6 tot 9 te waarderen tegenover 5,5 tot 8 voor huurders. Gemiddeld genomen blijkt er echter amper een verschil te zijn. Met betrekking tot woontijd is het onderscheid weer moeilijk te maken. Wanneer de grens tussen een korte en lange woontijd op tien jaar wordt gesteld blijkt er nagenoeg geen verschil aan te geven in beoordeling. Met betrekking tot leeftijd ten slotte, kan worden geconstateerd dat mensen met een hogere leeftijd (hier gedefinieerd als boven de 50 jaar) overwegend positiever zijn dan mensen met een lagere leeftijd.

Concluderend kunnen hier een aantal opvallende zaken worden geformuleerd. Ten eerste blijken kopers de eigen woning met gemiddeld een 7,8 aanzienlijk hoger te waarderen dan huurders (5,5). Ten tweede is de locationele dimensie voor met name jonge respondenten in deelgebied 1 erg belangrijk. De bereikbaarheid wordt enerzijds erg goed gewaardeerd, anderzijds geeft een kwart van de respondenten aan de sport- en speelvoorzieningen voor kinderen ontoereikend te vinden. Ten derde blijkt het schoonhouden van de buurt voor weer een kwart van de respondenten in deelgebied 1 een groot probleem te zijn met een belangrijke invloed op de tevredenheid met de buurt.

Ten aanzien van veranderingen in de sociale dimensie zijn respondenten in deelgebied 1 het met elkaar eens. Het inkomen is toegenomen, evenals het aandeel kopers allochtonen. Daarnaast constateren respondenten dat de gemiddelde leeftijd is afgenomen en blijkt een verandering in leefstijl onduidelijk.

Het gebrek aan verschil in tevredenheid met de buurt tussen de verschillende 'bevolkingsgroepen' is het laatste opvallende punt in deelgebied 1. Gelet op de literatuur werd verwacht dat tussen alle vier de bevolkingsgroepen een verschil in beoordeling zou zijn waar te nemen. In dit gebied geldt dit echter alleen op basis van leeftijd, iets wat misschien wordt verklaard door de lage tevredenheid van jonge respondenten met de sport- en speelvoorzieningen voor hun kinderen.

Gemiddelde tevredenheid met de buurt in deelgebied 1: **7,2**. Hierbij geldt tevens dat respondenten in positief zijn over de toekomstige ontwikkeling van hun buurt.

6.3 Deelgebied 2: 'Nieuwbouw'

Deelgebied 2 wordt gekarakteriseerd door de nieuwe gebouwen in het gebied. Zoals uit hoofdstuk 5 is gebleken gaat het hier om woningen opgeleverd in 2003. Het gebied wordt begrensd door de Jacques Veltmanstraat in het westen en het water grenzend aan de ringbaan in het oosten, een en ander is nogmaals weergegeven in figuur 6.2.

Net als bij de bespreking van deelgebied 1 zullen hier de Huishoudenskenmerken, woningkenmerken en Woonomgevingsaspecten aan bod komen.

6.3.1 Huishoudenskenmerken

De leeftijd van respondenten in deelgebied 2 varieert van 33 tot 49 jaar. Driekwart hiervan bevindt zich in de leeftijdscategorie 40 tot 50.

De woonduur van de verschillende respondenten in dit gebied verschilt niet veel. De respondenten met de langste woonduur wonen hier sinds de oplevering, degene met de kortste woonduur woont hier pas sinds 2011.

Wat betreft huishoudenssamenstelling kan worden geconstateerd dat het huishoudentype samenwonend/ gehuwd met Kind(eren) de overhand heeft. De twee andere categorieën zijn alleenstaanden en samenwonend/ gehuwden. Onder de respondenten bevinden zich geen alleenstaanden met kinderen.

De grootste groep die wat betreft etniciteit onderscheiden kan worden binnen de respondenten zijn autochtonen.

Zij maken meer dan de helft uit van de respondenten in deelgebied 2. Daarnaast is een kwart van de respondenten van Marokkaanse afkomst. Als laatste bevindt zich een Niet-westerse allochtoon (een Braziliaan) onder de respondenten.

Het inkomen in deelgebied 2 ligt een stuk hoger dan in het eerste deelgebied. Inkomens lopen hier van € 2400,- tot € 7200,-. Alle respondenten in deelgebied 2 hebben hiermee een hoger inkomen dan gemiddeld in de Jacques Veltmanbuurt.

Het laatste onderwerp dat onder dit kopje aan bod komt is de verklaarde verhuisgeneigdheid van respondenten. Deze blijkt met meer dan 60% vrij hoog te zijn in deelgebied 2. Hiervoor blijken meerdere redenen te zijn. De meeste respondenten noemen echter de buurt ter verklaring van de verhuisgeneigdheid. Een aantal respondenten wil graag een buurt met meer groen, meer speelruimte voor kinderen of hebben een andere voorkeur wat betreft de bevolkingsamenstelling. Zo zijn er respondenten die graag in een buurt zouden willen wonen met minder allochtonen.

6.3.2 Woningkenmerken

Bij de bespreking van deelgebied 2 in hoofdstuk 5 kwam al naar voren dat dit gebied wat betreft woningtype het meest divers is. In dit gebied zijn zowel eengezinswoningen als meergezinswoningen te vinden. De meeste respondenten in dit onderzoek woonden echter in eengezinswoningen.

Met betrekking tot eigendomsverhouding kan worden geconstateerd dat de meeste respondenten in dit deelgebied de eigen woning bezitten, het aandeel huurders is slechts 25%.

Figuur 6.2: Locatie deelgebied 2 in de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011b

De ondervraagde respondenten in deelgebied 2 zijn erg tevreden met hun woning. Het laagste cijfer dat in dit gebied wordt gegeven is een 7, het hoogste een 10. De verschillen zijn hiermee een stuk minder groot dan in deelgebied 1. Het verschil tussen huurders en kopers is ook minder groot. Huurders beoordelen hun woning met gemiddeld een 7,5, kopers gemiddeld met een 8,2.

6.3.3 Woonomgevingsaspecten

In deze paragraaf zullen wederom de locationele, fysieke en sociale dimensies de revue passeren.

De locationele dimensie

De helft van de respondenten geeft locationele redenen op om in de Jacques Veltmanbuurt te wonen. Zo worden de centrale ligging, goede bereikbaarheid van werk en station Lelylaan als aantrekkelijke aspecten van de buurt genoemd. Bijna de helft van de respondenten geeft daarnaast aan dat ze voor deze buurt hebben gekozen omdat ze hier een grotere woning konden vinden voor een betaalbare prijs.

De fysieke dimensie

In deelgebied 2 blijkt geluidsoverlast als onderdeel van de fysieke dimensie een factor die niet door respondenten benoemd wordt. Nu moet hierbij worden aangetekend dat de isolatie van woningen opgeleverd in 2003 natuurlijk een stuk beter is dan de woningen besproken in deelgebied 1. Wat betreft onderhoud wordt door een aantal respondenten aangegeven dat andere woningen (buiten de nieuwbouw) toe zijn aan vernieuwing. Met betrekking tot het schoonhouden van de buurt valt ook in deelgebied 2 te constateren dat dit de mensen zorgen baart. Een van de respondenten geeft aan dat het de afgelopen jaren juist schoner was geworden maar dat dit door bezuinigingen waarschijnlijk minder zou worden. Andere respondenten geven als problemen met het schoonhouden van de buurt de rommel in speeltuinen aan, of constateren zelfs dat de buurt de laatste jaren aan het verslonzen is. Een ander gedeelte van de respondenten in deelgebied 1 geeft echter niets aan over het schoonhouden van de buurt.

De sociale dimensie

Respondenten in deelgebied 2 kunnen beter inschatten of hun buurt is veranderd wat betreft bevolkingssamenstelling dan respondenten in deelgebied 1. Desalniettemin constateert alsnog maar ongeveer de helft van de ondervraagde personen een verandering. Over de verandering in inkomen is volgens de respondenten een genuanceerd beeld te geven. Zo geeft driekwart aan dat het inkomen in de buurt in eerste instantie is toegenomen door de oplevering van hun eigen nieuwbouwcomplex. Zij geven hierbij echter ook aan dat recentelijk er een sterke toename heeft plaatsgevonden van lagere inkomens. Hiervoor worden diverse redenen gegeven. Zo geeft een van de respondenten aan dat de beloofde nieuwbouw en sloop van oude flats niet is doorgegaan. Hierdoor zouden minderheden met grote gezinnen in de oude flats zijn blijven wonen waardoor er minder mensen met hogere inkomens zijn aangetrokken door de buurt. Volgens een andere respondent is de reden voor de daling in inkomen van de buurt juist te wijten aan de relatief goedkope woningen die te huur staan, dit zou namelijk mensen met een lage sociaaleconomische status aantrekken. Alle respondenten die een afname in het inkomen van de buurt zien, zien dit als negatieve verandering. Een van de respondenten die juist een toename in inkomen ziet, concludeert dit aan de hand van de verkoop van huurwoningen aan de overzijde (deelgebied 3) van het nieuwbouwcomplex. Deze persoon beoordeelt dit als een positieve verandering. Over een verandering in de etnische bevolkingssamenstelling zijn respondenten in deelgebied 2 het niet eens met elkaar. Een deel van de respondenten geeft namelijk aan een toename in autochtonen te constateren, een ander gedeelte denkt juist dat het aandeel allochtonen is toegenomen. Een van de respondenten die aangeeft dat het aandeel autochtonen is toegenomen noemt hiervoor als redenen de nieuwbouw die gepleegd is en de verkoop van huurwoningen in de buurt. Deze toename is volgens de respondent echter per blok aan te wijzen, het is erg geconcentreerd. Het oordeel over de verandering verschilt ook. Sommige respondenten geven aan het fijn te vinden dat het aandeel autochtonen is toegenomen, anderen vinden dit jammer. Net als bij de verandering in inkomen ontstaat er een genuanceerd beeld uit deelgebied 2. Er wordt bijvoorbeeld ook bij de verandering in etniciteit aangegeven dat er in eerste instantie een toename van autochtonen heeft plaatsgevonden (vanwege de nieuwbouw) maar tevens dat recentelijk het aandeel allochtonen sterk is toegenomen. Anderen zien slechts een toename in 'Marokkanen en andere minderheden'. Het oordeel van deze respondent is hiermee aanzienlijk negatiever dan bij de andere respondenten. Het merendeel van de respondenten in deelgebied 2 ziet geen, of kan geen verandering zien in de bewonerssamenstelling als gekeken wordt naar leeftijd. Iets minder dan de helft geeft echter aan juist

wel een verandering te zien. Zij zijn hierbij unaniem over de richting van de verandering, allen geven aan dat de gemiddelde leeftijd in de buurt lager geworden is. Zij constateren dit aan de hand van een waargenomen toename in jonge gezinnen/jonge kinderen. Een van de respondenten geeft hierbij aan dat het vooral zou gaan om een toename van jonge, allochtone gezinnen. Deze respondent verwacht problemen indien deze kinderen ouder worden en beoordeeld de verandering in bevolkingssamenstelling wat betreft leeftijd dus negatief. De overige respondenten die een verandering constateren, beoordelen dit als 'leuk' of 'zeer positief'.

De verandering van de bevolkingssamenstelling in leefstijl blijkt ook in deelgebied 2 een lastig begrip voor de respondenten. Ruim driekwart geeft aan niet te kunnen inschatten of er een verandering heeft plaatsgevonden of ziet geen verandering. Van de respondenten die aangeven wel een verandering te zien in leefstijl, koppelen dit aan etniciteit. Markant is dat een respondent aangeeft dat de buurt Nederlandse wordt terwijl een andere respondent juist aangeeft dat het aandeel allochtonen toeneemt. De beoordeling van deze verandering in leefstijl is positief, respectievelijk negatief. Laatstgenoemde geeft bijvoorbeeld aan het niet fijn te vinden dat de Marokkaanse bevolkingsgroep verwacht dat de buurt de opvoeding van de kinderen op zich neemt.

Dan als laatste de verandering in bewonerssamenstelling met betrekking tot huurders en kopers. Iets meer dan de helft van de respondenten in deelgebied 2 geeft aan een verandering te zien op dit gebied. Allen geven aan dat het aandeel kopers in de buurt is toegenomen. Een van de respondenten constateert echter dat na de toename van het aandeel kopers er recentelijk een sterke toename van (tijdelijke) huurders heeft plaats gevonden. Over de toename in het aandeel kopers in de buurt zijn de respondenten tevreden, de recentelijke toename van huurders wordt als negatief ervaren.

Bijna de helft van de respondenten in deelgebied 2 maakt een onderscheid in groepen op basis van etniciteit. De beoordeling van de omgang tussen deze groepen verschilt sterk. Volgens een aantal respondenten gaan de groepen 'gewoon goed met elkaar om'. Anderen stellen echter dat de omgang slecht is, of dat de verschillende groepen elkaar uit de weg gaan.

Daarnaast zijn er twee respondenten die een onderscheid maken op basis van de eigendomsverhouding. De eerste respondent ziet dit doordat kinderen van het koopcomplex enerzijds en kinderen uit de rest van de buurt (waar voornamelijk huurwoningen te vinden zijn) anderzijds, niet met elkaar om gaan. De tweede respondent ziet dit echter aan iets heel anders. Volgens haar gaat men weinig met elkaar om. Verder vindt zij het negatief dat de koopwoningen in het complex achter een hek staan en als kopersgroep een barbecue houden. Hierdoor wordt er een als onprettig ervaren afstand ten opzichte van huur gecreëerd.

Ruim de helft van de respondenten in deelgebied 2 denkt dat er weinig verhuizingen plaatsvinden in hun buurt. De meeste ondervraagde respondenten in dit gebied wonen er zelf dan vaak ook al sinds de oplevering van het nieuwbouwcomplex. Wel geven een aantal respondenten aan dat er veel woningen al voor langere tijd te koop staan. Ten opzichte van deelgebied 1 geven aanzienlijk minder mensen aan dat verhuizingen een invloed zouden hebben op hun woontevredenheid. Gelet op de literatuur zou dit te maken kunnen hebben met de economische band die kopers aangaan met de buurt, waardoor de sociale band van minder groot belang is.

Op een zeer recent gearriveerde respondent na hebben alle respondenten in deelgebied 2 wel een idee over de toekomstige ontwikkeling van hun buurt. Net als in deelgebied 1 zijn deze verwachte (of gehoopte) veranderingen in te delen onder fysieke of sociale veranderingen. Een van de fysieke veranderingen die door een respondent worden verwacht zijn bezuinigingen die doorgevoerd zullen worden door gemeente waardoor zaken als het schoonhouden van de buurt en veiligheid onder druk zouden komen te staan. Andere respondenten weten over grote plannen rondom station Lelylaan en vragen zich af wat deze plannen teweeg zullen brengen. Een andere respondent hoopt dat de gemeente in samenwerking met corporaties zal over gaan op het investeren in nieuwbouw in de buurt. Veranderingen op sociaal gebied die verwacht worden door respondenten zijn in te delen onder bevolkingssamenstelling wat betreft etniciteit en leeftijd. Zo verwacht een van de respondenten dat het multiculturele karakter van de buurt in de toekomst zal toenemen. Een andere respondent hoopt juist op meer mix van bevolkingsgroepen naast de groepen die op dit moment de buurt domineren, te weten de groepen autochtone Nederlanders en Marokkanen.

Over de verandering wat betreft leeftijdsopbouw van de buurt zijn niet alle respondenten het met elkaar eens. Zo denkt een respondent dat het aandeel ouderen ten opzichte van het aandeel jongeren flink zal stijgen. Andere respondenten constateren juist dat er veel allochtone kinderen bij zijn gekomen, waarbij men zich af vraagt wat dit zal betekenen voor de toekomst van de buurt.

Als laatste is er een respondent die de toekomstige ontwikkeling van de buurt als afhankelijk ziet van nationale economische ontwikkelingen. Deze respondent ziet hierdoor de ontwikkeling van de buurt op korte termijn somber in.

Het laatste onderdeel dat hier wordt besproken is de tevredenheid met de buurt. Deze ligt relatief hoog met een beoordeling van redelijk tot goed. De belangrijke vraag die hier echter gesteld wordt is of er een verschil is aan te geven tussen de diverse bewonersgroepen in deelgebied 2. Het onderscheid in groepen wordt hierbij gemaakt op basis van etniciteit, eigendomssituatie, woontijd en leeftijd.

Indien etniciteit in ogenschouw wordt genomen blijkt dat er in deelgebied 2 geen verschil is aan te geven tussen de respondenten wat betreft de beoordeling van hun buurt. De beoordeling van woonomgeving verschilt niet tussen autochtonen en allochtonen. Ook indien gekeken wordt naar de beoordelingen van de groepen huurders en kopers blijkt er geen duidelijk verschil aan te geven in deelgebied 2. Alle respondenten (op een na) blijken in deelgebied 2 te wonen sinds de oplevering van het nieuwbouwcomplex. Er is daarom geen verschil aan te geven in tevredenheid met de buurt op basis van woontijd. De laatste factor die volgens de sociaalwetenschappelijke literatuur van belang zou zijn is leeftijd. Indien hier wederom het onderscheid tussen jonge en oud wordt gelegd bij 50 jaar blijkt er slechts een respondent tot de groep 'ouderen' te behoren. Hierdoor is het ook op dit punt niet mogelijk om een duidelijk onderscheid tussen beide groepen aan te geven. Concluderend kan worden gesteld dat de tevredenheid met de buurt onder respondenten van deelgebied 2, hoog is.

Concluderend kan ten eerste worden gesteld dat de woningtevredenheid in deelgebied 2 hoger is dan in het voorgaande deelgebied. Kopers beoordelen de eigen woning gemiddeld met een 8,2, huurders met een 7,3. Het verschil is hiermee aanzienlijk lager dan in deelgebied 1.

Ten tweede blijkt ook hier de locationele dimensie van groot belang. Veel respondenten benoemen de goede bereikbaarheid van de buurt.

Ten aanzien van de fysieke dimensie blijkt voor respondenten van deelgebied 2 het onderhoud van de rest van de buurt een probleem te zijn. Schoonhouden is voor de gehele buurt problematisch.

Met betrekking tot de sociale dimensie is er volgens respondenten uit deelgebied 2 een genuanceerd beeld te geven. Zo stellen zij dat het inkomen en het aandeel autochtonen in eerste instantie toenam maar dat dit vervolgens ook weer is afgenomen. Daarnaast is de gemiddelde leeftijd afgenomen en het aandeel kopers toegenomen. Leefstijl is ook hier een onduidelijk begrip.

Misschien wel het meest opvallende aan deelgebied 2 is dat op basis van de 'bevolkingsgroepen' geen enkel verschil in tevredenheid met de buurt valt te constateren. Deels komt dit doordat woontijd en leeftijd nagenoeg gelijk zijn onder respondenten. Op basis van etniciteit en eigendomsverhouding zou (gelet op de literatuur) echter wel een verschil in beoordeling worden verwacht.

Gemiddelde tevredenheid met de buurt in deelgebied 2: **7,2**. Vergelijkbaar met deelgebied 1.

Respondenten in deelgebied 2 spreken hierbij echter vaak een hoop op verbetering uit, of vrezen voor een negatieve ontwikkeling van hun buurt.

6.4 Deelgebied 3: 'Meergezinswoningen Midden'

Deelgebied 3 wordt begrensd door de Theodorus Majofskistraat, Ariana Nozemanstraat, Jacques Veltmanstraat en de Louis Bouwmeesterstraat. De ligging binnen de Jacques Veltmanbuurt is nogmaals aangegeven in figuur 6.3.

6.4.1 Huishoudenskenmerken

De leeftijd onder respondenten in deelgebied 3 ligt relatief hoog. Deze varieert sterk van 34 tot 79 jaar, maar hierbij hebben slechts twee respondenten een leeftijd lager dan 50 jaar.

Ook de woontijd verschilt veel tussen de diverse respondenten. Zo woont de meest recent gearriveerde bewoners slechts twee jaar in de huidige woning en de langstzittende bewoner 37 jaar. Indien hier de grens tussen een korte en lange woontijd op tien jaar wordt gesteld blijkt de verdeling evenwichtig te zijn. De helft van de respondenten woont korter dan tien jaar in de huidige woning, de andere helft langer.

Net als in deelgebied 1 hebben in dit deelgebied de huishoudenssamenstellingen alleenstaanden en samenwonend/gehuwden met kinderen, de overhand. Beide samenstellingen maken bijna de helft van het aantal respondenten uit. Onder de respondenten viel een huishouden onder het type samenwonend/gehuwden, er werden in dit gebied geen alleenstaanden met kinderen ondervraagd.

Ook met betrekking tot etniciteit zijn er twee groepen die de overhand hebben onder de respondenten in deelgebied 3. Het gaat daarbij om Marokkanen en autochtone Nederlanders, beide maken ook hier bijna de helft van de respondenten uit. Daarnaast is er een respondent met een Russische afkomst.

Het inkomen onder respondenten in deelgebied 3 kent net als leeftijd en woontijd, een grote variatie. Zo is het laagste opgegeven netto huishoudensinkomen € 435,- voor een alleenstaande en het hoogste inkomen € 3300,- voor een samenwonend/gehuwd huishouden. Laatstgenoemde is binnen de respondenten van deelgebied 3 echter het enige met een inkomen boven het gemiddelde van de Jacques Veltmanbuurt in zijn geheel. Het grootste gedeelte van de respondenten die zijn ondervraagd in dit gebied blijken het te moeten doen met een AOW-uitkering plus eventueel een aanvullend pensioen. Gemiddeld genomen ligt het inkomen onder respondenten in deelgebied 3 daarmee aanzienlijk lager dan het gemiddelde in de Jacques Veltmanbuurt.

De verklaarde verhuigeneid onder respondenten in deelgebied 3 ligt lager dan in de voorgaande twee deelgebieden. In dit deelgebied blijkt namelijk bijna twee derde van de respondenten sinds 2005 niet te hebben nagedacht over een verhuizing.

6.4.2 Woningkenmerken

Met betrekking tot de eigendomsverhouding onder respondenten in deelgebied 3 valt te constateren dat het grootste gedeelte de woning huurt. Slechts twee ondervraagde huishoudens bezitten de eigen woning.

De beoordeling van de eigen woning verschilt zeer sterk in deelgebied 3 en is enigszins vergelijkbaar met die in deelgebied 1. Ook hier zijn namelijk zeer ontevreden bewoners te vinden. In een enkel geval wordt de woning met een 2 beoordeeld en er is zelfs een respondent die de eigen woning een 1 geeft. Aan de positieve zijde van de beoordeling van de woning door respondenten zijn echter ook meerdere achten te bespeuren, terwijl het om woningen gaat met/uit dezelfde bouwstijl, kwaliteit en periode. Hierbij kan worden aangetekend dat alle genoemde beoordelingen betrekking hebben op huurwoningen. De twee respondenten die de eigen woning bezitten zijn relatief tevreden met hun woning, zij beoordelen deze met een 6+ en een 7.

6.4.3 Woonomgevingsaspecten

In deze paragraaf zullen de locationele, fysieke en sociale dimensies worden besproken.

Figuur 6.3: Locatie Deelgebied 3 In de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011b

De locatonele dimensie

In vergelijking met de voorgaande twee deelgebieden blijkt de locatonele dimensie voor respondenten van deelgebied 3 weinig belang te hebben. Slechts een van de respondenten blijkt oorspronkelijk in de Jacques Veltmanbuurt te zijn komen wonen vanwege de bereikbaarheid van werk en de rest van Amsterdam. Geen van de andere respondenten in dit deelgebied onderstreept het belang van de bereikbaarheid van werk of andere diensten, dit in tegenstelling tot de voorgaande twee deelgebieden. Wel zijn er twee respondenten die aangeven dat zij redenen hadden om in deze specifieke buurt te komen wonen. Zo meende een van deze respondenten oorspronkelijk dat het een aantrekkelijke buurt betrof met leuke burens. Een ander koos voor de buurt omdat deze persoon in dit gedeelte van Amsterdam geboren is en om die reden graag terugkeerde.

De fysieke dimensie

In vergelijking met deelgebied 1 lijken er in deelgebied 3 minder problemen te bestaan met geluidsoverlast. Dit wordt waarschijnlijk voornamelijk verklaard door het ontbreken van een nabijgelegen grote weg, zoals de Pieter Calandlaan. De woningen in het gebied zijn namelijk wat betreft bouwjaar en kwaliteit vergelijkbaar met die in deelgebied 1. Een van de langstzittende respondenten geeft wel aan dat met de loop der jaren het verkeerslawaaï van vliegverkeer is toegenomen. Nu moet hierbij worden aangetekend dat de woontuur van de desbetreffende respondent 21 jaar bedraagt.

Met betrekking tot het schoonhouden van de buurt kan worden geconstateerd dat hier wel wat zorgen over zijn onder respondenten van deelgebied 3. Zo geeft een van de respondenten aan dat het schoonhouden van straten en stoepen door de gemeente beter kan. Een andere respondent ziet dat huisvuil op straat belandt in plaats van in de daarvoor aangewezen vuilniscontainers. Een probleem dat vergelijkbaar is met dat in deelgebied 1. Beide respondenten zijn van mening dat de gemeente hierin een actiever beleid zou kunnen voeren. Enerzijds door meer in te zetten op schoonmaken, anderzijds door strengere handhaving. Hierbij moet worden vermeld dat een groot deel van de andere respondenten dit probleem niet benoemen, of het nog steeds een nette, ordelijke buurt vinden. Ook met betrekking tot het onderhoud in de buurt zijn er een aantal respondenten die problemen constateren. Zo bleek uit de woningwaardering al dat sommige bewoners erg ontevreden zijn over de eigen woning. De oorzaak wordt door een van de respondenten gezien in de veroudering van de woningen en het gebrek aan onderhoud. Een andere bewoner ziet de oorzaak in de verkoop van oude huurwoningen. Volgens deze respondent kunnen deze kopers moeilijk aan de hypotheek voldoen waardoor betalingen voor algemene reparaties en onderhoud onder druk komen te staan. Het gevolg hiervan is dat zowel de woningen als gemeenschappelijke ruimtes te maken krijgen met achterstallig onderhoud.

Een ander onderwerp dat aan bod kwam in de literatuurbespreking ten aanzien van de fysieke dimensie is groene openbare ruimte (Feijten en van Ham, 2008). Volgens een van de respondenten met een langere woontuur staat dit aspect van de buurt ook onder druk. Volgens deze persoon was er voor het plegen van de nieuwbouw aan de Jacques Veltmanstraat meer groen in de buurt te vinden, waren er meer speelgebieden voor kinderen voorhanden en was het in het algemeen rustiger in de buurt. Desalniettemin noemt het merendeel van de respondenten, inclusief laatstgenoemde, de buurt fijn en rustig van karakter.

De sociale dimensie

Voor de respondenten in deelgebied 3 is het lastig om een verandering in bevolkingssamenstelling te bespeuren. Ook hier weet steeds maar ongeveer de helft een verandering aan te geven.

De inschatting door respondenten wat betreft inkomen is hierop een uitzondering, twee derde denkt namelijk dat het inkomen gelijk is gebleven. Zij geven hierbij aan dit geen probleem te vinden.

De overige respondenten weten niet of er een verandering heeft plaatsgevonden. Slechts een respondent denkt dat het inkomen in de buurt is toegenomen en concludeert dit aan de hand van de nieuwbouw van koopwoningen.

Met betrekking tot de bevolkingssamenstelling in etniciteit is een evenwichtiger beeld te geven.

Hiervan denkt echter nog steeds bijna de helft dat de diversiteit gelijk is gebleven. Van de overige respondenten denkt wederom bijna de helft dat de diversiteit in etniciteit is toegenomen.

Opvallend is dat er een respondent is die van mening is dat het multiculturele karakter van de buurt juist is afgenomen. Zij concludeert dit aan de hand van de toename in autochtonen door de bouw van het nieuwbouwcomplex aan de Jacques Veltmanstraat. Dit is hiermee een goed voorbeeld dat bewoners een buurt vaak op een veel lager schaalniveau bekijken dan gemeentes of andere betrokken instanties in stedelijke vernieuwing.

Respondenten die een verandering menen te constateren met betrekking tot leeftijd zijn het erover eens dat de gemiddelde leeftijd lager is geworden. Zo zien zij minder ouderen en meer jonge gezinnen, kinderen en jongeren in de buurt. Respondenten geven hierbij echter niet aan dat deze verandering een invloed heeft op hun woontevredenheid.

Het merendeel van de respondenten in deelgebied 3 ziet geen verandering in de leefstijl van het gebied. Het aantal dat een verandering ziet koppelt dit aan zowel etniciteit als leeftijd. Zo zien respondenten dat er meer mensen op straat te vinden zijn van diverse achtergronden. Er zijn daarnaast meer kinderen en jongeren wat betekent dat er meer op straat wordt 'geleefd'. Hier wordt door respondenten wel degelijk een oordeel aan gegeven, waarbij er verschillen te vinden zijn. Zo vinden sommigen de toegenomen levendigheid op straat positief. Het doet een van de respondenten denken aan een 'volks' karakter, wat als positief bestempeld wordt. Een andere respondent ziet echter vooral meer allochtone jongeren op straat en voelt zich hier niet prettig bij.

Respondenten uit deelgebied 3 zijn het meest eens over een verandering in bevolkingssamenstelling naar eigendom. Ruim de helft geeft aan dat er de afgelopen jaren meer koopwoningen in de buurt zijn gekomen. Enerzijds wordt dit door respondenten verklaard door de realisering van het nieuwbouwcomplex aan de Jacques Veltmanstraat, anderzijds wordt dit verklaard door de verkoop van huurwoningen.

Het grootste gedeelte van de respondenten in deelgebied 3 maakt een onderscheid in groepen op basis van etniciteit, het gaat hierbij om de helft van de respondenten. De omgang is volgens deze bewoners redelijk tot goed te noemen. Een respondent laat aantekenen dat sommige mensen moeite hebben met de toename in etniciteit in de buurt. Volgens deze persoon is het echter een fijne buurt, voor iedereen. Over het algemeen zijn respondenten dus tevreden met de omgang tussen deze verschillende groepen. Uitzondering is de respondent die reeds werd aangehaald in de bespreking van de bevolkingssamenstelling naar leefstijl, deze persoon voelt zich minder prettig bij de aanwezigheid van de groep allochtone jongeren. Daarnaast is er een respondent die geen onderscheid in groepen maakt, vergelijkbaar met de opmerkingen die in deelgebied 1 naar voren kwamen. Slechts een respondent ten slotte maakt een onderscheid in groepen op basis van leeftijd. Deze persoon ziet een tweedeling in de buurt tussen oude en jonge bewoners, maar hecht hier verder geen oordeel aan.

Ten aanzien van doorstroming blijken de meeste respondenten het ook met elkaar eens te zijn. De doorstroming blijkt voor bewoners tamelijk hoog te zijn, hoewel zij hiervoor verschillende redenen zien. Zo stellen een aantal respondenten dat door de verkoop van huurwoningen het aantal verhuizingen de laatste jaren is toegenomen. Andere respondenten constateren een hoge doorstroming aan de hand van het aantal oude bewoners dat zij zien vertrekken. Volgens een respondent vindt er juist veel doorstroming plaats binnen de buurt.

In tegenstelling tot de voorgaande deelgebieden zijn de verwachte toekomstige ontwikkelingen van de Jacques Veltmanbuurt niet in zowel fysieke als sociale veranderingen in te delen. Het grootste gedeelte van de respondenten is namelijk niet zodanig concreet dat de opmerkingen op een dergelijke wijze zijn in te delen. Hier blijkt namelijk dat zij niet al te veel vertrouwen hebben in de toekomst van de buurt. Zo hoopt een van de respondenten dat deze ontwikkeling positief is, maar zegt daarbij dat er veel dient te veranderen. Andere respondenten verwachten dat het slechter zal gaan of dat het zelfs een achterstandsbuurt wordt. De verwachting van twee respondenten valt wel in te delen onder de sociale dimensie. Zo hoopt een respondent dat de bevolkingssamenstelling wat betreft etniciteit, leeftijd en gezinssamenstelling hetzelfde blijft, indien dat het geval is blijft de tevredenheid van deze persoon namelijk in stand. De tweede respondent verwacht dat indien de huren in de buurt van een vergelijkbaar niveau blijven, er meer allochtonen in de buurt zullen komen wonen. Een ontwikkeling die voor deze persoon geen probleem is.

Het laatste onderdeel van deze paragraaf is zoals bekend de tevredenheid met de buurt waarbij een onderscheid in groepen wordt gemaakt op basis van etniciteit, eigendomssituatie, woonduur en leeftijd.

Wat betreft een algemene beoordeling van redelijk tot goed is het gebied vergelijkbaar met deelgebied 2. Verder blijkt deelgebied 3 echter een lastig te interpreteren gebied gelet op de diverse kenmerken van de respondenten. Zo ontloopt de huidige tevredenheid met de buurt tussen allochtonen en autochtonen elkaar niet veel. De allochtonen zien deze tevredenheid echter de laatste jaren achteruit lopen en neigen daarmee toch naar meer ontevredenheid.

Met betrekking tot de tevredenheid van kopers ten opzichte van huurders dient ook voorzichtig te worden omgesprongen. De respondenten uit deelgebied 3 die hun eigen woning bezitten zijn met een redelijke tevredenheid minder tevreden dan huurders. Deze lagere tevredenheid kan het gevolg zijn van een lager aandeel kopers in deelgebied 3. Hierbij dient echter te worden aangetekend dat dit slechts twee respondenten betreft en dat zij beide tevens een korte woonduur (beide 2 jaar) hebben.

Met betrekking tot een verschil in tevredenheid met de buurt tussen oude en nieuwe bewoners blijkt een eenduidig antwoord te geven. Personen met een lange woonduur (langer dan 10 jaar) zijn aanmerkelijk tevredener (7) met hun buurt dan mensen met een korte woonduur (6,2). Het laatste verschil in tevredenheid met de buurt wordt gemaakt op basis van leeftijd. Hier blijkt dat hoe hoger de leeftijd, des te hoger de tevredenheid met de buurt. Binnen de mensen met een hoge leeftijd is er echter wederom een onderscheid te maken in het reeds besproken deel over het verschil tussen autochtonen en allochtonen.

Concluderend kan worden gesteld dat de variatie in tevredenheid met de woning (lopend van een 1 tot een 8) onder huurders in deelgebied 3 zeer opvallend is. Gemiddeld is de beoordeling van de woning door huurders gelijk aan die in deelgebied 1, namelijk een 5,5. Kopers beoordelen de woning met een 6,6.

Verder blijkt de locationele dimensie, die zo hoog gewaardeerd werd in de voorgaande deelgebieden, onder de (gemiddeld oudere) respondenten van deelgebied 3 van weinig belang te zijn.

Binnen de fysieke dimensie is met name het onderhoud van woningen (zowel de eigen woning als woningen in de buurt) een belangrijk punt voor respondenten in dit gebied.

Gelet op de sociale dimensie geven respondenten hier aan dat het inkomen stabiel is gebleven, afwijkend van het oordeel van respondenten in de voorgaande deelgebieden. Met betrekking tot een verandering in de etnische bevolkingssamenstelling denkt een deel van de respondenten dat het aandeel allochtonen is toegenomen, een ander deel denkt juist dat dit is afgenomen. Daarnaast constateren respondenten een lagere gemiddelde leeftijd en een hoger aandeel kopers in de buurt. Respondenten zien geen verandering in leefstijl in de buurt.

In deelgebied 3 zijn de meeste verschillen in buurttevredenheid aan te geven op basis van de 'bevolkingsgroepen'. Zo lijken kopers minder tevreden dan huurders en hebben respondenten met een hoge woonduur en een hoge leeftijd een hogere tevredenheid. Alleen op basis van etniciteit blijkt er amper een verschil te zijn.

Gemiddelde tevredenheid met de buurt in deelgebied 3: **6,6**. Er zal blijken dat dit de laagste tevredenheid met de buurt is van alle deelgebieden. Daarnaast geldt dat de meeste respondenten in dit gebied een negatieve toekomstige ontwikkeling verwachten.

6.5 Deelgebied 4: 'Eengezinswoningen'

Deelgebied 4 wordt grofweg omsloten door de Johan Huizingalaan, Ariana Nozemanstraat, de Theodorus Majofskistraat en de Louis Bouwmeesterstraat, zoals Te zien is aan figuur 6.4.

Net als bij de voorgaande onderdelen zullen hier achtereenvolgens de huishoudenskenmerken, woningkenmerken en woonomgevingsaspecten worden besproken.

6.5.1 Huishoudenskenmerken

De leeftijd van de respondenten in deelgebied 4 varieert van 36 tot 84 jaar. De respondent met de leeftijd van 36 is in dit gebied echter een uitzondering. De jongste respondent hierna heeft al een leeftijd van 49, de gemiddelde leeftijd ligt in dit gebied aanzienlijk hoger dan in de Jacques Veltmanbuurt in zijn geheel.

De woonduur van de respondenten in deelgebied 4 varieert ook sterk. Deze loopt van 4 tot 39 jaar. Hierbij is er tevens een respondent die aangeeft 10 jaar in de huidige woning te wonen, maar die in totaal al 35 jaar in de Jacques Veltmanbuurt woont. Ook wat betreft de hoge woonduur valt deelgebied 4 dus op in de Jacques Veltmanbuurt.

In huishoudenssamenstelling kent deelgebied 4 een kleinere variatie dan bij de andere onderdelen. Slechts de groepen alleenstaand en samenwonend/gehuwd komen voor onder de respondenten waarbij eerstgenoemde het meest voor komt.

Figuur 6.4: Locatie Deelgebied 4 In de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011b

Wat betreft etniciteit onder de respondenten van deelgebied 4, kan worden geconstateerd dat de groep autochtone Nederlanders het grootste is. Daarnaast bevindt zich een persoon van Marokkaanse afkomst onder de respondenten in dit gebied.

Als gekeken wordt naar het inkomen onder respondenten van deelgebied 4 kan worden geconcludeerd dat dit onder het gemiddelde van de Jacques Veltmanbuurt als geheel ligt. De helft van de ondervraagde personen blijkt namelijk slechts een WAO-uitkering te hebben met eventueel een aanvullend pensioen. Onder de andere respondenten ligt het inkomen rond de € 2000,- of minder. Beide groepen komen hiermee niet boven het gemiddelde inkomen van de Jacques Veltmanbuurt, wat zoals gezegd op € 2340,- ligt.

Het laatste onderdeel dat hier besproken wordt is de verklaarde verhuiscapaciteit van respondenten. Zeer opvallend is dat geen van de respondenten aangeeft te willen verhuizen, of dit sinds 2005 overwogen heeft.

6.5.2 Woningkenmerken

Zoals uit paragraaf 5.3.2 naar voren kwam bestaat deelgebied 4 uitsluitend uit eengezinswoningen. Verder bleek uit gegevens van Funda (2011) dat er zowel huur- als koopwoningen in het gebied te vinden zijn. Onder de respondenten blijken zich echter alleen huurders te bevinden. Helaas kan om die reden in de volgende paragraaf geen verschil in buurttevredenheid worden aangegeven tussen huurders en kopers.

De tevredenheid met de eigen woning onder respondenten in deelgebied 4 is redelijk vergelijkbaar met de waardering in deelgebied 2. Ook hier komt het laagste cijfer niet onder de 7. Het hoogste cijfer dat wordt gegeven is een 9. Met een gemiddelde waardering van 7,9 ligt dit hoger dan het gemiddelde in zowel de Jacques Veltmanbuurt (7,4) als Amsterdam (7,5).

6.5.3 Woonomgevingsaspecten

In deze paragraaf zullen, net als bij de bespreking van de voorgaande deelgebieden, de dimensies locationeel, fysiek en sociaal aan bod komen.

De locationele dimensie

In vergelijking met andere deelgebieden worden er in deelgebied 4 niet veel locationele factoren door respondenten benoemd. Slechts een van de respondenten geeft als sterk punt van de buurt de aanwezigheid en gemakkelijke bereikbaarheid van voorzieningen aan. Tevens benoemt deze respondent het hoogstaande niveau van het openbaar vervoer. Deze factoren waren echter geen reden om in de buurt te komen wonen, de reden daarvoor was namelijk woning gerelateerd.

De fysieke dimensie

In deelgebied 4 worden heel andere fysieke factoren genoemd dan in de andere deelgebieden. De belangrijkste reden om in de buurt te gaan wonen, of het sterkste punt van de buurt, is volgens respondenten uit deelgebied 4 het rustige karakter wat hier gevonden kan worden. Een fysieke factor als geluidsoverlast is hier dus niet aan de orde, in tegenstelling tot bijvoorbeeld deelgebied 1. Een andere fysieke factor die volgens de sociaalwetenschappelijke literatuur van belang is in buurttevredenheid, is het schoonhouden van de buurt. Bleek uit de bespreking van de andere deelgebieden dat dit een factor van belang is voor bewoners van deze deelgebieden, in deelgebied 4 blijkt dit geen probleem te zijn. Volgens een van de respondenten wordt de buurt juist getypeerd door zijn groene en nette karakter.

De sociale dimensie

Ook in deelgebied 4 geeft ongeveer de helft van de respondenten aan dat zij veranderingen zien ten aanzien van de bevolkingssamenstelling. Op het onderwerp inkomen blijkt het merendeel echter geen verandering te zien. Slechts een van de respondenten ziet dat de beschikbaarheid van koopwoningen en duurdere huurwoningen is gestegen. Aan de hand hiervan constateert deze respondent dat het inkomen in de buurt gestegen is.

Wat betreft etniciteit geeft de helft aan een verandering te zien. Volgens deze respondenten zijn er in de afgelopen jaren meer mensen met een niet-Nederlandse nationaliteit in de buurt komen wonen. Een van de respondenten die deze verandering waarneemt is zelf van Marokkaanse afkomst en vindt dit daarom geen negatieve verandering. Volgens de respondent in kwestie is het contact tussen burens, zowel autochtoon als allochtoon, goed te noemen. Een van de andere respondenten die een verandering op het gebied van etniciteit constateert vindt dit een prima ontwikkeling naar een gemengdere bevolkingssamenstelling.

De meeste respondenten in deelgebied 4 zijn het erover eens dat de bevolking wat betreft leeftijd, jonger is geworden. Volgens een van de respondenten is de belangrijkste reden hiervoor dat zittende bewoners ouder worden en naar verzorgingstehuizen gaan, of overlijden. De vrijkomende woningen worden vervolgens betrokken door jongere bewoners. Een andere respondent geeft ook aan dat er wat betreft de zittende bewoners vergrijzing optreedt en dat juist de aantrekkelijkheid van de buurt jongere bewoners aantrekt die er graag komen wonen.

Wat een verandering in bevolkingssamenstelling in leefstijl betreft kan worden geconcludeerd dat ook in deelgebied 4 dit begrip onduidelijk is voor respondenten. Het grootste gedeelte geeft aan geen idee te hebben of hierin een verandering is opgetreden, het overige deel geeft aan geen verandering te zien.

Het gedeelte respondenten in deelgebied 4 dat een verandering in de eigendomsverhouding ziet, constateert dat er meer kopers in de buurt gekomen zijn. Een van de respondenten geeft hierbij echter ook aan dat er juist meer leegstand te vinden is in de buurt, als gevolg van de crisis.

De laatste opmerking die kan worden gemaakt naar aanleiding van de verandering in bevolkingssamenstelling is dat respondenten uit deelgebied 4 dit niet als van belang beschouwen in hun oordeel over de buurt. In dit deelgebied zijn dan ook minder uitgesproken veranderingen geconstateerd door respondenten dan in de overige deelgebieden, waar wel duidelijk werd aangegeven dat deze veranderingen een invloed hadden op de beoordeling van de buurt.

Wat opvallend is als gekeken wordt naar welke groepen respondenten kunnen onderscheiden in deelgebied 4, dat dit slechts gebeurd op basis van woonduur. Dit is in tegenstelling tot de andere deelgebieden waar het grootste deel van de respondenten de verschillende groepen onderscheidt op basis van etniciteit. Volgens respondenten in deelgebied 4 is er sprake van een tweedeling tussen de oorspronkelijke, oude bewoners en nieuwe, jonge bewoners. Over het algemeen beoordelen de respondenten de omgang en relatie tussen de verschillende groepen als goed. Volgens een van de respondenten gaan deze groepen echter maar weinig met elkaar om.

Volgens de respondenten uit deelgebied 4 is er geen sprake van veel doorstroming. Volgens een van de respondenten is er niet veel doorstroming omdat er in dit gebied prettige woningen te vinden zijn waardoor mensen er lang blijven wonen. Dit draagt volgens deze respondent bij aan de stabiliteit in het gebied en zorgt daarmee voor een prettige buurt.

De respondenten die werden gevonden in deelgebied 4 vinden het erg lastig om de toekomstige ontwikkeling van hun buurt in te schatten. De helft van de respondenten geeft aan hier geen ideeën over te hebben. De respondenten die hier een oordeel aan geven zijn overwegend positief. Een van de respondenten geeft echter aan dat de buurt zich tot nog toe altijd goed heeft ontwikkeld, maar is nu bang dat het steeds minder zal gaan.

Het laatste onderdeel dat hier zal worden besproken is de tevredenheid van respondenten uit deelgebied 4 met de buurt. Zoals reeds aangegeven bevonden zich onder deze respondenten uitsluitend huurders, dus er kan helaas geen onderscheid in groepen worden gemaakt op basis van de eigendomsverhouding. In het algemeen kan worden gesteld dat de respondenten uit deelgebied 4 tevreden zijn met hun buurt. Het oordeel loopt hier van ruim voldoende tot goed.

Opvallend is dat de respondent met de laagste beoordeling van allochtone afkomst is, daarnaast de kortste woonduur en de laagste leeftijd heeft.

Alle overige respondenten uit deelgebied 4 beoordelen de buurt met een 'goed'. Deze hoge tevredenheid wordt verklaard door een autochtone afkomst en een (relatief) hoge woonduur variërend van 8 tot 39 jaar. Een aanvullende verklaring wordt geleverd door de hoge leeftijd van deze overige respondenten. Deze varieert in deze groep namelijk van 49 tot 84 jaar.

Concluderend kan worden gesteld dat respondenten in deelgebied 4 uitsluitend huren waarbij de waardering voor de eigen woning met een 7,9 hoog is.

Verder blijkt hier de locationele dimensie van weinig belang te zijn, ook hier is sprake van een hoge gemiddelde leeftijd van respondenten.

Zeer opvallend is dat geen van de respondenten het schoonhouden of het onderhoud van de buurt als probleem ziet. Het nette en groene karakter van de buurt wordt juist benadrukt.

Wat betreft de sociale dimensie denken respondenten dat het inkomen gelijk is gebleven en de etnische diversiteit is toegenomen. Ook denken zij dat de gemiddelde leeftijd is afgenomen en het aandeel kopers is toegenomen. Leefstijl is wederom een onduidelijk begrip. Wat verder opvalt, is dat respondenten in dit deelgebied slechts onderscheid maken in groepen op basis van woonduur, in tegenstelling tot andere deelgebieden waar dit met name op basis van etniciteit gebeurt.

Het grootste gedeelte van de respondenten in deelgebied 4 zijn van autochtone afkomst, hebben een lange woonduur en een hoge leeftijd. Daarnaast is er slechts een respondent van Marokkaanse afkomst met een korte woonduur en een lage leeftijd en heeft daarbij de laagste tevredenheid met de

buurt. Hierbij moet worden aangetekend dat ook deze persoon met een 7 als beoordeling een relatief hoge tevredenheid met de buurt, kent.

Gemiddelde tevredenheid buurt in deelgebied 4: **7,9**. Deze score betekent dat de tevredenheid met de buurt onder respondenten van deelgebied 4 het hoogste is van de gehele Jacques Veltmanbuurt. De toekomstige ontwikkeling van de buurt is voor respondenten in dit gebied lastig te voorspellen. Slechts een respondent denkt dat dit een positieve ontwikkeling zal zijn, de rest heeft geen ideeën hierover.

6.6 Deelgebied 5: 'Seniorenwoningen'

Deelgebied 5 ligt in het zuiden van de Jacques Veltmanbuurt en wordt aan de noordkant begrensd door de Louis Bouwmeesterstraat en in het zuiden door het water gelegen aan de Plesmanlaan (Zie figuur 6.5). Ook bij dit laatste deelgebied zullen de tevredenheidsdeterminanten worden besproken aan de hand van de huishoudenskenmerken, woningkenmerken en woonomgevingsaspecten.

6.6.1 Huishoudenskenmerken

Zoals reeds naar voren kwam uit paragraaf 5.3.2 wijkt deelgebied 5 af van de overige deelgebieden doordat hier uitsluitend seniorenwoningen zijn te vinden. Doordat de woningen in dit deelgebied pas toegankelijk zijn vanaf een leeftijd van 55 jaar, kent het gebied de hoogste gemiddelde leeftijd. Deze varieert onder de ondervraagde respondenten van 56 tot 90 jaar.

Uit bovenstaande valt af te leiden dat de jongste respondenten een woonduur hebben van maximaal een jaar. De respondent met de langste woonduur woont al 24 jaar in de huidige woning.

Opvallend is dat zich onder de respondenten in dit gebied uitsluitend alleenstaanden bevinden. Overige huishoudenssamenstellingen komen onder respondenten dus niet voor, alhoewel de woningen volgens de eigen ervaring van een respondent zeker geschikt zijn om als koppel te bewonen.

Wat betreft etniciteit kan worden geconstateerd dat er alleen autochtone respondenten zijn gevonden.

Wat te verwachten valt in een gebied met seniorenwoningen, ligt het inkomen lager dan het gemiddelde in de buurt. Het grootste gedeelte heeft als inkomen een AOW-uitkering (met eventueel een pensioen). Een van de overige respondenten geeft een netto inkomen aan van € 1400,- per maand, een bedrag dat tevens aanzienlijk lager ligt dan het gemiddelde van € 2340,- in de buurt. Ook in dit deelgebied geeft een van de respondenten aan het inkomen als privé te beschouwen.

6.6.2 Woningkenmerken

In deelgebied 5 is de woningvoorraad wat betreft eigendomsverhouding zeer eenzijdig, er zijn namelijk alleen huurwoningen te vinden in het gebied.

De respondenten in het gebied zijn daarnaast erg tevreden met hun woning. Allen beoordelen deze namelijk met een 8, op een respondent na die de woning een 7 geeft. Hiermee is het een van de hoogst gewaardeerde deelgebieden in de Jacques Veltmanbuurt.

6.6.3 Woonomgevingsaspecten

Zoals inmiddels bekend worden in deze paragraaf achtereenvolgens de locationele, fysieke en sociale dimensies van het deelgebied behandeld.

De locationele dimensie

Net als in deelgebied 4 blijken de respondenten in deelgebied 5 niet veel waarde te hechten aan de locationele dimensie van hun woonomgeving. Slechts een van de respondenten geeft aan dat de oorspronkelijke reden om de huidige woning te betrekken gerelateerd was aan de locationele

Figuur 6.5: Locatie Deelgebied 1 In de Jacques Veltmanbuurt

Bron: Google, 2011b

dimensie van de buurt zoals deze in de literatuur uiteen werd gezet. Deze persoon gaf aan dat de bereikbaarheid van werk en de bereikbaarheid van overige delen van Amsterdam van belang waren in het kiezen voor de Jacques Veltmanbuurt.

Daarnaast gaven twee respondenten een andere reden om op deze specifieke locatie te gaan wonen. De locatie bood voor deze respondenten namelijk de mogelijkheid om in nabijheid van familie te wonen. De ene respondent wenste dichter bij de ouders te wonen, de ander bij de kinderen. Deze *sociale verbanden*, brengen voor deze respondenten de locatonele en sociale dimensie bij elkaar.

De fysieke dimensie

Ten aanzien van de fysieke dimensie van de buurt geven respondenten in deelgebied 4 zowel positieve als negatieve punten. Zo geven een aantal respondenten aan dat zij in de Jacques Veltmanbuurt zijn komen wonen vanwege het nette en groene karakter van de buurt. Beide zijn hierbij onderliggende factoren van de fysieke determinant bevolkingsdichtheid. Een ander aspect hiervan is burens en vriendelijkheid iets wat door bewoners in deelgebied 5 hoog gewaardeerd wordt.

Negatieve punten van de buurt zijn bijvoorbeeld het onzorgvuldige onderhoud dat wordt gepleegd en het schoonhouden van de buurt dat onder druk staat. Hierbij wordt door een van de respondenten aangegeven dat dit laatste aspect ook wordt veroorzaakt door hangjongeren. Het aanpakken van deze hangjongeren en daarmee tevens de daaruit voortvloeiende problemen, blijkt volgens deze respondent echter zeer lastig te zijn, aangezien dit een terugkerend probleem is.

In verband met de ouderdom van woningen blijkt ook in deelgebied 5 geluidsoverlast te bestaan. De geluidsoverlast in dit gebied wordt veroorzaakt door de verbindingsweg Plesmanlaan en is voor een van de respondenten van zo een groot belang dat ondanks een woontuur van minder dan twee jaar een verhuizing al een serieuze overweging was.

De sociale dimensie

De respondenten in deelgebied 5 blijken het lastig te vinden om veranderingen op het gebied van bevolkingssamenstelling waar te nemen. Dit wordt in deelgebied 5 deels verklaard door een aantal recent gevestigde respondenten en het karakter van het deelgebied.

Het inkomen ten eerste blijkt niet veel veranderd aldus respondenten. Dit heeft er mee te maken dat het huurwoningen betreft voor senioren toegankelijk vanaf 55 jaar. Dit betekent dat het grootste deel van de bewoners in dit gebied als inkomen een AOW plus een eventueel aanvullend pensioen heeft. Een kleiner gedeelte vanaf 55 jaar heeft een inkomen uit werk maar dit is ook aan grenzen gebonden omdat het volgens een van de bewoners woningen betreft met een huurtoeslag. Door deze kenmerken is het inkomen in dit deelgebied redelijk stabiel te noemen.

Wat betreft etniciteit kan worden geconstateerd dat er wel enige verandering is opgetreden. Zo blijken er in de loop der jaren tevens enige allochtone ouderen in het gebied te zijn komen wonen. Deze verandering is echter niet erg groot en heeft volgens respondenten niet zozeer invloed op de tevredenheid met de buurt.

Ook ten aanzien van leeftijd blijkt het deelgebied redelijk stabiel. Dit heeft wederom te maken met de kenmerken van het gebied, waardoor de leeftijd relatief hoog ligt. Woningen in dit gebied komen vaak pas leeg indien bewoners naar een verzorgingstehuis gaan of overlijden. Zij worden opgevolgd door nieuwe bewoners vanaf 55 jaar waardoor de leeftijd niet veel kan fluctueren. Respondenten geven aan deze stabiliteit op prijs te stellen, dit heeft hiermee een positieve invloed op de woontevredenheid. Met betrekking tot leefstijl zien respondenten in deelgebied 5 geen verandering, of zij hebben hier geen weet van. Stabiliteit in leefstijl van de diverse bewoners van het gebied wordt wederom wellicht verklaard door het karakter van het deelgebied.

Opvallend is dat de ondervraagde respondenten ten aanzien van de eerste vier aspecten van bevolkingssamenstelling puur naar het eigen deelgebied kijken. Voor het laatste aspect moeten zij echter wel de rest van de buurt beschouwen aangezien er in het eigen deelgebied slecht huurwoningen te vinden zijn. Hierin zien de respondenten van deelgebied 5 dan ook de meeste verandering. Zo constateren zij dat er in de afgelopen jaren meer koopwoningen in de buurt zijn gekomen. Zij beoordelen dit als een positieve verandering die invloed heeft op het inkomen in de buurt. Een van de respondenten constateert aan de hand van deze observatie dat het inkomen in de gehele buurt toch is toegenomen, hoewel deze respondent in eerste instantie (door alleen te kijken naar het eigen deelgebied) aangaf dat het inkomen stabiel was gebleven.

Het merendeel van de respondenten in deelgebied 5 kan verschillende groepen aangeven binnen de buurt. Slechts een van de respondenten kan dit niet door een korte woontuur. Binnen de respondenten die groepen aangeven zit een duidelijk verschil. De ene helft deelt de groepen in op basis van leeftijd, de andere helft op basis van etniciteit. Zo zijn er ouderen en jongeren in de buurt te vinden waarbij het contact tussen beide groepen goed en vriendelijk is, aldus een van de

respondenten. Daarnaast constateren andere respondenten dat er meer allochtonen, en dan met name Turken en Marokkanen, in de leegstaande woningen zijn getrokken. Een van de respondenten verwoordt de diversiteit in etniciteit als dat 'bijna alle Nederlanders' in de buurt te vinden zijn. Deze indeling in groepen heeft volgens respondenten geen negatieve invloed op de woontevredenheid. Omtrent de doorstroming in het gebied kan worden geconstateerd dat dit lastig is in te schatten voor de ondervraagde respondenten. Het grootste deel geeft aan geen oordeel te hebben of geen doorstroming te zien. Respondenten die een verandering zien verschillen hierover van mening. Zo ziet een recent gearriveerde respondent dat er redelijk veel verloop in het deelgebied is, wat veroorzaakt wordt door het aantal ouderen. Hierdoor ligt de doorstroming volgens deze respondent hoger dan in de hiervoor bewoonde buurt. Een respondent met een langere woonduur geeft aan dat vanwege het aantal ouderen in het deelgebied de doorstroming juist laag is. Opvallend hieraan is dat respondenten wederom alleen kijken naar het eigen deelgebied, in plaats van naar de gehele Jacques Veltmanbuurt.

Het voorlaatste onderdeel van deze paragraaf is de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling van de Jacques Veltmanbuurt. Dit blijkt ook in dit deelgebied lastig in te schatten voor respondenten. Het grootste gedeelte heeft hierover geen idee of weet het niet. Van de overige respondenten denkt een deel dat de situatie stabiel zal blijven. Een van de respondenten geeft echter aan te denken dat de financiële crisis problemen zal opleveren voor het stadsdeel. Zo zullen investeringen in het opknappen van buurten problematisch worden. Doordat een deel van de buurten in het stadsdeel al zijn opgeknapt zullen de buurten die dit proces nog niet hebben doorlopen (zoals de Jacques Veltmanbuurt) slechter lijken dan dat ze daadwerkelijk zijn.

Het laatste onderdeel in de bespreking van deelgebied 5 is de beoordeling van de buurt. Dit oordeel ligt in dit deelgebied vrij hoog. Zoals reeds aangegeven onder de woningkenmerken zijn er in dit gebied alleen huurwoningen te vinden waardoor er geen indeling op basis van eigendomsverhouding te maken valt. Doordat er geen allochtonen onder de respondenten te vinden zijn en de leeftijd niet veel varieert in het gebied, vallen ook deze indelingen in groepen niet te maken.

Dan blijft alleen woonduur over om het onderscheid te maken. Hierbij kan worden aangetekend dat er twee respondenten zijn met een woonduur korter dan 2 jaar. De eerste respondent wijkt hierbij niet af van het oordeel van de overige respondenten. De beoordeling van deze persoon is met een 8 voor de buurt in overeenstemming met het oordeel redelijk goed tot goed van de andere ondervraagde personen. De tweede respondent met een korte woonduur beoordeelt de buurt met een voldoende en laat daarbij aantekenen dat de buurt 'weinig opwindend' is. Het verschil in beoordeling tussen deze twee respondenten lijkt te zitten in de beweegredenen om de Jacques Veltmanbuurt te gaan wonen. Bij de eerste respondent bleken de kenmerken van de buurt, namelijk het rustige en nette karakter, van doorslaggevende betekenis om hier te komen wonen. Voor de tweede respondent bleken woningkenmerken de primaire redenen om zich hier te vestigen. Het verschil in selectiecriteria voor de keuze van de Jacques Veltmanbuurt lijkt hiermee het verschil in beoordeling te verklaren.

Concluderend kan worden gesteld dat de respondenten in deelgebied 5 erg tevreden zijn met hun woningen gelet op een waardering van een 7,8. Wederom zijn hier uitsluitend huurders gevonden. Net als in deelgebied 4 blijkt onder respondenten in dit gebied de locationele dimensie van weinig belang. Slechts een respondent benoemt locationele factoren als redenen om in de buurt te komen wonen.

Ten aanzien van de fysieke dimensie constateren respondenten hier dat het onderhoud en schoonhouden van de buurt achteruit gaat, desondanks noemt een meerderheid het nog een nette buurt.

Binnen de sociale dimensie denken respondenten dat het inkomen en de leeftijd gelijk is gebleven, hierbij kijken zij echter alleen naar het eigen deelgebied. Kijken zij verder de buurt in, dan constateren zij dat het aandeel allochtonen in de buurt is toegenomen, evenals het aandeel kopers. Leefstijl is een onduidelijk begrip voor respondenten in deelgebied 5.

Er blijkt slechts een verschil in tevredenheid met de buurt aan te geven op basis van woonduur. Alle respondenten in het gebied huren namelijk de woning, zijn autochtoon en hebben een hoge leeftijd. De respondenten met een lange woonduur blijken iets meer tevreden te zijn met de buurt dan respondenten met een korte woonduur, het verschil is echter minimaal.

Gemiddelde tevredenheid met de buurt in deelgebied 5: **7,5**. Dit is na deelgebied 4 de hoogste gemiddelde score die wordt toegekend in de Jacques Veltmanbuurt. Daarbij denkt het merendeel van de respondenten in deelgebied 5 dat de ontwikkeling van de buurt in de toekomst, stabiel zal zijn.

6.5 Conclusie

Hieronder staan de deelvragen vermeld die in deze conclusie voor dit hoofdstuk beantwoordt zullen worden.

In de Discussie zullen deze resultaten worden gekoppeld aan de resultaten uit hoofdstuk 5. Vervolgens zal worden gekeken hoe deze combinatie van resultaten zich verhoudt tot hetgeen in de sociaalwetenschappelijke literatuur naar voren kwam.

De eerste deelvraag die beantwoordt dient te worden is:

2. Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en omgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 volgens bewoners voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?

Op basis van de resultaten uit dit hoofdstuk blijkt de grootste verandering van woningkenmerken te zitten in de verhouding van eigendom. In elk deelgebied zijn respondenten het erover eens dat het aandeel koopwoningen in de Jacques Veltmanbuurt de afgelopen jaren is toegenomen. De reden hiervoor is dat corporaties huurwoningen verkopen. Daarnaast blijkt met name de kwaliteit van woningen in deelgebieden 1 en 3 te zijn afgenomen door een gebrek aan onderhoud, wat voornamelijk een taak is van corporaties in die gebieden aangezien de huursector daar domineert. De kwaliteit van de eigen woning is in deelgebieden 2, 4 en 5 onveranderd hoog.

De belangrijkste verandering in huishoudenskenmerken is volgens respondenten de toename van jonge gezinnen met kinderen. Hiervan is met name sprake in deelgebieden 1, 2 en 3. De overige veranderingen in huishoudenskenmerken worden besproken onder de sociale dimensie van de omgevingsaspecten.

Ten aanzien van de locatonele dimensie kan worden geconcludeerd dat de bereikbaarheid en het aanbod in winkelvoorzieningen niet veel veranderd is in de afgelopen jaren. Met name de bereikbaarheid van de buurt wordt hoog gewaardeerd in deelgebieden 1 en 2. De kwaliteit van sport- en speelvoorzieningen daarentegen, gaat volgens de respondenten in diezelfde deelgebieden, achteruit.

Veranderingen in de fysieke dimensie worden door respondenten uit de Jacques Veltmanbuurt nog het meest genoemd. Zo constateren bewoners van deelgebieden 1, 2, 3 en 5 dat het schoonhouden en onderhoud van de buurt achteruit gaat. Daarnaast geven met name respondenten uit deelgebied 2 aan dat het onderhoud van woningen in de rest van de buurt een negatieve verandering heeft doorgemaakt. Als laatste geven een aantal respondenten in deelgebieden 2 en 3 aan dat het groene karakter van de buurt, onder druk staat.

Veranderingen binnen de sociale dimensie zijn ten eerste moeilijk in te schatten voor respondenten. Op veel onderdelen weet vaak de helft maar een antwoord te geven. Daarnaast zijn er ook verschillen aan te geven tussen de deelgebieden. Zo denken respondenten uit deelgebieden 1 en 2 dat het inkomen in de buurt de afgelopen jaren is toegenomen. In de overige deelgebieden denkt men dat dit stabiel is gebleven. Over een verandering in etniciteit is daarentegen overeenstemming, in elk deelgebied denkt de meerderheid dat het aandeel allochtonen is toegenomen. Uitzondering is een respondent in deelgebied 3 die vanwege de bewoners van deelgebied 2 concludeert dat het aandeel autochtonen juist is toegenomen. Over het algemeen kan worden gesteld dat respondenten constateren dat de gemiddelde leeftijd is afgenomen door de toename van het aantal jonge gezinnen met kinderen. Uitzondering hier zijn de respondenten in deelgebied 5. Zij denken dat de gemiddelde leeftijd stabiel is gebleven, reden hiervoor is dat zij zich uitsluitend baseren op de belangrijkste karakteristiek van het eigen deelgebied: woningen die slechts toegankelijk zijn vanaf 55 jaar. Ten aanzien van leefstijl blijkt veel onduidelijkheid onder respondenten. Vaak hebben zij geen idee of hierin een verandering heeft plaatsgevonden of geven aan dat dit stabiel is gebleven. De laatste verandering die onder de sociale dimensie te scharen valt is een verandering in eigendomsverhouding. Zoals onder de verandering in woningkenmerken reeds is besproken blijkt er overeenstemming te zijn onder respondenten dat het aandeel koopwoningen in de buurt is toegenomen.

De volgende deelvraag heeft betrekking op de beoordeling van respondenten over de genoemde veranderingen:

3. Welke van deze genoemde veranderingen en eventueel welke andere veranderingen zijn volgens bewoners van invloed op hun woontevredenheid?

Ook hier blijken er verschillen aan te geven in het belang dat respondenten toekennen aan bepaalde veranderingen, waarbij deze verschillen gevonden worden tussen de deelgebieden.

Zo blijkt met name ontevredenheid te bestaan met de afname in kwaliteit en onderhoud van de eigen woning in deelgebieden 1 en 3. In deelgebied 3 komt dit nog het beste naar voren met een lage waardering voor de eigen woning wat tevens weerspiegeld wordt in de laagste buurttevredenheid van alle deelgebieden. In de overige deelgebieden heeft de kwaliteit van de eigen woning geen negatieve invloed op de woontevredenheid.

De toename van het aantal jonge gezinnen met kinderen wordt door bijna alle respondenten als positief bestempeld. Wel zijn er enige respondenten die aangeven het aandeel jongeren minder prettig te vinden, of zeer benieuwd te zijn wat de opgroeiende allochtone kinderen teweeg zullen brengen met betrekking tot mogelijke overlast.

Het aspect bereikbaarheid onder de locationele dimensie bleek met name benoemd te worden door respondenten in deelgebieden 1 en 3. Dit aspect werd vaak benoemd als sterk punt van de buurt met een positieve invloed op de woontevredenheid. De afname in kwaliteit van sport- en speelgelegenheden kwam juist naar voren als een factor met een negatieve invloed op de woontevredenheid. Gelet op de toename van het aantal jonge gezinnen met kinderen zou de tevredenheid met dit soort voorzieningen nog wel eens verder af kunnen nemen in de komende jaren. Ten aanzien van de fysieke dimensie blijkt de afname in het onderhoud en schoonhouden van de buurt een negatieve invloed te hebben op de woontevredenheid. In deelgebieden 1, 2 en 3 werden deze zaken vaak benoemd waarmee ze een grote, zo niet de grootste invloed hebben op de woontevredenheid. Opvallend genoeg werden beide zaken bijna niet benoemd in deelgebieden 4 en 5.

Met betrekking tot de veranderingen in de sociale dimensie kan worden geconcludeerd dat deze over het algemeen een positieve invloed hebben op de woontevredenheid. Zo werd de toename in inkomen en aandeel kopers als positief bestempeld, evenals de afname in de gemiddelde leeftijd. Zoals gezegd was er veel onduidelijkheid met betrekking tot het begrip leefstijl, bijna geen respondent heeft hier dan ook een waardeoordeel aan toegekend. Slechts ten aanzien van de invloed van de verandering in etnische bevolkingssamenstelling blijkt men het niet geheel eens te zijn. Het grootste deel van de respondenten noemt ook deze verandering positief, enkelen stellen echter dat dit een negatieve verandering heeft op hun woontevredenheid.

Op deze plek kan tevens worden aangetekend dat er tussen dit voorliggende onderzoek en de leefbaarheidsrapportage behorende bij het Wonen in Amsterdam onderzoek een verschil te vinden is. De fysieke dimensie lijkt hier namelijk een grotere invloed te hebben op de tevredenheid met de buurt dan in de leefbaarheidsrapportage naar voren kwam. Een verklaring die hiervoor kan worden gegeven is dat de fysieke dimensie zoals deze in dit onderzoek is gedefinieerd omvattender is dan in de leefbaarheidsrapportage aangezien de factor 'tevredenheid openbare ruimte' onder de fysieke dimensie wordt gevonden.

De volgende deelvraag heeft betrekking op welke bevolkingsgroepen respondenten konden onderscheiden in hun buurt:

4. Welke verschillende bevolkingsgroepen zijn er te vinden in de Jacques Veltmanbuurt?

In de vragenlijsten werd het geheel aan respondenten gelaten welke 'bevolkingsgroepen' zij wensten te onderscheiden in de buurt. De antwoorden die zij gaven ondersteunen de indeling in etniciteit, eigendom, woonduur en leeftijd. Meest genoemde categorieën zijn achtereenvolgens etniciteit, leeftijd, woonduur en eigendom. Opvallend hierbij is dat de genoemde onderscheiden de karakteristieken van de deelgebieden lijken te volgen. Etniciteit wordt het meest benoemd in deelgebieden 1 en 3. Bevolkingsgroepen op basis van eigendom in deelgebied 2, op woonduur in deelgebied 4 en op leeftijd in deelgebied 5.

5. Welke verschillen in beoordeling van veranderingen zijn er aan te geven tussen de verschillende bevolkingsgroepen?

Deze vraag zal worden beantwoord door te kijken naar de tevredenheid met de buurt per 'bevolkingsgroep'. Dit wordt ten eerste gedaan door de verschillen tussen de deelgebieden nogmaals te presenteren waarna de tevredenheid naar eigendomsverhouding, etniciteit, woonduur en leeftijd aan bod zullen komen. Daarbij zal per groep worden aangegeven wat de belangrijkste veranderingen zijn.

Zoals in dit hoofdstuk naar voren is gekomen blijkt er een verschil te zijn in de tevredenheid met de buurt tussen de verschillende deelgebieden. Deelgebieden 1 en 2 blijken met een beoordeling van een 7,2 gelijk aan het gemiddelde onder respondenten in de gehele buurt. De tevredenheid met de buurt die uit dit onderzoek naar voren komt is hiermee hoger dan de gemiddelde tevredenheid van een 6,6 die uit het WiA onderzoek uit 2009 naar voren kwam.

De tevredenheid met de buurt is in deelgebied 3 het laagste. Hier beoordelen respondenten de buurt met een 6,6.

De hoogste beoordelingen van de tevredenheid met de buurt worden gevonden in deelgebieden 4 en 5. Cijfers liggen hier op een 7,9 en een 7,5, beiden hoger dan het gemiddelde dat uit dit onderzoek naar voren komt.

De meest opvallende constatering, gelet op de literatuur, is dat de huurders onder respondenten meer tevreden zijn met de Jacques Veltmanbuurt dan kopers. Huurders beoordelen de buurt gemiddeld met een 7,3, kopers met een 6,9. Vanuit de sociaalwetenschappelijke literatuur zou worden verwacht dat kopers meer tevreden zijn met hun buurt dan huurders. Deze tegengestelde uitkomst zou kunnen worden verklaard door de conclusie van Van Ham en Feijten (2008) dat de tevredenheid met de buurt lager is naar mate het aandeel van een populatie lager is. Kopers blijken onder respondenten in de Jacques Veltmanbuurt namelijk een aandeel van 30% te hebben. Hierbij dient echter te worden aangetekend dat de meeste kopers onder de respondenten een lage woonduur (woonduur < 10 jaar) en een lage leeftijd (leeftijd < 50 jaar) hebben, factoren die beide een negatieve invloed hebben op de tevredenheid met de buurt.

Zowel huurders als kopers blijken de toename van het aandeel koopwoningen in de buurt als een positieve verandering ten aanzien van hun woontevredenheid te vinden.

Het grootste verschil in beoordeling van de tevredenheid met de buurt wordt gevonden tussen autochtonen en allochtonen, een constatering die overeenkomt met de literatuur. Autochtonen beoordelen de Jacques Veltmanbuurt met een 7,4, allochtonen met een 6,9. Ook hier moet een kanttekening worden geplaatst. Autochtonen zijn namelijk oververtegenwoordigd in deelgebieden 2, 4 en 5, gebieden die gemiddeld of bovengemiddeld scoren. Hieruit volgt dat allochtonen zijn oververtegenwoordigd in deelgebieden 1 en 3, gebieden die gemiddeld en onder gemiddeld scoren. Daarnaast blijkt de afname in onderhoud en kwaliteit van woningen met name van belang voor allochtone huishoudens, ongeacht eigendomsverhouding, woonduur of leeftijd. Dit lijkt echter sterk gerelateerd aan de locatie. De meeste allochtone respondenten werden namelijk ondervraagd in deelgebieden 1 en 3.

Het verschil in beoordeling van de buurttevredenheid tussen respondenten met een korte woonduur (woonduur < 10 jaar) en een lange woonduur (woonduur > 10 jaar) is minder groot dan het verschil in tevredenheid naar eigendomssituatie en etniciteit. Respondenten met een korte woonduur beoordelen de Jacques Veltmanbuurt met een 7,1, respondenten met een lange woonduur met een 7,3. Dat er een verschil gevonden is komt echter overeen met hetgeen naar voren kwam in hoofdstuk 2, bewoners met een langere woonduur zijn gemiddeld meer tevreden dan bewoners met een korte(re) woonduur.

De beoordeling van de buurttevredenheid naar leeftijd komt overeen met die naar woonduur. Respondenten met een leeftijd onder de 50 jaar beoordelen de buurt met een 7,1, respondenten met een leeftijd boven de 50 jaar beoordelen de buurt met een 7,3. Uit de literatuur kwam dan ook al de vraag naar voren in hoeverre leeftijd een juiste determinant is in het beoordelen van de buurttevredenheid. Het grootste gedeelte van de respondenten met een hoge leeftijd heeft namelijk tevens een lange woonduur.

Voor respondenten met een lage leeftijd blijkt de locationele dimensie van groter belang dan voor respondenten met een hoge leeftijd.

Als laatste kan worden geconcludeerd dat de indeling in deelgebieden nuttig en te verantwoorden is gebleken. Nuttig in die zin, doordat er duidelijke verschillen zijn aan te geven tussen de deelgebieden wanneer gekeken wordt naar een verschil in beoordeling van tevredenheidsdeterminanten maar ook in een verschil naar karakteristieken van de verschillende respondenten.

Daarnaast blijkt de indeling enerzijds te verantwoorden doordat respondenten in hun antwoorden vaak veranderingen constateren die slechts op het eigen deelgebied van toepassing zijn wanneer deze worden vergeleken met de statistieken zoals deze werden gepresenteerd in het voorgaande hoofdstuk. Anderzijds wordt de indeling verantwoord doordat bewoners zelf al aangeven dat bepaalde veranderingen per blok zijn aan te wijzen.

Hieruit volgt dat bewoners hun 'buurt' vaak kleiner definiëren dan gebruikelijk is voor gemeentes of andere instellingen betrokken bij stedelijk beleid. Gekeken naar de zeer gemiddelde scores (zoals deze uit hoofdstuk 5 naar voren kwamen) van de gehele Jacques Veltmanbuurt bieden deze bijvoorbeeld geen aanleiding tot stedelijke herstructurering. Indien echter op het schaalniveau van een deelgebied wordt gekeken, dat meer overeenkomt met het schaalniveau waarop een bewoner naar zijn 'buurt' kijkt, zou dit hiertoe misschien wel aanleiding geven.

Laatste opmerking die hier kan worden gemaakt is dat vanwege deze kleinschalige focus van buurtbewoners er een zeer klein effect van Stedelijke Vernieuwing in aangrenzende buurten op de tevredenheid van bewoners van de Jacques Veltmanbuurt wordt verwacht. Enkele respondenten in deelgebieden 1 en 2 gaven aan wat te verwachten van ontwikkelingen rondom Station Lelylaan. Geen enkele respondent gaf echter aan een invloed op de buurttevredenheid te zien met betrekking tot Stedelijke Vernieuwing zoals deze op grootschalige wijze heeft plaatsgevonden in aangrenzende buurten als Overtoomse Veld of Staalmanpleinbuurt. Dit zou echter tevens kunnen worden verklaard door grote fysieke barrières zoals de ringbaan, Cornelis Lelylaan en Heemstedestraat.

Hoofdstuk 7: Discussie

In deze discussie zullen de resultaten uit hoofdstukken 5 en 6 worden gekoppeld aan de sociaalwetenschappelijke discussies zoals deze in hoofdstukken 2 en 3 naar voren kwamen. Door de resultaten uit dit onderzoek te koppelen aan deze discussies is het mogelijk om de belangrijkste overeenkomsten en verschillen inzichtelijk te maken. Hier zal uit blijken dat er aanzienlijk meer informatie in de verzamelde gegevens zit, dan benodigd is voor het beantwoorden van de deelvragen en hoofdvraag (welke in de hierop volgende conclusie zullen worden beantwoord). Deze discussie zal hiermee aanknopingspunten bieden om te komen tot aanbevelingen voor vervolgonderzoek, maar tevens in aanbevelingen voor de praktijk. Beide zullen in de conclusie worden gepresenteerd.

Net als in de voorgaande hoofdstukken zal in deze conclusie een splitsing worden gemaakt in individuele en huishoudensdeterminanten van residentiele tevredenheid én omgevingsdeterminanten van residentiele tevredenheid.

7.1 Discussie individuele en huishoudensdeterminanten van Residentiele tevredenheid

Gelet op het conceptueel model zoals deze ten eerste is gepresenteerd in de introductie van dit onderzoek, en verder is uitgewerkt in hoofdstuk 3, zijn er een aantal diverse individuele en huishoudenskenmerken te geven op basis waarvan verschillende 'bevolkingsgroepen' konden worden onderscheiden. De kenmerken die naar voren kwamen waren etniciteit, eigendomsverhouding, woontijd en leeftijd. Door de indeling in deelgebieden die in dit onderzoek is toegepast is het tevens mogelijk gebleken nog een aanvullende groep te onderscheiden, namelijk die op basis van woningtype.

Etniciteit

Op basis van etniciteit is gebleken uit de resultaten dat er een duidelijk verschil is aan te geven tussen tevredenheid met de buurt van autochtonen enerzijds en allochtonen anderzijds. Uit hoofdstuk 6 kwam naar voren dat autochtonen de buurt gemiddeld met een 7,4 beoordelen, allochtonen beoordelen dezelfde buurt met een 6,9. Een verschil van een half punt. Dit verschil ondersteunt de conclusie van Van Ham en Feijten (2008) dat allochtonen vaker ontevreden zijn met hun buurt dan autochtonen. Deze auteurs gaven hierbij aan dat dit verschil in tevredenheid vaak veroorzaakt wordt doordat etnische minderheden overgerepresenteerd zijn in woningen van lage kwaliteit en disproportioneel vaak in achterstandsbuurten terecht komen. In de Jacques Veltmanbuurt is wat betreft woningkwaliteit hetzelfde geconstateerd, hoewel dit op het schaalniveau van het deelgebied is gebaseerd en niet op de gehele buurt.

Eigendomssituatie

Het resultaat met betrekking de tevredenheid met de buurt gebaseerd op eigendomssituatie is misschien een van de meest opvallende in dit onderzoek. Uit de besproken literatuur kwam naar voren dat woningeigenaren in algemene zin het meest tevreden zijn met de buurt (Speare et al., 1975; Lee et al., 1994; Van Ham en Feijten, 2008). Uit hoofdstuk 6 kwam echter naar voren dat de huurders in de Jacques Veltmanbuurt meer tevreden zijn dan kopers, met een beoordeling van een 7,3 tegenover een 6,9. Dit resultaat lijkt de hypothese van Van Ham en Feijten (2008) te ondersteunen dat de groep (met overeenkomende kenmerken) met het grootste aandeel in een buurt, gemiddeld tevens de hoogste tevredenheid met de buurt kent.

Leeftijd en woontijd

Het resultaat met betrekking tot leeftijd lijkt overeen te komen met hetgeen in hoofdstuk 2 naar voren kwam. Hier bleek dat leeftijd een van de eerste en belangrijke determinanten is ten aanzien van residentiele tevredenheid (Rossi, 1955; Speare et al., 1975; Lee et al., 1994; Parkes et al., 2002). Onder de respondenten in de Jacques Veltmanbuurt blijkt de tevredenheid een fractie hoger onder mensen met een hogere leeftijd (7,3), dan onder mensen met een lagere leeftijd (7,1). Hierbij dient te worden aangetekend dat dit resultaat gekoppeld lijkt te zijn aan mensen met een lange woontijd aangezien de tevredenheid op precies hetzelfde niveau ligt. Ook dit verschil in beoordeling lijkt een bevestiging van de resultaten die Speare et al. (1975) en Lee et al. (1994) presenteerden. Aldus Speare et al. (1975) staat woontijd hierin gelijk aan de assimilatie van een bewoner aan zijn omgeving door het aangaan van sociale verbanden. Uit de resultaten van dit onderzoek blijken met name ouderen en mensen met een lange woontijd een goede relatie met de buren te benoemen. Woontijd lijkt hiermee inderdaad een goede proxy voor sociale verbanden in de buurt.

Daarnaast blijkt het concept van Short-stay housing en long-stay housing binnen de wooncarrière (Feijten & Mulder, 2002), zoals uiteengezet in hoofdstuk 2, tevens toepasbaar op de situatie in de Jacques Veltmanbuurt. De langste woonduur werd gevonden in deelgebied 4, waar enkel eengezinswoningen te vinden zijn. Het lijkt erop dat respondenten in dit deelgebied de voor hun hoogste trede van de woningladder hebben bereikt en hun huidige woning naar volle tevredenheid lang bewonen. Hetzelfde lijkt van toepassing op deelgebied 5. Slechts de woonduur in deelgebied 2, waar voornamelijk koopwoningen te vinden zijn, doet anders vermoeden maar dit is gerelateerd aan de relatief recente oplevering van de woningen in dit gebied.

Woningtype

Volgens Speare et al. (1975) en Van Ham en Feijten (2008) hebben bewoners van eengezinswoningen een hogere tevredenheid met de buurt dan bewoners van meergezinswoningen. Dit is tevens naar voren gekomen uit de resultaten van dit onderzoek wanneer gekeken wordt naar verschillen in beoordeling van buurttevredenheid tussen de deelgebieden. Het deelgebied met uitsluitend eengezinswoningen (deelgebied 4) kent de hoogste tevredenheid (7,9) onder respondenten uit de Jacques Veltmanbuurt. De laagste tevredenheid (6,6) met de buurt is te vinden in het deelgebied met uitsluitend meergezinswoningen (deelgebied 1). Dit zeer grote verschil in tevredenheid met de buurt behoeft echter een nuancering. De respondenten die in deelgebied 4 werden ondervraagd hebben gemiddeld genomen namelijk een hogere leeftijd, een langere woonduur en zijn voor het grootste gedeelte van autochtone afkomst. Allen determinanten die op zich zelf bekeken er voor zorgen dat de beoordeling van de tevredenheid met de buurt, hoger is. Daarnaast is in voorgaande paragraaf uiteengezet dat de eengezinswoningen in deelgebied 4 kunnen worden bestempeld als behorende bij in ieder geval een van de hoogste treden van de woningladder, welke tevens een hogere tevredenheid met zich mee brengt. De woningen in deelgebied 1 kunnen juist worden bestempeld als behorende bij een van de laagste treden op de woningladder, wat een verminderde tevredenheid met de woning met zich meebrengt.

7.2 Discussie omgevingsdeterminanten van Residentiele tevredenheid

Op deze plek zullen behalve de bespreking van de omgevingsdeterminanten die een invloed hebben op residentiele tevredenheid, een aantal andere discussies uit de sociaalwetenschappelijke literatuur worden gekoppeld aan de resultaten zoals deze naar voren kwamen in hoofdstukken 5 en 6. Zo zal worden begonnen met een bespreking van het juist gebruiken van schaalniveau in het definiëren en aanpakken van een buurt. Vervolgens zal de verhouding tussen objectieve en subjectieve resultaten worden behandeld. Pas daarna zal worden overgegaan op een bespreking van de resultaten van dit onderzoek binnen de locationele, fysieke en sociale dimensies in verhouding tot hetgeen is aangetroffen in hoofdstuk 3. Daarbij zullen tevens de implicaties voor de Jacques Veltmanbuurt van veranderingen binnen deze dimensies worden geschetst, gebaseerd op de sociaalwetenschappelijke discussies.

Schaalniveau

Zoals uit hoofdstuk 3 naar voren kwam zijn er nogal wat auteurs die vragen stellen op welk schaalniveau een buurt gedefinieerd dient te worden (Galster, 2001) of op welk schaalniveau een 'buurt' dan moet worden bekeken (Kearns & Parkinson, 2001; Harris & Johnston, 2003; Bates, 2006; Atkinson *et al.*, 2009; Pinnegar 2009).

Op basis van ruimtelijk gefixeerde attributen zoals structurele (type bebouwing), infrastructuurle en demografische (bevolkingssamenstelling) karakteristieken (Galster, 2001) werden er in dit onderzoek daarom diverse deelgebieden onderscheiden. Het was hierbij tevens de intentie om een schaalniveau te hanteren die overeen zou komen met de zogenaamde home area, zoals deze werd beschreven door Kearns & Parkinson (2001).

Deze indeling blijkt ondersteund te worden door de respondenten in de Jacques Veltmanbuurt. Zo bleken zij in hun antwoorden vaak alleen te refereren aan het eigen deelgebied. Dit werd bijvoorbeeld zichtbaar doordat zij tegengestelde veranderingen zagen in vergelijking met veranderingen die in Hoofdstuk 5 aan het licht kwamen. Dit laatste brengt ons hiermee op de verhouding tussen objectief en subjectief waar te nemen veranderingen.

Verhouding objectieve en subjectieve resultaten

Zoals uit het conceptueel model dat in hoofdstuk 3 werd gepresenteerd naar voren kwam werd er aangenomen dat subjectief ervaren veranderingen op zijn minst hun basis vinden in objectief waar te nemen veranderingen die invloed hebben op residentiele tevredenheid. Dit idee is gebaseerd op het conceptueel model zoals deze door Lee et al. (1994) voor hun studie werd opgesteld. Zij moesten

echter aan de hand van hun eigen resultaten concluderen dat de effecten van de objectieve buurtkarakteristieken op de subjectieve context, beperkt en zwak waren. Gelet op de discussie met betrekking tot schaal en de resultaten gevonden in dit onderzoek is het echter de vraag op welk schaalniveau deze objectieve veranderingen moeten worden gekoppeld aan de subjectieve ervaring van bewoners. Lee et al. (1994) deden dit voor hun studie op het niveau van de gehele buurt, in plaats van op microniveau, wat een verklaring kan geven waarom de effecten van de objectieve buurtcontext beperkt en zwak waren op die van de subjectieve context.

Locationale dimensie

De locationale dimensie bleek in hoofdstuk 3 een dimensie te zijn die alleen door Speare et al. (1975) werd benoemd als van invloed zijnde op residentiele tevredenheid. Geen van de besproken auteurs met recente publicaties, betrokken dit aspect in hun studies.

Uit de resultaten in hoofdstuk 6 blijkt de locationale dimensie voor bepaalde groepen wel degelijk van belang te zijn in hun tevredenheid met de buurt. Met name de respondenten in deelgebieden 1 en 2 bleken dit een aspect van belang te vinden. In beide deelgebieden blijkt de gemiddelde leeftijd lager te liggen en in deelgebied 2 zijn meer respondenten met een hoge sociaaleconomische positie aan te treffen. Dit zou er op kunnen duiden dat dit binnen de Jacques Veltmanbuurt de mensen te zijn die een zodanig persoonlijk patroon van time-geography te hebben dat zij het gehele stedelijke gebied als hun buurt zien. Het kunnen onderscheiden van deze groepen is van belang omdat daarmee een beter begrip kan ontstaan met betrekking tot individuele verwachtingen van de home area. Hopelijk is hiermee een argument aangedragen om de locationale dimensie weer in belang te laten toenemen in het onderzoek naar residentiele tevredenheid, aangezien dit een belangrijk aspect kan zijn in een verklaring met het hebben van een binding met de buurt.

Er kan ten aanzien van implicaties ten gevolge van veranderingen in de locationale dimensie ten slotte, slechts een constatering worden gedaan, namelijk dat er geen verandering heeft plaats gevonden.

Fysieke dimensie

Onderhoud en netheid van de buurt werd door veel auteurs als van grote invloed gezien op residentiele tevredenheid (Speare et al., 1975; Lee et al., 1994; Parkes et al., 2002; Van Ham en Feijten, 2008; Feijten en Van Ham, 2009). Volgens Parkes et al. (2002) is het onderhoud in de buurt zelfs een van de twee determinanten met de sterkste invloed op residentiele tevredenheid. Deze conclusie lijkt te worden ondersteund door de resultaten uit dit onderzoek. Ook in de Jacques Veltmanbuurt lijkt de fysieke dimensie voor respondenten het belangrijkste te zijn in het beïnvloeden van hun tevredenheid met de buurt. Veruit de meeste respondenten benoemden zaken als het onderhouden en schoonhouden van de buurt, in combinatie met het aanzicht en onderhoud van woningen. Hierbij dient te worden aangetekend dat dit met name in deelgebieden 1 tot en met 3 was. Dit lijkt hiermee tevens een onderbouwing te zijn dat bevolkingsdichtheid een proxy is voor zaken zoals onderhoud en vervuiling, zoals voorgesteld door Speare et al. (1975). In deelgebieden 4 en 5, waar de bebouwingsdichtheid aanzienlijk lager is dan in de overige deelgebieden, bleken er minder problemen te zijn met onderhoud en vervuiling.

Respondenten in deelgebieden 1 tot en met 3 constateren daarnaast dat het onderhoud van de buurt achteruit loopt en de vervuiling toeneemt. Een implicatie hiervan is dat buurtproblemen en spanningen tussen bevolkingsgroepen van enerzijds lagere sociaaleconomische achtergrond en anderzijds hogere sociaaleconomische achtergrond kunnen toenemen (Kleinmans, 2004)

Sociale dimensie

Ten eerste kan op basis van hoofdstuk 6 worden geconcludeerd dat de meeste respondenten het moeilijk vinden om een inschatting te maken van veranderingen in hun buurt binnen de sociale dimensie. Respondenten moesten hierbij aangeven of zij veranderingen zagen op het gebied van inkomen (Speare et al., 1975; Lee et al., 1994; Parkes et al., 2002), afkomst (Lee et al., 1994; Feijten en van Ham, 2009), leeftijd (Speare et al., 1975; Lee et al., 1994), leefstijl (Gemeente Amsterdam; Kleinmans, 2004) en eigendom (Speare et al., 1975; Lee et al., 1994; Van Ham en Feijten, 2008). De respondenten die antwoord wisten te geven konden vaak wel een goede inschatting maken van de daadwerkelijke veranderingen die hadden plaatsgevonden op het niveau van de buurt. Slechts in individuele gevallen werden er veranderingen geconstateerd die tegengesteld waren aan de daadwerkelijke ontwikkelingen. Deze individuele gevallen betroffen veranderingen vaak slechts op het eigen deelgebied waardoor antwoorden niet strookten met de objectieve gegevens zoals deze uit hoofdstuk 5 naar voren kwamen.

Veranderingen die zijn waargenomen zijn als volgt: Respondenten constateren toenames op het gebied van inkomen, etnische diversiteit en aandeel kopers. Verder zagen zij een afname in de gemiddelde leeftijd in de buurt. Leefstijl werd in bijna alle gevallen als een onduidelijk begrip beschouwd dit terwijl de gemeente Amsterdam een dergelijke vraag al enige jaren in haar Wonen in Amsterdam-onderzoek heeft opgenomen. Sommige respondenten koppelden dit begrip aan huishoudenssamenstelling of etniciteit. Kleinhans (2004) koppelde dit in zijn onderzoek juist aan de eigendomsverhouding.

Alle genoemde veranderingen kunnen implicaties hebben voor de tevredenheid met de buurt. Zo zullen de toename in etnische diversiteit en afname in gemiddelde leeftijd er voor kunnen zorgen dat de tevredenheid met de buurt afneemt. Deze afname in tevredenheid wordt ondersteund door zowel de besproken sociaalwetenschappelijke literatuur als de resultaten uit dit onderzoek. Gelukkig kunnen de veranderingen op het gebied van inkomen en eigendomssituatie er juist voor zorgen dat de tevredenheid met de Jacques Veltmanbuurt, toeneemt. Hierbij dient wel te worden aangetekend dat de groep eigenwoningbezitters voorlopig echter nog een minderheid zal vormen, wat de richting van de verandering in residentiele tevredenheid op basis van deze determinant onzeker maakt.

Ten slotte moeten er aan het einde van deze discussie vraagtekens worden gezet bij de ervaren effecten op de Jacques Veltmanbuurt van de Stedelijke Vernieuwing die in de buurten er om heen plaatsvinden. Zoals uiteen werd gezet in hoofdstuk 5 hebben er in deze buurten rigoureuze veranderingen plaatsgevonden binnen de woningmarkt waardoor veel bewoners moesten verhuizen. Er werd verondersteld, op basis van het zogenaamde waterbedeffect, dat deze veranderingen tevens invloed zouden hebben op de Jacques Veltmanbuurt. Slechts enkele respondenten geven echter aan effecten te verwachten van plannen voor Station Lelylaan. Geen van de respondenten gaf echter aan effecten te ervaren of te verwachten van de Stedelijke Vernieuwing zoals deze heeft plaatsgevonden in het Overtoomse Veld of de Staalmanpleinbuurt.

Hoofdstuk 8: Conclusie

In dit laatste onderdeel van dit onderzoek zullen ten eerste nogmaals de deelvragen die centraal stonden in hoofdstukken 5 en 6 worden behandeld. Vervolgens zal dan ten langen leste de hoofdvraag die centraal staat in dit onderzoek, worden beantwoord.

Deze conclusie zal worden afgesloten met aanbevelingen op twee terreinen: Ten eerste zullen er aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek op sociaalwetenschappelijk gebied. Ten tweede zullen er aanbevelingen worden gedaan aan de gemeente Amsterdam en die Dienst Wonen, Zorg en Samenleven met betrekking tot het vormen van beleid gericht op de buurt, oftewel de praktijk.

8.1 Beantwoording van de deelvragen

De eerste deelvraag die in dit onderzoek werd behandeld kwam in hoofdstuk 5 naar voren en luidt als volgt:

1. *Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?*

Uit hoofdstuk 5 is ten eerste gebleken dat de gemiddelde *waardering* van de eigen *woning* in de Jacques Veltmanbuurt is teruggelopen van een significant betere beoordeling ten opzichte van het Amsterdamse gemiddelde naar een onder gemiddelde beoordeling. Daarnaast blijkt het aandeel *koopwoningen* in de buurt te zijn gegroeid.

Wat betreft huishoudenskenmerken werd geconstateerd dat de gemiddelde *leeftijd* is afgenomen door een toename van kinderen en jongeren en een afname van het aandeel ouderen. Daarnaast is het aandeel *allochtonen* in de Jacques Veltmanbuurt toegenomen, evenals het inkomen tot aan een niveau vergelijkbaar met het Amsterdamse gemiddelde.

Ook de woonomgevingsaspecten hebben veranderingen doorgemaakt in de periode 2005-2009. Op locatoneel vlak vielen een sterke afname in beoordeling van *parkeervoorzieningen* en *sportvoorzieningen* op. Op fysiek vlak was een duidelijke afname in beoordeling van het *schoonhouden van groen- en speelvoorzieningen* te zien. Daarnaast bleek het *onderhoud van woningen in de buurt, straten en stoepen en speelvoorzieningen* significant slechter te zijn geworden in vergelijking met het Amsterdamse gemiddelde.

Op sociaal vlak bleek de *tevredenheid met de mate van menging* op de gebieden *inkomen, etniciteit* en *leefstijl* van nagenoeg gemiddelde waarden naar een negatief significant verschil in tevredenheid ten opzichte van Amsterdam te gaan. Ook bleek de *tevredenheid met de betrokkenheid van buurtbewoners* in de Jacques Veltmanbuurt van een gemiddelde tevredenheid naar een negatief significant verschil in tevredenheid ten opzichte van Amsterdam te gaan.

Zoals reeds in de inleiding van dit onderzoek aan bod is gekomen blijkt de *buurttevredenheid* in de Jacques Veltmanbuurt steeds meer onder druk te staan. De tevredenheid met de buurt is van een positief significant verschil ten opzichte van Amsterdam naar een negatief significant verschil ten opzichte van Amsterdam is gegaan. Het tevredenheidscijfer met de Jacques Veltmanbuurt daalde tussen de jaren 2005 en 2009 van een 7,5 tot een 6,6.

Alle overige onderzoeksvragen zijn in Hoofdstuk 6 behandeld en zullen hieronder kort worden beantwoord.

2. *Welke veranderingen op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en omgevingsaspecten hebben zich sinds 2005 volgens bewoners voorgedaan in de Jacques Veltmanbuurt?*

Bewoners van de Jacques Veltmanbuurt constateerden op het gebied van *woningkenmerken* dat de gemiddelde kwaliteit hiervan is afgenomen en dat het aandeel *koopwoningen* is toegenomen. Dit is in overeenkomst wat in hoofdstuk 5 naar voren kwam.

Wat betreft *huishoudenskenmerken* constateerden bewoners dat het aandeel jonge gezinnen met kinderen is toegenomen in buurt, ook dit bleek uit de resultaten van hoofdstuk 5.

Wat betreft *woonomgevingsaspecten* kan worden geconcludeerd dat er verschillen leven binnen de Jacques Veltmanbuurt ten aanzien van de inschatting en beoordeling van veranderingen.

Ten aanzien van de *locatonele* dimensie kan worden geconcludeerd dat met name de *bereikbaarheid* van de buurt wordt hoog gewaardeerd in deelgebieden 1 en 2. De kwaliteit van *sport- en speelvoorzieningen* daarentegen, gaat volgens de respondenten in diezelfde deelgebieden, achteruit.

Veranderingen in de *fysieke dimensie* worden door respondenten uit de Jacques Veltmanbuurt nog het meest genoemd. Zo constateren bewoners van deelgebieden 1, 2, 3 en 5 dat het *schoonhouden en onderhoud van de buurt* achteruit gaat. Daarnaast geven met name respondenten uit deelgebied 2 aan dat het *onderhoud van woningen* in de rest van de buurt een negatieve verandering heeft doorgemaakt. Als laatste geven een aantal respondenten in deelgebieden 2 en 3 aan dat het *groene karakter* van de buurt, onder druk staat.

Wat betreft de *sociale dimensie* denken respondenten uit deelgebieden 1 en 2 dat het *inkomen* in de buurt de afgelopen jaren is toegenomen. In de overige deelgebieden denkt men dat dit stabiel is gebleven. Over een verandering in *etniciteit* is daarentegen overeenstemming, in elk deelgebied denkt de meerderheid dat het aandeel allochtonen is toegenomen. Over het algemeen kan worden gesteld dat respondenten constateren dat de gemiddelde *leeftijd* is afgenomen door de toename van het aantal jonge gezinnen met kinderen. Ten aanzien van *leefstijl* blijkt veel onduidelijkheid onder respondenten. Vaak hebben zij geen idee of hierin een verandering heeft plaatsgevonden of geven aan dat dit stabiel is gebleven. De laatste verandering die onder de sociale dimensie te scharen valt is een verandering in *eigendomsverhouding*. Zoals onder de verandering in woningkenmerken reeds is besproken blijkt het aandeel koopwoningen in de buurt te zijn toegenomen aldus respondenten.

3. *Welke van deze genoemde veranderingen en eventueel welke andere veranderingen zijn volgens bewoners van invloed op hun woontevredenheid?*

Er bleek met name ontevredenheid te bestaan met de afname in *kwaliteit en onderhoud van de eigen woning* in deelgebieden 1 en 3. In de overige deelgebieden heeft de kwaliteit van de eigen woning geen negatieve invloed op de woontevredenheid.

De *toename* van het aantal *jonge gezinnen* met kinderen wordt door bijna alle respondenten als positief bestempeld. Wel zijn er enige respondenten die aangeven het aandeel jongeren minder prettig te vinden, of zeer benieuwd te zijn wat de opgroeiende allochtone kinderen teweeg zullen brengen. Het aspect *bereikbaarheid* onder de *locationele* dimensie bleek met name benoemd te worden door respondenten in deelgebieden 1 en 3. Dit werd vaak benoemd als sterk punt van de buurt met een positieve invloed op de woontevredenheid. De afname in kwaliteit van *sport- en speelgelegenheden* kwam juist naar voren als een factor met een negatieve invloed op de woontevredenheid.

Ten aanzien van de *fysieke dimensie* blijkt de afname in het *onderhoud en schoonhouden van de buurt* een negatieve invloed te hebben op de woontevredenheid. In deelgebieden 1, 2 en 3 werden deze zaken vaak benoemd waarmee ze een grote invloed hebben op de woontevredenheid. Beide zaken werden echter bijna niet benoemd in deelgebieden 4 en 5.

Met betrekking tot de veranderingen in de *sociale dimensie* kan worden geconcludeerd dat deze over het algemeen een positieve invloed hebben op de woontevredenheid. Zo werd de toename in *inkomen* en *aandeel kopers* als positief bestempeld, evenals de afname in de gemiddelde *leeftijd*. Er was onduidelijkheid met betrekking tot het begrip *leefstijl*, bijna geen respondent heeft hier een waardeoordeel aan toegekend. Slechts ten aanzien van de invloed van de verandering in *etnische bevolkingssamenstelling* blijkt men het niet geheel eens te zijn. Het grootste deel van de respondenten noemt ook deze verandering positief, enkelen stellen echter dat dit een negatieve invloed heeft op hun woontevredenheid.

4. *Welke verschillende bevolkingsgroepen zijn er te vinden in de Jacques Veltmanbuurt?*

De antwoorden die respondenten gaven ondersteunen de indeling in *etniciteit, eigendom, woongroep en leeftijd*. Meest genoemde categorieën zijn achtereenvolgens *etniciteit, leeftijd, woongroep en eigendom*. Opvallend hierbij is dat de genoemde onderscheiden de karakteristieken van de deelgebieden lijken te volgen. *Etniciteit* wordt het meest benoemd in deelgebieden 1 en 3. Bevolkingsgroepen op basis van *eigendom* in deelgebied 2, op *woongroep* in deelgebied 4 en op *leeftijd* in deelgebied 5.

5. *Welke verschillen in beoordeling van veranderingen zijn er aan te geven tussen de verschillende bevolkingsgroepen?*

In hoofdstuk 6 kwam naar voren dat er een verschil is in de tevredenheid met de buurt tussen de verschillende deelgebieden. Deelgebieden 1 en 2 bleken met een beoordeling van een 7,2 gelijk aan het gemiddelde onder respondenten in de gehele buurt. De tevredenheid met de buurt die uit dit onderzoek naar voren komt is hiermee hoger dan de gemiddelde tevredenheid van een 6,6 die uit het WiA onderzoek uit 2009 naar voren kwam. De tevredenheid met de buurt is in deelgebied 3 het

laagste. Hier beoordelen respondenten de buurt met een 6,6. De hoogste beoordelingen van de tevredenheid met de buurt worden gevonden in deelgebieden 4 en 5. Cijfers liggen hier op een 7,9 en een 7,5, beiden hoger dan het gemiddelde dat uit dit onderzoek naar voren komt.

De meest opvallende constatering, gelet op de literatuur, is dat de *huurders* onder respondenten meer tevreden zijn met de buurt dan *kopers*. Huurders beoordelen de buurt gemiddeld met een 7,3, kopers met een 6,9. Hierbij dient echter te worden aangetekend dat de meeste kopers onder de respondenten een lage *woonduur* (woonduur < 10 jaar) en een lage *leeftijd* (leeftijd < 50 jaar) hebben, factoren die beide een negatieve invloed hebben op de tevredenheid met de buurt.

Zowel *huurders* als *kopers* bleken de toename van het *aandeel koopwoningen* in de buurt als een positieve verandering ten aanzien van hun woontevredenheid te vinden.

Het grootste verschil in beoordeling van de tevredenheid met de buurt werd gevonden tussen *autochtonen* en *allochtonen*. *Autochtonen* beoordelen de Jacques Veltmanbuurt met een 7,4, *allochtonen* met een 6,9. *Autochtonen* zijn echter oververtegenwoordigd in deelgebieden 2, 4 en 5, gebieden die gemiddeld of bovengemiddeld scoren. Hieruit volgt dat *allochtonen* zijn oververtegenwoordigd in deelgebieden 1 en 3, gebieden die gemiddeld en onder gemiddeld scoren. Daarnaast bleek de afname in *onderhoud en kwaliteit van woningen* met name van belang voor allochtone huishoudens, ongeacht *eigendomsverhouding*, *woonduur* of *leeftijd*. Dit lijkt echter sterk gerelateerd aan de locatie. De meeste allochtone respondenten werden ondervraagd in deelgebieden 1 en 3.

Het verschil in beoordeling van de *buurtttevredenheid* tussen respondenten met een korte *woonduur* (woonduur < 10 jaar) en een lange *woonduur* (woonduur > 10 jaar) is minder groot dan het verschil in tevredenheid naar *eigendomssituatie* en *etniciteit*. Respondenten met een korte *woonduur* beoordelen de Jacques Veltmanbuurt met een 7,1, respondenten met een lange *woonduur* met een 7,3.

De beoordeling van de buurtttevredenheid naar *leeftijd* komt overeen met die naar *woonduur*.

Respondenten met een leeftijd onder de 50 jaar beoordelen de buurt met een 7,1, respondenten met een leeftijd boven de 50 jaar beoordelen de buurt met een 7,3. Uit de literatuur kwam dan ook al de vraag naar voren in hoeverre *leeftijd* een juiste determinant is in het beoordelen van de *buurtttevredenheid*. Het grootste gedeelte van de respondenten met een hoge *leeftijd* heeft namelijk tevens een lange *woonduur*. Voor respondenten met een lage *leeftijd* blijkt de *locationele dimensie* van groter belang dan voor respondenten met een hoge *leeftijd*.

8.2 Beantwoording van de hoofdvraag

Nu alle deelvragen wederom kort behandeld zijn kan hier worden overgegaan op een beantwoording van de hoofdvraag die centraal staat in dit onderzoek.

Welke veranderingen in de Jacques Veltmanbuurt op het gebied van woningkenmerken, huishoudenskenmerken en woonomgevingsaspecten zijn volgens bewoners van invloed op hun woontevredenheid, hoe beoordelen zij deze veranderingen, en welke verschillen zijn hierbij aan te geven tussen bevolkingsgroepen?

De afname van de gemiddelde *woningwaardering* is met name van belang voor respondenten in deelgebieden 1 en 3. Zij is hiermee met name van belang voor de 'bevolkingsgroepen' *allochtonen* en *huurders*. Het toenemende *aandeel koopwoningen* in de buurt wordt door alle bevolkingsgroepen geconstateerd en als positieve invloed op de *buurtttevredenheid* bestempeld.

Eigenlijk alle respondenten zien een afname van de gemiddelde *leeftijd* als gevolg van een toename van jonge gezinnen met kinderen en een afname van het aandeel ouderen. Over het algemeen heeft dit aldus respondenten een positieve invloed op de tevredenheid met de buurt. De overige veranderingen binnen *huishoudenskenmerken* zullen worden besproken onder de *sociale dimensie* van omgevingsaspecten.

De *locationele dimensie* van de omgevingsaspecten blijkt met name van belang te zijn in de buurtttevredenheid van *jongere* (leeftijd <50) *respondenten* en respondenten met een hogere *sociaaleconomische positie*. Dit is hiermee een belangrijke afwijking van het belang van de *locationele dimensie* zoals deze in recente sociaalwetenschappelijke literatuur met betrekking tot residentiele mobiliteit naar voren kwam.

Uit dit onderzoek is tevens naar voren gekomen dat de *fysieke dimensie* van grote invloed is op de tevredenheid van bewoners met de buurt, gelijk aan hetgeen gevonden werd in hoofdstuk 3. Wel is er een verschil gevonden tussen de deelgebieden en bevolkingsgroepen wat betreft welke veranderingen er geconstateerd werden en hoe deze beoordeeld werden. Zo werden het *onderhoud en het schoonhouden van de buurt* met name benoemd in deelgebieden 1, 2 en 3. Het *onderhouden en schoonhouden van groen- en speelvoorzieningen* waren vooral van belang voor de *jongere*

huishoudens met kinderen in deelgebieden 1 en 2, ongeacht *etniciteit* en *eigendomsverhouding*. In de deelgebieden met een gemiddeld hogere *leeftijd* en lagere *dichtheid* kwamen deze zaken echter nauwelijks naar voren.

Veranderingen binnen de *sociale dimensie* van de omgevingsaspecten worden tussen de deelgebieden nogal eens verschillend ingeschat. Het merendeel van de respondenten constateert echter een toename in *inkomen* en geeft aan dit een positieve invloed te vinden op de *buurttevredenheid*, hetzelfde geldt voor het toenemende *aandeel kopers* en een afname in de gemiddelde *leeftijd*. Slechts ten aanzien van de invloed van de verandering in *etnische bevolkingssamenstelling* blijkt men het niet geheel eens te zijn. Het grootste deel van de respondenten noemt ook deze verandering positief, enkelen stellen echter dat dit een negatieve verandering heeft op hun woontevredenheid.

Indien gekeken wordt naar verschillen in algehele buurttevredenheid tussen de 'bevolkingsgroepen' zoals deze in dit onderzoek werden onderscheiden valt op dat de buurttevredenheid van *huurders* hoger ligt dan die van *kopers*. Dit lijkt op het eerste gezicht een bijdrage te leveren aan de these van Van Ham en Feijten dat de groep met het grootste aandeel in de buurt tevens de hoogste tevredenheid kent. Binnen de bevolkingsgroep *huurders* was echter ook sprake van een hogere *leeftijd* en een langere *woonduur*, factoren die tot een hogere tevredenheid leiden. Deze hogere tevredenheid ten gevolge van een hogere *leeftijd* en een langere *woonduur* werd ook door dit onderzoek ondersteund. Hetzelfde geldt voor een hogere tevredenheid voor *autochtonen* ten opzichte van *allochtonen*. Maar ook hier is aangetoond dat dit tevens door andere factoren veroorzaakt kan zijn. Geconcludeerd moet worden dat het kunnen geven van een verklaring in verschil in buurttevredenheid tussen verschillende 'bevolkingsgroepen' op basis van dit kleinschalige (zowel in aantallen als geografisch gebied) onderzoek slechts in beperkte mate mogelijk is.

8.3 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Gebaseerd op de bevindingen in de discussie kunnen er een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden gedaan.

Ten eerste is vervolgonderzoek nodig naar de verhouding tussen objectieve en subjectieve buurtcontext op microniveau, oftewel op het niveau dat relevant is voor bewoners. Verwachting is dat deze verhouding beter overeenkomt dan wanneer gekeken wordt op het schaalniveau van een buurt. Aan de hand hiervan kan worden bepaald in hoeverre de subjectief ervaren context door bewoners overeenkomt met objectieve gegevens.

Ten tweede lijkt de *locationele dimensie* toch van belang te zijn voor groepen met een lagere *leeftijd* en hogere *sociaaleconomische positie*. Doordat dit invloed heeft op de verwachtingen van deze groepen ten aanzien van de home area lijkt dit van groot belang te zijn in het kunnen beoordelen van de binding van deze groepen met de buurt. Meer onderzoek is dus vereist welke rol deze *locationele dimensie* heeft voor deze groepen in hun tevredenheid met de buurt. Dit hangt samen met onderzoek naar het belang van de buurt voor bewoners.

Ten derde zal meer onderzoek verricht moeten worden naar *waterbedeffecten* van Stedelijke Vernieuwing en dan met name naar hoe bewoners dit zelf ervaren. Door grootschalige veranderingen rondom de Jacques Veltmanbuurt werd bij aanvang van dit onderzoek verwacht dat respondenten zouden aangeven hier effecten van te constateren. Dit bleek echter niet het geval te zijn. Het kan zijn dat er wel degelijk effecten worden ondervonden maar dat bewoners dit aan andere factoren toeschrijven. Een beter begrip van hoe bewoners *waterbedeffecten* ondervinden als gevolg van gebiedsgericht beleid in aangrenzende buurten kan er toe leiden dat negatieve effecten verminderd kunnen worden en beleid effectiever zal zijn.

8.4 Aanbevelingen praktijk

Gebaseerd op een confrontatie tussen de sociaalwetenschappelijke literatuur en de resultaten uit hoofdstukken 5 en 6 kunnen er tevens aanbevelingen worden gedaan voor de praktijk.

In lijn met de conclusies van Harris & Johnston (2003) en Bates (2006) wordt er hier aanbevolen om de aanpak van problemen in de 'buurt' op een ander schaalniveau te laten plaatsvinden. Enerzijds moet er worden ingegrepen op een lager schaalniveau om sociale problematiek effectief aan te pakken. Anderzijds dient er juist op een hoger schaalniveau naar kwalitatieve tekortkomingen in verschillende housing sub-markets te worden gekeken. Met betrekking tot de housing sub-market zal dit er toe kunnen leiden dat problemen die in de ene buurt worden 'opgelost' niet worden afgewenteld in buurten met vergelijkbare housing sub-markets. Concreet gezien houdt dit bijvoorbeeld in dat stedelijke vernieuwing niet alleen zou moeten plaatsvinden in buurten als het Overtoomse veld,

Staalmanpleinbuurt en Jacob geelbuurt, maar tevens in vergelijkbare housing sub-markets zoals deze te vinden zijn in deelgebieden 1 en 3 in de Jacques Veltmanbuurt.

Gelet op de huidige economische ontwikkelingen zal een dergelijke aanpak op hoger schaalniveau op dit moment echter niet de voorkeur genieten. Grootschalige investeringen zullen de komende jaren niet worden gedaan. Maar juist zaken die van groot belang worden geacht in de Jacques Veltmanbuurt op de tevredenheid met de buurt, namelijk onderhoud en schoonhouden, kunnen al een bijdrage leveren aan het op peil houden van deze tevredenheid.

Literatuurlijst

- AFWC (2007), Atlas sociale woningbouw Amsterdam 2007. Kaart 13: Amsterdam, Stadsdeel Slotervaart. http://www.afwc.nl/templates/afwc/images/beelden/13_Slotervaart_kaart.jpg [Geciteerd op 10-04-2012]
- Alliantie, de (2009), Vernieuwing van de Staalmanpleinbuurt: Renovatie en Nieuwbouw. Amsterdam: De Alliantie
- Alliantie, de (2011), De wijk nemen Jacob Geel Wijkvisie <http://www.de-alliantie.nl/smartsite.shtml?id=6405> [geciteerd 26 juli 2011]
- Atkinson, R. (2009), Guest editorial Home/Neighbourhood/City/+. *Environment and Planning A*, Vol. 41, pp. 2816-2822
- Bates, L.K. (2006), Does neighborhood really matter?: Comparing Historically defined Neighborhood boundaries with housing submarkets. *Journal of planning education and research*, 26 (5), pp. 5-16
- Boeije, H., H. 't Hart, J. Hox (2009), *Onderzoeksmethoden*, Utrecht, Boom Onderwijs, 8^e druk
- Bolt, G. & R. van Kempen (2010), Moving Up or Moving Down? Housing Careers of Turks and Moroccans in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 17 (3), pp. 401-422
- Bureau Parkstad (2004), *Richting Parkstad 2015, Ontwikkelingsplan voor de vernieuwing van Amsterdam Nieuw-West, uitgebreide samenvatting*. Amsterdam: Bureau Parkstad
- CBS (2011), CBS in uw buurt. <http://www.cbsinuwbuurt.nl/#pageLocation=index> [geciteerd 15 juli 2011]
- Clark, W., M. Deurloo & F. Dieleman (2006), Residential mobility and Neighbourhood outcomes. *Housing studies*, 21 (3), pp. 323-342.
- dRO (jaartal onbekend), Projectgegevens 'New York' J. Veltmanstraat, Amsterdam. Hoofdstuk 7, pp. 59-61
- Dijst, M. (2009), *Time Geographic Analysis*. Elsevier, nummer onbekend, pp. 1-13
- Feijten, P. & M. van Ham (2009), Neighbourhood change... Reason to leave? *Urban studies*, 46 (10), pp. 2103-2122.
- Feijten, P. & H. Mulder (2012), The Timing of Household Events and Housing Events in the Netherlands: A Longitudinal Perspective. *Housing Studies*, 17 (5), pp. 773-792
- Funda (2011), aanbod koopwoningen Jacques Veltmanbuurt. <http://www.funda.nl/koop/kaart#/amsterdam/> [geciteerd op: 26-06-2011]
- Google (2011a), Google Street view. Figuur 5.7
- Google (2011b), Google Maps. Figuren 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5
- Google (2012), Google Street view. Afbeelding voorpagina
- Galster, G. (2001), On the nature of neighbourhood. *Urban Studies*, Vol. 38, No. 12, pp. 2111-2124
- Gemeente Amsterdam (2003) *Wonen in Amsterdam 2003 Stand van zaken*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam
- Ham, M. van & P. Feijten (2008), Who wants to leave the neighbourhood? The effect of being different from the neighbourhood population on wishes to move. *Environment and Planning A*, 40, pp. 1151-1170.

- Harris, R. & R. Johnston (2003), *Environment and planning C: Government and policy 2003*. Vol. 21, pp. 651-662
- Kearns, A. & M. Parkinson (2001), The significance of Neighbourhood. *Urban studies*, Vol. 38, No. 12, pp. 2103-2110.
- KEI, de (2012), Amsterdam Zuid-Oost: De Bijlmermeer <http://www.kei-centrum.nl/pages/27629/Amsterdam-Zuidoost-de-Bijlmermeer.html>
- Kendig, H.L. (1984), Housing Careers, Life Cycle and Residential Mobility: Implications for the Housing Market. *Urban Studies*, 1984 (21), pp. 271-283
- Lee, B.A, R.S. Oropesa & J.W. Kanan (1994), Neighborhood Context and Residential mobility. *Demography*, 31 (2), pp. 249-270.
- Nai (2011), Bejaardenwoningen Slotervaart Louis Bouwmeesterstraat Amsterdam <http://zoeken.nai.nl/CIS/project/23034> [geciteerd op: 27-06-2011]
- Nicis Institute(2008), Na de sloop, waterbedeffecten van gebiedsgericht stedelijk beleid. Den Haag: Nicis Institute
- Nieuw-West (2012), Plannen en projecten: Stedelijke vernieuwing http://www.nieuwwest.amsterdam.nl/plannen_en_projecten/stedelijke/ [geciteerd op: 02-05-2012]
- Nul20 (2012), Verbetering leefbaarheid stagneert na jaren groei. http://www.nul20.nl/issue60/1vdp_1 [geciteerd op: 02-05-2012]
- O+S (2011a), Gemeente Amsterdam, Bureau Onderzoek en statistiek. Cijfers buurten <http://www.os.amsterdam.nl/feitenencijfers/> [geciteerd op: 26-05-2011]
- O+S (2011b), Gemeente Amsterdam, Bureau Onderzoek en statistiek. Cijfers veiligheid <http://www.os.amsterdam.nl/grafiek/8015/> [geciteerd op: 16-06-2011]
- Özüekren, A.S. & R. van Kempen (2002), Housing Careers of Minority Ethnic Groups: Experiences, Explanations and Prospects. *Housing Studies*, 17 (3), pp. 365-379
- Parkes, A., A. Kearns & R. Atkinson (2002), What makes people dissatisfied with their neighbourhoods? *Urban studies*, 39 (13), pp. 2413-2438.
- Pinnegar, S. (2009), The question of scale in housing-led regeneration: tied to the neighbourhood? *Environment and Planning A*, 41, pp. 2911-2928
- Rossi, P.H. (1955), *Why families move*. Beverly Hills, Sage publications, 2e druk
- Sabagh, G, M.D. van Arsdol & E.W. Butler (1969), Some determinants of intrametropolitan residential mobility: conceptual considerations. *Social forces*, 48, pp. 88-98.
- Schelling, T.C. (1969), Models of segregation. *The American Economic Review*, 59, pp. 488-538
- Schelling, T.C. (1971), Dynamic models of segregation. *Journal of Mathematical Sociology*, 1, pp. 143-186
- Speare, A. Jr. (1970), Home ownership, Life cycle stage, and residential mobility. *Demography*, 7, pp. 449-458
- Speare, A. Jr. (1974), Residential satisfaction as an intervening variable in residential Mobility. *Demography*, 11, pp. 173-188
- Speare, A. Jr., S. Goldstein & W.H. Frey (1975), *Residential mobility, migration, and metropolitan change*. Cambridge: Ballinger Publishing Company.

Stadsdeel Nieuw-West (2011) Faseringskaart vergunningengebied parkeren
<http://www.nieuwwest.amsterdam.nl/publish/pages/269682/faseringskaartvergunninggebied.pdf>
[geciteerd op: 28-06-2011]

Stadsdeel Slotervaart & Far west (2004), Vernieuwingsplan Overtoomse Veld. Amsterdam:

WZS (2010a), Wonen in Amsterdam 2009 Stand van zaken. Amsterdam, Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

WZS (2010b), Wonen in Amsterdam 2009 Woonwensen en verhuisgedrag. Amsterdam, Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

WZS (2010c), Wonen in Amsterdam 2009 Leefbaarheid. Amsterdam, Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

Ymere (2012), Voor zoekers van woon- en werkruimte
<http://www.ymere.nl/ymere/index.asp?id=2246&actie=det&type=0&bezit-id=6536&huur=0&koop=1&bouwtype=0&plaats=64&kamers=0&objecttype=7&woonoppervlak=0&prijs=250000&balkon=0&tuin=0&serre=0&p=18> [geciteerd op: 02-05-2012]

Databestanden

O+S (2005), Databestand O+S, Buurten in cijfers, 2005. Amsterdam, beschikbaar gesteld door Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

O+S (2007), Databestand O+S, Buurten in cijfers, 2007. Amsterdam, beschikbaar gesteld door Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

O+S (2009), Databestand O+S, Buurten in cijfers, 2009. Amsterdam, beschikbaar gesteld door Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

WZS (2005), Databestand Wonen in Amsterdam 2005. Amsterdam: Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

WZS (2007), Databestand Wonen in Amsterdam 2007. Amsterdam: Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

WZS (2009), Databestand Wonen in Amsterdam 2009. Amsterdam: Dienst Wonen, Zorg en Samenleven

Bijlage I

De voorliggende vragenlijst vraagt met name naar uw oordeel over kenmerken van de buurt. De bedoeling van de open vragen in deze enquête (die deels overeenkomen met het Wonen in Amsterdam (WiA) onderzoek) is om de gemeente Amsterdam een beeld te geven van uw meningen, ervaringen en denkbeelden over de buurt.

1. Wat is uw leeftijd?
.....
2. Bent u huurder of koper?
.....
3. Woont u in oud- of nieuwbouw?
.....
4. Met welk cijfer beoordeelt u uw woning?
.....
5. Hoeveel bedraagt het netto maandinkomen van uw huishouden?
.....
6. Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?
 - Nederlands
 - Marokkaans
 - Turks
 - Surinaams
 - Antilliaans
 - Anders, namelijk.....
7. Hoe is uw huishouden samengesteld?
 - Alleenstaand
 - Alleenstaand met kind(eren)
 - Samenwonend/gehuwd
 - Samenwonend/gehuwd met kind(eren)
8. Sinds welk jaar woont u in deze woning?
.....
9. Welke reden(en) had u om in deze buurt te gaan wonen?
.....
.....
.....
10. Hoe beoordeelt u uw buurt op dit moment?
.....
.....
.....

De volgende vragen hebben betrekking op de ontwikkeling van de buurt vanaf het jaar 2005. Indien u eerder heeft aangegeven hierna pas in de buurt te zijn komen wonen, kunt u de ontwikkeling vanaf die tijd aangeven.

11. Denkt u dat, sinds 2005, de bevolkingssamenstelling wat betreft inkomen in de buurt is veranderd? Zo ja, hoe dan? En hoe beoordeelt u deze verandering?

.....
.....
.....

12. Denkt u dat, sinds 2005, de bevolkingssamenstelling wat betreft afkomst (ethniciteit) in de buurt is veranderd? Zo ja, hoe dan? En hoe beoordeelt u deze verandering?

.....
.....
.....

13. Denkt u dat, sinds 2005, de bevolkingssamenstelling wat betreft leeftijd in de buurt is veranderd? Zo ja, hoe dan? En hoe beoordeelt u deze verandering?

.....
.....
.....

14. Denkt u dat, sinds 2005, de bevolkingssamenstelling wat betreft leefstijl in de buurt is veranderd? Zo ja, hoe dan? En hoe beoordeelt u deze verandering?

.....
.....
.....

15. Denkt u dat, sinds 2005, de bevolkingssamenstelling wat betreft huurders/kopers in de buurt is veranderd? Zo ja, hoe dan? En hoe beoordeelt u deze verandering?

.....
.....
.....

16. Indien u bij voorgaande vragen een verandering heeft aangegeven, zou u kunnen zeggen of, en zo ja hoe, deze verandering uw oordeel over de buurt beïnvloedt?

.....
.....
.....

17. Welke reden(en) zou u kunnen bedenken voor deze veranderingen?

.....
.....
.....

18. Kunt u nog andere veranderingen aangeven in uw buurt die van invloed zijn op uw tevredenheid met de buurt?

.....
.....
.....
.....

19. Vindt u dat er veel verhuizingen plaats vinden in de buurt? Is dit van invloed op uw oordeel over de buurt?

.....
.....
.....

20. Heeft u zelf sinds 2005 wel eens een verhuizing overwogen? Wat waren redenen hiervoor?

.....
.....
.....

21. Welke groepen kunt u onderscheiden in de buurt? Hoe gaan deze groepen volgens u met elkaar om?

.....
.....
.....

22. Hoe denkt u dat de buurt waar u woont zich de komende jaren zal ontwikkelen?

.....
.....
.....

23. Heeft u nog andere opmerkingen over uw buurt?

.....
.....
.....

Hartelijk dank voor uw medewerking!

